

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN **SVAZEK 36**

Přední strana obálky,
A. Grmelová;
Otvírácí studének

POČÁTKY KOLEKTIVIZACE ZEMĚDĚLSTVÍ NA FRENŠTÁTSKU

Aplikace zůvěru IX. sjezdu KSČ v obcích okresu Frenštát pod Radhoštěm

Jaromír Kelus

ÚVOD

Definitivní vyřešení boje a moc v Československu ve prospěch dělnické třídy a nastolení diktatury proletariátu v únoru 1948 vytvořilo zcela nové podmínky pro realizaci zemědělské politiky KSČ. Teprve tehdy se také v naší republice mohly plně uplatnit všechny myšlenky Leninova řešení agrární otázky, teprve tehdy mohly pokrokově smýšlející síly našich národů přistoupit ke konečnému řešení situace rolnictva. Historickým mezníkem zde byly výsledky jednání IX. sjezdu KSČ v roce 1949, který vyhlásil generální linii budování socialismu. Jednání sjezdu předcházelo vydání zákona č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech; tento zákon byl výsledkem ucelené koncepce široké přaměny zemědělství, kterou vedení KSČ od října 1948 do února 1949 promýšlelo, upřesňovalo a na jednáních předsednictva ÚV KSČ a zasedání pléna ÚV KSČ v listopadu 1948 propracovalo v promyšlený plán. IX. sjezd strany rozvinul úlohy stanovené listopadovým plénem ÚV KSČ z pozice základního úkolu zemědělské politiky nastávajícího období „získat pro socialismus vesnici, malého a středního rolníka a izolovat vesnické boháče“.¹⁾ Na realizaci těchto marxisticko-leninských směrnic pro přestavbu rolnické meľovýroby na socialistickou zemědělskou velkovýrobu v podmínkách Československa cestou zkoládní a rozvoje JZD se soustředilo v následujícím období pozornost KSČ i celé společnosti. Základní metodou realizace těchto změn se stala postupné zapojování rolnických hospodářství do zemědělských výrobních družstev cestou tvůrčího uplatňování Leninova družstevního plánu a využívání bohatých zkušeností a úspěšné kolektivizace a zemědělské praxe v Sovětském svazu.

Období zhruba jednoho roku od konání historického IX. sjezdu KSČ, který zasedal ve dnech 25.–29. 5. 1949, tedy období od května 1949 do května 1950, sleduje i tato práce. Aby vypovídací hodnota celého materiálu mohla být co největší, uvádíme rovněž i údaje týkající se problematiky družstevnictví před vzní-

kem vlastních JZD; převážně jde o zemědělská strojní družstva, ale zároveň ná-
 kolika nejdůležitějšími fakty naznačuje i další vývoj (převážně slučováním JZD)
 až skoro do naší současnosti. Tim se podařilo zkomplexovat svým způsobem je-
 diný historický pohled a rozvoji družstevnictví na Frenštátsku, které je zde
 vymezeno prostorem bývalého okresu Frenštát p. R. v jeho podobě z let 1949
 až 1960. Přestože pouze menší polovina obcí tohoto bývalého okresu je dnes
 součástí přítomného okresu Nový Jičín, byla autorovým záměrem ponechat celý
 původní okres v celku a netříšnit jeho celistvost do případných dvou studií, aby
 tak bylo podáno historické svědectví o vývoji určitého regionu v dějinně význam-
 né etapě přetváření jeho zemědělství. Současný stav poznání kolektivizace v ob-
 cích Frenštátska je rovněž součástí výsledků starších zkoumání i nových výzke-
 má, kterými autor participoval na realizaci celokrajového muzejního výzkumného
 úkolu „Záchranný výzkum Frenštátské kotliny“, jehož koordinátorem je Okresní
 vlastivědné muzeum v Novém Jičíně.”

CHARAKTERISTIKA FRENŠTÁTSKA

Okres Frenštát p. R. byl utvořen v rámci nového správního krajského zřízení
 dne 3. 2. 1949. O zřízení tohoto nového politického a samostatného okresu Fren-
 štát p. R. se hovořilo již dříve. Místní odpovědní činitelé strany zdůrazňovali při
 všech příležitostech, že decentralizace veřejné správy, jak byla navržena v zá-
 kladě krajských národních výborů, předpokládá rozdělení velkého a nena-
 dovaného okresu Frýdek-Místek. Jedním z návrhů, jak této decentralizaci nej-
 lépe posloužit, byl návrh na utvoření frenštátského okresu.²⁾

Jádrem nového okresu se stal bývalý soudní okres frenštátský, zvětšený
 o obce z okolních okresů. Původní soudní okres zahrnoval 10 obcí: Bardovice,
 Čeladná, Frenštát p. R., Kozlovice, Kunčice p. O., Lichnov, Měrkovice, Tichou,
 Trojanovice a Vlčovice. Kromě těchto obcí přibýlo v roce 1949 do svazku nového
 okresu dalších 10 obcí, a to ze čtyř bývalých soudních okresů. Z okresu míste-
 ckeho šlo o 4 obce: Frýdlant n. Ostr., Lhotka, Ostravice a Pstruží; z okresu pří-
 borského 1 obec — Mniší; z okresu třetického 3 obce — Molenovice, Nová Ves
 a Staré Hamry; z okresu novojičínského pak 2 obce — Věteřovice a Zanklava.
 Celkem byl okres složen ze 20 obcí. Byla mezi nimi rovněž i dvě města: Frenštát
 p. R. a Frýdlant n. Ostr. Rozloha nového okresu činila 42 987 ha, tj. téměř 430 km².
 Pevl původnímu soudnímu okresu byl o 24 000 ha větší. Národnostně bylo tato
 území vždy české až na obec Zanklava, která měla od doby kolonizace do roku
 1945 obyvatelstvo většinou německé národnosti.

Hranice okresu na jiho a jihovýchodě byly velmi staré, dány a vutýbeny
 jednak přírodou, jednak také hospodářsko-mocenským vývojem v minulosti —
 byly to hranice někdejšího panství hukovalického a kráseňského. Vedly po hře-
 benech frenštátských Javorníků — raňhořských Beskyd přes Certovny mlýny na
 Vysokou, přes Bumbálku na Bílý Kříž. Odtud šly v nové trosse hřebenem vrchů
 k severu na Lysou horu, odtud sestupovaly do údolí Lubence, který je přítokem
 Ostravice. Pokračovaly nad severní okraj Frýdlantu n. Ostr. a postupovaly po
 hranicích obcí Pstruží, Lhotky a Kozlovice. Těsně jižně Hukvald obcházely Kaz-
 níčov k bývalé hranici místeckého okresního hejtménství nad Vlčovicemi, zahne-
 ly přes Červený kámen nad Kaplivicemi na novou trasu — hranici katastrů Zankla-
 vy a Věteřovic, stočily se k jiho na hřeben posledních výběžků Trojačky a navě-
 zaly pak na vrcholu Velkého Javorníku na původní hranici.³⁾ Při pohledu na
 mapu lze vidět, že zvláště jižní až východní hranice zachytily pro okres nejkrá-
 nější část Beskyd až ke slovenské hranici a na Lysou horu. Tim nový okres mi-
 mořádně získal jako rekreační a turistická oblast.

Počtem 34 731 obyvatel patřil frenštátský okres do kategorie menších okresů
 republiky; byl druhým nejmenším v bývalém Ostravském kraji. Jednotlivé obce
 okresu podle velikosti, počtu obyvatel a zastoupení v KSC vypadalý následovně:

Obec	plocha v ha	obyvatel	členů KSC	%
Bardovice	830,34	580	82	14,1
Čeladná	5 903,79	2 426	550	22,5
Frenštát p. R.	1 142,86	6 041	987	16,3
Frýdlant n. O.	919,82	4 178	728	17,4
Kozlovice	1 970,80	2 102	298	14,1
Kunčice p. O.	2 018,66	2 142	331	15,4
Lhotka	722,45	544	53	9,7
Lichnov	1 210,29	1 530	149	9,7
Molenovice	1 263,58	521	97	18,6
Měrkovice	138,28	263	39	14,9
Mniší	363,56	593	72	18,6
Nová Ves	486,76	305	189	20,8
Ostravice	10 242,17	3 047	479	16,3
Pstruží	716,05	747	126	16,8
Staré Hamry	6 647,54	2 171	393	18,1
Tichou	1 645,59	1 647	267	16,2
Trojanovice	3 583,64	1 963	181	9,2
Věteřovice	1 656,50	1 052	226	13,6
Vlčovice	617,49	665	96	14,6
Zanklava	1 105,77	1 094	199	18,1

Okresnímu výboru KSC ve Frenštátě p. R. podléhelo celkem 63 organizací
 KSC, z nichž bylo 28 organizací venkovských, 14 městských, 18 výrobních a 3 ve-
 řejné a státně zaměstnancké. V těchto organizacích bylo 3 319 členů v obcích
 a ve městech a 1 127 ve výrobě a sektoru veřejnozaměstnanckém. Úhrnně bylo
 ve frenštátském okrese v roce 1949 celkem 4 446 členů.

V roce 1949 bylo v okrese 41 průmyslových závodů a podniků, ve kterých
 pracovalo 2759 zaměstnanců. Mezi uvedenými závody bylo 8 kovozávodů, 11 tex-
 tilák, 5 stavebních a stavitelských podniků a 9 dřevozávodů. Dvouletka byla
 splněna na 110 %.

V okrese ovšem převládala drobná zemědělská výroba. Rozvrstvení půdy
 podle rozlohy zemědělských závodů byla následující:

do 0,5 ha	1 163 závodů
od 0,5 ha do 1 ha	1 021 závodů
od 1 ha do 2 ha	1 369 závodů
od 2 ha do 5 ha	1 401 závodů
od 5 ha do 10 ha	420 závodů
od 10 ha do 15 ha	87 závodů
od 20 ha výše	38 závodů

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že zemědělci, kteří se živilí výhradně živočiš-
 nou a rostlinnou výrobou bylo pouze 544, kdežto držitelů půdy do 5 ha bylo

4354 a od 5 ha do 10 ha, kde při velmi špatné bonitě půdy možno nazvat so-
mostatně hospodaření živočehem, bylo pouze 420 uselostí.

Podle stavu ke konci března 1949 bylo na Frenštátsku celkem 10 strojních
družstev, ze kterých byla nejlépe vybaveno družstvo v Tiché, Velovicích, Zenklo-
vě, Lichnově a Kunclicích p. O. Tato družstva měla 5 traktorů, Elektrické pračky
zřídili v Tiché, ve Velovicích a ve Frenštátě p. R. Družstevní komise KSC avlažila
do dubna 1949 celkem 4 schůze, z nichž 1 byla společně se schůzí zemědělkou.³⁾
V tomto období se již vše začalo připravovat ke zřízení a formování nových
jednotných zemědělských družstev.

Následující místopisný přehled 20 sledovaných obcí podává koncentrované
informace o faktu o počátcích aplikace myšlenky kolektivizace, jak se na Fren-
štátsku postupně uplatňovala po IX. sjezdu strany. Jde zde o první místní
hlubší a detailnější sondy do obcí určitého regionu, které přejaly ideu kolektiviz-
ace za svou a přes různé těžkosti a problémy houževnatě a cílevědomě začaly
ve své oblasti budovat socialismus.

BORDOVICE

V obci byl ustaven přípravný výbor JZD, který byl schválen dne 25. 1. 1950.
Přípravný výbor měl tehdy 9 členů, z nichž 4 byli členy KSC a zbývajících 5 bylo
neorganizováno. Zemědělci byli ve výboru celkem 3, ze zbývajících 6 nezemě-
dělci byli 1 dělník. Byly zde rovněž ženy — nezemědělkyně a 2 zástupci mládeže
(tj. do 28 let), z nichž byl 1 zemědělec. Celkem 7 členů přípravného výboru bylo
majiteli zemědělských závodů: 5 jich vlastnilo půdu do výměry 5 ha a 2 byli
vlastníky půdy s výměrou 5–10 ha. Celková výměra zemědělské půdy všech
členů začínajícího družstva činila 27 ha. Prvním předsedou přípravného výboru
byl zemědělec Vladimír Volek, politicky neorganizovaný, s výměrou 8 ha půdy.
V začínajícím JZD bylo zatím menšina zemědělců obce. Ve výstavbě bylo pro-
zatím 1 předešlá. Strojní vybavení nebylo k dispozici žádné. Prvním patronním
závodem byly Československé stavební závody z Frenštátu p. R.; tento patronát
byl klasifikován jako velmi dobrý.⁴⁾

Vlastní ustavující schůze družstva se konala až 28. 9. 1950. Nové JZD mělo
tehdy 11 členů. Do představenstva bylo všemi hlasy zvoleno 5 členů. Prvním
předsedou se stal učitel Zdeněk Kopelec. Ustavení JZD bylo schváleno ONV ve
Frenštátě p. R. výměrem ze dne 5. 10. 1950. Tímto dnem se přetvořil dosavadní
přípravný výbor na JZD III. typu. Na výroční členské schůzi dne 2. 2. 1972 bylo
usneseno sloučení s nově vytvořeným JZD Jovarník se sídlem v Tiché.⁷⁾

ČELADNÁ

V obci působila zemědělská strojní družstva, jehož ustavující valná hromada
se konala dne 18. 7. 1948. Za členy se přihlásilo 42 zájemců, kteří upsalí 42 zá-
vadních podílů. Předsedou byl zvolen řídící učitel o rolník Jaroslav Leixner (vý-
měra 19,24 ha). Ke dni 31. 10. 1948 mělo strojní družstvo již 46 členů, kteří ob-
hospodařovali 437,68 ha půdy.⁸⁾

Přípravný výbor JZD, který měl 6 členů, byl schválen Okresní družstevní
radou ve Frenštátě p. R. dne 22. 9. 1949. Jeho předsedou se stal zemědělec
Karel Trčka (výměra 3 ha). Všichni členové přípravného výboru byli členy KSC.
Ustavení vlastního JZD bylo schváleno 26. 5. 1950; bylo založeno do II. typu
a byla mu přidělena konifikační půda. Ke dni 31. 5. 1950 mělo nové JZD celkem
41 členů, z nichž 27 bylo v KSC a 14 bylo bezpartijních. Zemědělci bylo v JZD
celkem 18, nezemědělci 25, z nichž bylo dle 11 dělníků. Členové družstva byli

majiteli zemědělských závodů s touto výměrou půdy: do 5 ha 23 členů, 5–10 ha
5 členů, 10–15 ha také 5 členů, 15–20 ha 2 členové a nad 20 ha rovněž 2 čle-
nové. Šlo o družstvo menšinové. V JZD bylo celkem 5 žen — zemědělkyně. Čle-
ková výměra zemědělské půdy všech členů byla 264 ha, z toho výměra orné
půdy 120 ha. Družstvo začalo také budovat 2 průdelny z prostředků státnické
organizace a bezplatnými brigádami členů strany. Ustavující valná hromada se
konala 18. 4. 1951. Předsedou se stal opět K. Trčka. Prvním patronem v roce
1949 se stal tehdejší závod Rádlo ve Frýdlantě n. Ostr. (klasifikován jako slabý),
od roku 1950 závod SAZ opět z Frýdlantu n. Ostr.⁹⁾

Čeladenské družstvo se později stalo součástí nově vzniklého zemědělského
komplexu JZD Ondřejník se sídlem ve Frýdlantě n. Ostr., který vznikl připojením
JZD v Čeladné a Ostravci k Frýdlantskému družstvu ustavující schůze, sluču-
jící všechna tato družstva, se konala 2. 3. 1973. Nový celek byl schválen radou
ONV 17. 4. 1973.¹⁰⁾

FRENŠTÁT POD RADHOŠTEM

Ve městě byl ustaven přípravný výbor JZD, který byl schválen dne 6. 5. 1949.
Ustavení vlastního JZD bylo schváleno příslušným orgánem dne 7. 7. 1949; ze-
mědělská strojní družstva předtím ve městě nepůsobila. Až do schválení valné
řádných orgánů družstva podle stanov vykonával jejich působnost 10členný pří-
pravný výbor, jehož 3 členové byli v KSC, 1 byl členem ČSL a zbývajících 6 bylo
politicky neorganizovaných. Pouze 2 členové byli zemědělci, z toho 1 s výměrou
do 5 ha a 1 s výměrou mezi 5 a 10 ha. Prvním předsedou se stal dělník Josef
Poledník, člen ČSL (výměra 5 ha). Místopředsedou byl dělník František Fiole,
člen KSC (výměra 2 ha). Začínající družstvo mělo tehdy 23 členů, z nichž bylo
11 komunistů, 2 byli členy ČSL a 10 bylo bezpartijních. Z celkového počtu všech
družstevníků byli pouze 3 zemědělci, ze zbývajících 20 nezemědělci bylo 16 dě-
lníků. V družstvu byly také 2 ženy — nezemědkyně. Celková výměra půdy všech
členů JZD činila 49 ha, z toho ve výměře do 5 ha vlastnilo členky 18 přísluš-
níků družstva (všichni měli také vedlejší povodně) a 3 družstevníci měli výměru
5–10 ha. Dále družstevníci učinili investiční zápočty v hodnotě 45 000 Kčs na
nákup nových žacích strojů 5 trevličích žacích strojů zn. Heros 135 (rok výroby 1948),
které také základem strojového vybavení začínajícího družstva. JZD se zaměřovalo
hlavně na mechanizaci, plánování a organizaci hlavních zemědělských prací.
Byly také rozestavěny 2 průdelny. Žádná jiná zařízení (např. drůbežárny) druž-
stvo neovlastnilo. Také první stroje byly prozatím ukládány v uselostech členů
JZD. Ustavující valná hromada se konala dne 5. 3. 1950, kde také bylo zvoleno
12členné představenstvo, ve kterém bylo 4 členů KSC a 6 bezpartijních, 2 ze-
mědělci a 10 nezemědělci (všichni dělníci). V představenstvu bylo také 10 ma-
jitelů zemědělských závodů s výměrou do 5 ha. Byly zde rovněž 2 ženy, z nichž
byla 1 nezemědělkyně. Předsedou byl zvolen dělník Rajmund Šmajstřík, člen KSC
(výměra 2,12 ha), místopředsedou se stal zemědělec Jaroslav Pitucha. Předsed
kyní dozorcí rady se stala Marie Baranová, v domácnosti, členka KSC (výměra
půdy 3 ha). Koncem května 1950 mělo družstvo (včetně funkcionářů) 30 členů,
z toho 12 komunistů a 18 bezpartijních. Zemědělci byli v družstvu pouze 4, z 28
nezemědělci bylo 18 dělníků. Celková výměra zemědělské půdy všech tehdejších
členů JZD činila 82 ha, z toho výměra orné půdy bylo 41 ha. Celkem 28 členů
JZD bylo majiteli zemědělských závodů s následující výměrou půdy: do 5 ha
34 členů, 5–10 ha 2 členové a 10–15 ha rovněž 2 členové. V družstvu byla men-
šina zemědělci z Frenštátu p. R. Ženy byly tehdy v družstvu 3 [z nich 1 země-
dělkyně]. Byl zde také 1 člen ČSM. Vedle již uvedených strojů JZD vlastnila

rovněž 2 ha orné půdy. Od roku 1950 byl patronním závodem Slezan, závod 16 ve Františtě p. R. (půvek klasifikován jako stáří).¹¹⁾

Od roku 1954 bylo trenšátácké JZD v křídlo, neobhospodavovalo žádné půdy a novými jeho činnostmi mimo správu dvou přídelů. Výkonní zemědělcé z družstva vystoupili, zůstali vlastně pouze bezzemci, kteří neměli žádné možnosti k aktivnímu hospodaření. Proto bylo podle výměry odboru zemědělství rody ONV ve Františtě p. R. ze dne 10. 7. 1959 provedeno ke dni 31. 5. 1958 sloučení JZD Františtd p. R. s JZD v Trojanovicích. Výmar františtdkého JZD byl uskutečněn 29. 8. 1959.¹²⁾

FRÝDLANT NA OSTRAVICI

Ve městě působilo zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala 14. 1. 1948. Přihlásilo se 12 zájemců, kteří upsalí 53 závodních podílů. Předsedou byl zvolen rolník Jaromír Petáček.¹³⁾

Ustavení přípravného výboru bylo schváleno 9. 2. 1950. Jeho předsedou se stal rolnický důchodce a mládežník František Klepáč, komunistka (výměra 1,52 ha). Přípravný výbor JZD měl tehdy 10 členů, z nichž bylo 6 komunistů, 2 působili v ČSL a zbývali byli neorganizovaní. Zemědělcé bylo v přípravném výboru 5, stejně tolik bylo nezemědělců. Celkem 8 členů bylo majiteli zemědělských závodů: 7 jich vlastnilo půdu s výměrou do 5 ha, pouze 1 byl vlastníkem výměry mezi 5–10 ha. Ve výboru byly také 2 ženy (1 zemědělkyně). Celková výměra zemědělské půdy všech členů přípravného výboru činila 20 ha, z toho bylo 11 ha orné půdy. Usnesením ze dne 5. 9. 1950 bylo schváleno ustavení vlastního frýdlantského JZD. Ustavující valná hromada se konala dne 17. 2. 1951. Předsedou byl zvolen Max Husar, místopředsedou Cyril Velička. Nové družstvo začalo hospodářit na půdách, které původně vlastnily místní národní podniky, dále na pozemcích klášterních, farních a arcibiskupských bez zástevy dobytka a hospodářských budov. Jediné, co s pozemky nové založené družstvo dostalo, byly dva páry koní od závodu MEZ. Teprve z členských vkladů a z různých příspěvků si družstvo kupovalo první krávy. JZD tehdy pěstovalo hlavně obilniny, brambory, zelí, tuřín a traviny. V začínajícím družstvu bylo zatím meštině zemědělské místo. Koncem roku 1950 mělo družstvo k dispozici asi 120 ha pozemků, ze kterých bylo 86 ha od místních podniků MEZ a NORMA a z pozemkové reformy. Vlastní výnosy družstevnicků činily 32 ha. Prvním patronem JZD se stal ONV Františtd p. R.¹⁴⁾

Na základě schválení ze dne 21. 12. 1950 došlo ke sloučení JZD ve Frýdlantě n. Ostr. a JZD ve Patřuzi v jeden ekonomický celek, a to pod názvem JZD Frýdlant. Na společné smlouvaci schůzi dne 2. 3. 1973 došlo ke sloučení JZD ve Frýdlantě n. Ostr. a Ostravici s Ostravici v nové JZD Ondřejník se sídlem ve Frýdlantě n. Ostr. K dočasně sloučení došlo na schůzi dne 3. 3. 1976 s JZD Bystříně v Lubné a JZD v Kamčích p. O. (potvrzeno usnesením rady ONV dne 2. 7. 1976). Název nového celku je JZD Frýdlant n. Ostr.¹⁵⁾

KOZLOVICE

V obci začala působit zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala 13. 6. 1948; přihlásilo se 38 členů, kteří upsalí 17 podílů. Předsedou se stal rolník Josef Ulčák (výměra 19,89 ha). V říjnu 1948 mělo toto družstvo 23 členů, kteří obhospodářovali 179 ha půdy.¹⁶⁾

V období po IX. sjezdu KSC k ustavení přípravného výboru ani JZD ne došlo. Po neúspěšném pokusu zřídit zde družstvo (schůze dne 20. 4. 1949) bylo prozatím zřízeno prádělny, která byla dána do provozu dne 23. 10. 1951.¹⁷⁾

Ustavující schůze přípravného výboru JZD se konala až 4. 3. 1956. K jeho schválení došlo dne 13. 3. 1956, jeho předsedou se stal Adolf Zátapek. Rada ONV ve Františtd p. R. schválila svým usnesením ze dne 4. 6. 1956 ustavení JZD, jehož ustavující schůze se konala 21. 2. 1957. Předsedou byl zvolen zemědělec Jaroslav Chýtek (výměra 4,89 ha), místopředsedou J. Ulčák. Původní přípravný výbor se přetvořil v JZD III. typu. Tato původní kozlovické družstvo se na společné smlouvaci schůzi, konané dne 9. 2. 1972 sloučila s JZD v Myslivku a ve Lhotce v nové JZD v Kozlovicích.¹⁸⁾

KUNCIČE POD ONDŘEJNÍKEM

Zemědělské strojní družstvo bylo ustaveno na valné hromadě dne 27. 7. 1947 pod názvem Zemědělské strojní družstvo Stolová. Předsedou se stal učitel a zemědělec Vojtěch Šigut (výměra 4 ha). Na této schůzi byl podán rovněž návrh, aby družstvo mělo působnost i na Čeladně v představenstvu byli proto také zástupci z této obce. V lednu 1948 mělo družstvo 43 členů, kteří obhospodářovali 302,31 ha půdy. V obci rovněž působila 2 skupinová mládežnická družstva, čítající 128 členů.¹⁹⁾

Ustavení místního přípravného výboru JZD bylo schváleno 13. 5. 1948; ustavení JZD I. typu bylo schváleno o měsíc později, dne 13. 6. Šlo tehdy o první JZD schválené jako ustavené na území Františtdka. V čele začínajícího JZD stál 8členný výbor. Družstvo mělo k 30. 9. 1949 celkem 52 členů – včetně předsí z bývalých splynutých družstev. Podle politické příslušnosti bylo v JZD 20 členů KSC, 13 členů ČSL a 19 bezpartijních. Zemědělcé bylo v družstvu 29, nezemědělcé 27, z nichž bylo 7 dělníků. V JZD byli rovněž 4 ženy – 3 zemědělkyně. Z celkového počtu 52 prvních členů bylo majiteli zemědělských závodů s výměrou půdy do 5 ha 29 členů (24 mělo ještě vedlejší pozemky), 5–10 ha vlastnilo 10 členů, 10–15 ha 3 členové a 15–20 ha rovněž 3 členové. Celková výměra půdy všech členů JZD činila 324 ha. Zpočátku stál v čele přípravného výboru zemědělec Bohumil Šrubač, člen KSC (výměra 10,39 ha). Na ustavující valné hromadě, konané dne 18. 5. 1950, bylo zvoleno první představenstvo v čele s novým předsedou zemědělcem Rudolfem Kovičkou (člen KSC, výměra 8,62 ha). Místopředsedou se stal František Čojnánek, člen KSC. Ke konci května 1950 (k 31. 5. 1950) mělo družstvo celkem 61 členů. Podle politického složení bylo v JZD 29 členů KSC, 5 členů bylo v jiných stranách NF a zbytek byl politicky neorganizován. Z celkového počtu členů bylo 28 zemědělců a 33 nezemědělců, z nichž dále bylo 18 dělníků. Celková výměra zemědělské půdy všech tehdejších členů JZD činila 160 ha, z toho výměra orné půdy byla 164 ha. Hlavní zaměření družstva se soustředovalo na mechanizaci a na plánování a organizaci zemědělských prací. Mělo ve staré drůbežárně a 3 prádělny. Prvním patronem bylo Hospodářské družstvo ve Františtd p. R. – klasifikováno jako uspokojivý patronát.²⁰⁾

Usnesením rady ONV ve Frýdku-Místku z 2. 7. 1976 byl vysloven souhlas, aby se toto družstvo sloučilo podle usnesení společné schůze, konané dne 3. 3. 1976, s JZD Frýdlant n. Ostravici.²¹⁾

LHOTKA

Ve Lhotce začalo působit zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 20. 4. 1948. Toto družstvo mělo tehdy 16 členů a jeho předsedou se stal rolník František Škovran (výměra 23 ha).²²⁾

V prvním období kolaktivizace po IX. sjezdu KSC nebyla v obci založena JZD. Teprve na začátku roku 1952 se do agitkačnické práce pro založení JZD v obci zapojily všechny složky v čele s místní organizací KSC a MNV. Místní JZD

vzniklo přetvořením ze zemědělského strojního družstva schválením ONV ve Frenštátě p. R. ze dne 25. 1. 1953. Až do schválení volby řádných orgánů družstva podle stanov vykonával jejich působnost 5členný přípravný výbor, v jehož čele stál horník Václav Bilek. Po několikaletém období, kdy bylo družstvo dáno do klidu, se konala dne 30. 8. 1957 ustavující schůze JZD. V čele 7členného představenstva stanul jako jeho předseda rolník Rudolf Klístač (výměra 4,50 ha); místopředsedou se stal rolník Josef Kopáček (výměra 20,11 ha). Družstvo mělo tehdy 26 členů. V roce 1972 (podle usnesení společné schůze členské schůze ze dne 9. 2. 1972) se sloučilo s nově konstituovaným JZD v Kozlovicích.²⁷⁾

LICHNOV

Zemědělské strojní družstvo v obci nikdy neprobíhlo. Také v období po IX. sjezdu KSČ se zde nezformoval přípravný výbor JZD, ani vlastní JZD nevzniklo. Počátky združstevňování v Lichnově tedy spadají až do pozdější fáze.

Ustavující schůze místního JZD se konala dne 31. 8. 1957 za přítomnosti 29 členů a přihlášených 51 zájemců. Bylo zvoleno 7členné představenstvo, v jehož čele stanul jako předseda rolník Josef Tichavský (výměra 7,35 ha); jeho zástupcem se stal rolník Jan Vaseika (výměra 13 ha). Družstvo bylo schváleno jako ustavené usnesením rady ONV ve Frenštátě p. R. ze dne 8. 12. 1957. Na společné schůzce členské schůzi, konané dne 19. 2. 1972 se souhlasem rady ONV v Novém Jičíně z 2. 6. 1972, se družstvo v Lichnově stalo součástí nově vzniklého JZD Javorník se sídlem v Tichě.²⁸⁾

MALENOVICE

V obci nevzniklo zemědělské strojní družstvo. Působilo zde vlák Beskydské sešalnické družstvo pro Kráňanov, Malenovice a okolí. Přes léta sem vozili na pastvu ovce i z jiných obcí.²⁹⁾

V období po IX. sjezdu KSČ se v obci nezformoval přípravný výbor, ani vlastní JZD nevzniklo. Teprve usnesením ONV ve Frenštátě p. R. ze dne 8. 5. 1953 bylo stanoveno JZD. Až do schválení volby řádných orgánů družstva podle stanov vykonával jejich působnost 5členný přípravný výbor, v jehož čele stál slévač Cestmír Drábek. Na ustavující členské schůzi, která se konala dne 14. 2. 1954, bylo zvoleno první představenstvo v čele s mandrem Antonínem Musilem (výměra 0,50 ha), jehož zástupcem se stal důchodce Jan Velička (výměra 1,40 ha). Na společné schůzce členské schůzi, konané dne 11. 2. 1965, se JZD v Malenovicích sloučilo s JZD Borová se sídlem v Nové Vsi.³⁰⁾

MERKOVICE

Před vznikem přípravného výboru JZD, neexistovala v obci žádná zemědělská družstva strojního výrobního typu. Ustavení místního přípravného výboru JZD bylo schváleno dne 2. 12. 1949. Výbor měl 6 členů, z nichž 3 byli v KSČ a 3 členy ČSL. Zemědělci byli ve výboru 4, zbývající dva členové nezaměstředil pracovali jako dělníci. V přípravném výboru byla také 1 žena – zemědělkyně a 1 zástupce mládeže (tj. do 28 let), zemědělec. Celkem 5 členů přípravného výboru bylo vlastníky zemědělských závodů: 4 vlastnili půdu do výměry 5 ha (1 z nich byl pracovníkem činný v průmyslu) a 1 člen měl výměru půdy do 30 ha. Předsedou se stal hutník Ignác Krpec, člen KSČ (výměra 2,03 ha). Místopředsedou byl zemědělec František Zdobenský, člen ČSL (výměra 6,55 ha). Ve formulacím se družstvo byla menšina zemědělců obce. Prvním pokusem se stal podnik SBZ, závod 5 v Tichě, který byl klasifikován ihned způsobilý jako slabý.³¹⁾

Jak konstatuje kronika obce – „přípravný výbor byl ustaven, ale celý rok neprojevil žádnou činnost.“³²⁾ Také k roku 1952 kronikář píše, že „... v sociálnězdravotní věci nebyl učiněn ani krok. Přípravný výbor JZD jakoby ani neexistoval.“³³⁾ Teprve od roku 1957 se zemědělci z Měrkovic začali výrazněji zapojovat do kolektivizačního šálí – začali vstupovat do JZD v Kozlovicích. O rok později bylo obec Měrkovice sloučena s obcí Kozlovice.

MNIŠÍ

V obci bylo založeno zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 25. 4. 1948. Do rejstříku společenstev bylo toto družstvo započteno dne 25. 11. 1948. Podle údajů ze dne 3. 11. 1948 strojní družstvo v Mnišíně mělo 35 členů, kteří obhospodářovali 185 ha půdy. Prádní odbor zde nebyl zřízen. Předsedou byl zvolen rolník Čeněk Černošek (výměra 4 ha), místopředsedou rolník František Brož (výměra 14 ha).³⁴⁾

Přetvořením z původního strojního družstva zde vzniklo schválením ONV ve Frenštátě p. R. ze dne 5. 11. 1950 jednotné zemědělské družstvo. Funkci řádných orgánů družstva do jejich zvolení vykonával 10členný přípravný výbor, v jehož čele stál zemědělec Čeněk Černošek, bývalý předseda zemědělského strojního družstva. Ustavující valná hromada JZD se konala dne 23. 5. 1951; zúčastnilo se jí 38 z 51 přihlášených členů. Předsedou byl opět zvolen Č. Černošek, místo předsedou se stal dělník Ludvík Pustějovský (výměra 0,5 ha). Avšak od r. 1954 bylo JZD dáno do klidu, neobhospodářovalo žádnou půdu, družstevníci odvykli žádnou činnost mimo správu dvou prádlen. Výkonní zemědělci z JZD vystoupili, zůstali pouze bezzemci, kteří neměli možnost hospodařit. Postupně vlák bylo realizováno opatření, aby došlo k znovuoživení činnosti. Docházeli k ní po členské schůzi ze dne 29. 8. 1957, kdy družstvo mělo 47 členů. V čele stál tehdy předseda František Prašivka, jeho zástupcem byl Břetislav Marák. Na společné schůzce členské schůzi dne 19. 3. 1971, se souhlasem rady ONV v Novém Jičíně z 8. 6. 1971, se JZD v Mnišíně stalo součástí JZD Družba se sídlem v Lubíně (sloučilo se JZD v Lubíně, Hájově, Mnišíně a Věticích).³⁵⁾

NOVÁ VES

Na valné hromadě, která se sešla dne 5. 1. 1947, bylo v obci ustaveno zemědělské strojní družstvo. V čele jeho představenstva stál jako předseda Bohumír Šysal a místopředseda Jan Uhořan.³⁶⁾

Ustavení přípravného výboru JZD bylo schváleno 22. 4. 1949 a ustavení vlastního JZD dne 25. 7. 1949. Až do volby řádných orgánů družstva vykonával jejich působnost 7členný výbor, v jehož čele stál opět rolník B. Šysal, bezpartijní (výměra 9,12 ha). Celkový počet členů ke konce září 1949 činil 28, z toho podle politického složení bylo 11 členů KSČ, 9 členů ČSL a zbytek bezpartijní. V družstvu bylo 10 zemědělců a 18 nezaměstředilů, z nichž bylo 8 dělníků. V úhrnné počtu byly také 2 ženy. Celkem 18 členů předsa z původního strojního družstva. Vlastníci půdy s výměrou do 5 ha bylo 16 členů (vládní máli vedlejší zaměstnání), do výměry 5–10 ha 5 členů, a výměrou 10–15 ha bylo 6 členů. Celkový výměra půdy všech členů družstva činila 128 ha. V JZD byla tedy menšina zemědělců obce. Působil zde také 1 pomocný traktorista. Družstvo se v začátcích zaměřovalo na mechanizaci, plánování a organizaci zemědělských prací a na stavbu prádlen. Základy strojního parku tvořily stroje bývalého strojního družstva. Ustavující valná hromada se konala dne 14. 5. 1950. Družstvo mělo tehdy již 61 členů. Předsedou byl zvolen Karel Šigut.³⁷⁾

Podle usnesení společné slučovací schůze, konané dne 11. 2. 1965, se sloučily JZD v Nové Vsi a Malenovicích a vytvořily JZD Borová se sídlem v Nové Vsi.²¹⁾

O STRAVICE

V obci bylo založeno zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 20. 10. 1948. Přihlásilo se tehdy 14 zájemců. Předsedou byl zvolen ing. Vladimír Kolínek.²²⁾

Ustavení místního přípravného výboru JZD bylo schváleno dne 29. 12. 1949. V čele 10členného výboru stál rolník Jaroslav Zdopek, člen KSC (výměra 14,8 ha). Ustavení vlastního JZD bylo schváleno 9. 2. 1950. Podle údajů z konce února mělo začínající družstvo 17 členů (12 členů bylo v KSC, 2 členové v ČSL), zemědělců bylo celkem 8, nezemělců 9, z nich pak 5 dělníků. 1 fomesník a 3 členové pracovali v jiných profesích. Z prvních členů JZD bylo majitelů zemědělských závodů s výměrou do 5 ha 9 členů, 5–10 ha 2 členové, 10–15 ha 4 a 15–20 ha 2 členové. Výměra půdy všech členů družstva činila 116 ha. V JZD byly rovněž 2 ženy (1 zemědělkyně), mládež byla zastoupena 1 nezemědělcem. Ze strojeřného vybavení JZD vlastnilo pouze 1 mláďičku, převzatou od strojního družstva. Valná hromada JZD I. typu se konala dne 1. 4. 1950. Bylo zvoleno nové představenstvo, v jehož čele stál rolník Karel Malá, místopředsedou byl zvolen důchodce Alois Závodný. V družstvu však stále byla menšina zemědělců obce. Prvním patronátním podnikem byla Masna z Frýdlantu n. Ostr. (patronát hodnocen jako slabý).²³⁾

Na společné slučovací členské schůzi dne 2. 3. 1973 (schváleno radou ONV ve Frýdku-Místku dne 17. 4. 1973) bylo vytvořeno JZD Ondřejník se sídlem ve Frýdlantě n. Ostr. a jehož členem se stalo i JZD v Ostravici.²⁴⁾

PSTRUŽÍ

Na valné hromadě, konané dne 19. 10. 1946, bylo v obci založeno zemědělské strojní družstvo, do něhož se přihlásilo 19 zájemců. Předsedou byl zvolen Josef Káňa.²⁵⁾

V období následujícím po IX. sjezdu KSČ se zde neorganizoval přípravný výbor JZD, ani vlastní JZD nevzniklo. Přípravný výbor JZD byl ustaven až na veřejné schůzi dne 30. 8. 1952. Ustavení JZD bylo schváleno dne 9. 1. 1953. Funkci předsedy přípravného výboru vykonával tehdejší tajemník MNV Jan Bečák. První členská schůze se konala 24. 2. 1953; družstvo tehdy začalo hospodřit ve II. typu. Předsedou se stal opět J. Bečák.²⁶⁾

Členská schůze v JZD Pstruží, která se konala 30. 9. 1956, rozhodla o jeho sloučení s JZD ve Frýdlantě n. Ostr. Sloučení obou družstev ke dni 1. 1. 1957 bylo schváleno ONV ve Frýdlantě p. R. dne 21. 12. 1956.²⁷⁾

STARÉ HAMRY

Již v roce 1911 bylo v obci založeno pastevní družstvo, které po únoru 1948 přešlo do národní správy. Na valné hromadě dne 20. 11. 1948 bylo sice založeno zemědělské strojní družstvo, jehož předsedou se stal Alois Velička.²⁸⁾

Na podzim roku 1949 byl ustaven přípravný výbor JZD, který byl schválen dne 17. 11. 1949. V jeho čele stával opět zemědělec A. Velička, člen KSČ (výměra 4,16 ha). Ustavení vlastního JZD bylo schváleno 16. 1. 1950. Začínající družstvo mělo tehdy 53 členů (včetně funkcionářů); podle politického zastoupení bylo z tohoto počtu 21 členů KSČ, zbytek byl neorganizovaný. Zemědělci bylo v JZD 25, ze zbývajících 28 nezemědělci bylo 9 dělníků. Celkem 50 členů přešlo

z dřívějších družstev, působících v obci. Také 50 členů vlastnilo zemědělské závozy, a to s výměrou do 5 ha 30 členů (15 mělo ještě vedlejší povolání), 5–10 ha 15 členů, 10–15 ha celkem 5 členů. V družstvu byly také 4 ženy — zemědělkyně a 1 zástupce mládeže — zemědělec. Celková výměra zemědělské půdy všech členů činila 276 ha, z toho bylo orné půdy 200 ha. Družstevní movitý majetek tvořilo 25,38 ha půdy, které byla používána jako družstevní pastviny. V JZD byli také 2 vyškolení traktoristé. Valná hromada se konala 15. 4. 1951. Předsedou byl opět zvolen A. Velička, místopředsedou Ladislav Ničmon. Prvním patronátním závodem se stalo Štátní píla, n. p., Ostravice (hodnocen jako slabý).²⁹⁾

Od 1. 7. 1961 se JZD ve Starých Hamrech sloučilo s JZD v Bačce, které se stalo družstvem přejímajícím. O sloučení rozhodla členská schůze, konaná dne 3. 4. 1961 (schváleno radou ONV ve Frýdku-Místku dne 7. 7. 1961).³⁰⁾

TICHA

Dne 1. 2. 1948 bylo v obci ustaveno zemědělské strojní družstvo, které bylo do rejstříků společenstev zapsáno dne 20. 1. 1948. Podle údajů k 8. 2. 1949 toto strojní družstvo mělo 43 členů, kteří obhospodařovali 369 ha půdy. U družstva pracoval průběhí odbor a průběhí bylo v provozu. Předsedou se stal rolník František Morálek (výměra 13,63 ha), místopředsedou byl rolník Karel Bardovský (výměra 13,62 ha).³¹⁾

V obci byl ustaven přípravný výbor JZD, který byl schválen dne 23. 2. 1950. Výbor měl tehdy 6 členů; všichni byli v KSC a nezemědělci, kteří však byli majiteli zemědělských závodů do výměry 3 ha. Celková výměra zemědělské půdy všech členů přípravného výboru činila 11 ha, z toho výměra orné půdy byla 9 ha. Podle druhu povolání byli první členové rozděleni takto: 3 byli dělníci, 1 byl fomesník a živnostník, a zbývající 2 měli různé jiné povolání. Ve výboru byla také 1 žena — nezemědělkyně. Prvním předsedou přípravného výboru byl horník v. v. Martin Fojtík, komunist a zbyvajících 2 měli různé jiné povolání. V družstvu byla zatím menšina zemědělců obce. Vznikající družstvo vlastnilo celkem 3 průběhny; první z roku 1948, druhou z roku 1949 a třetí byla uvedena do provozu dne 1. 2. 1950. V plánu na rok 1950 bylo rovněž zřízeno zavazovací kuchyně. Jiné strojeřné vybavení zatím přípravný výbor nevládnul. Prvním patronem se stal podnik ČSD Frýdlant n. Ostr. Tento patronát byl však hodnocen jako slabý.³²⁾

Ustavení JZD bylo schváleno usnesením ONV ve Frýdlantě p. R. ze dne 25. 8. 1952. V čele přípravného výboru tehdy stál Jan Kocián, zemědělec s výměrou 15,80 ha. Místopředsedou byl kovozemědělec Jindřich Horabíl. Ustavující valná hromada se konala dne 14. 9. 1952; družstvo mělo tehdy 17 členů. Předsedou se stal opět J. Kocián. Družstvo samostatně hospodářila až do roku 1972, kdy mělo již 252 členů. Na společné slučovací a ustavující schůzi dne 19. 2. 1972 se sloučilo (se souhlasem rady ONV v Novém Jičíně z 2. 6. 1972) s JZD v Bardovicích a Lichnově a společně vytvořili JZD Javorník se sídlem v Tiché. Nově utvořené JZD mělo tehdy 474 členů.³³⁾

TROJANOVICE

Zemědělské strojní družstvo bylo v obci ustaveno na valné hromadě, konané dne 31. 10. 1948 v místnostech hospodce u Bačů. Za členy se přihlásilo 13 zájemců, kteří upsalí a zaplatili 13 závodních podílů. Předsedou se stal zemědělec Antonín Pargaš, místopředsedou také zemědělec Miroslav Smajstřík.³⁴⁾

V obci byl ustaven přípravný výbor JZD, který byl schválen dne 28. 1. 1950. Přípravný výbor měl 10 členů, z nichž 5 bylo členy KSČ, 2 byli členy ČSL a zby-

tek byl neorganizován. Zemědělci bylo v přípravném výboru celkem 5. Ostatních 5 členů byli nezaměstánci: podle povolení byli 2 zemědělci a 3 měli jiné povolání. Ve výboru bylo také 1 žena — zemědělkyně. Celkem 9 členů přípravného výboru bylo vlastníky zemědělských závodů: 6 jich vlastnilo půdu do výměry 5 ha (všechni však měli ještě jiné povolání), a 3 byli vlastníky půdy a výměrou 5—10 ha. Celková výměra zemědělské půdy všech členů začínajícího družstva tehdy činila 80 ha, z toho byla výměra orné půdy 37 ha. Farmácijské družstvo však již vlastnilo zemědělskou půdu (tj. půdu přidělenou do užívání) ve výměře 80 ha; z této výměry bylo 38 ha orné půdy a 62 ha trvalých luk. V začínajícím družstvu bylo tehdy menšina zemědělců obce. Prvním předsedou přípravného výboru se stal zemědělec František Čada, člen KSČ (výměra půdy 7,69 ha). Prvním strojovým vybavením byl samovazáč (rok výroby 1949), převzatý od strojního družstva. K dispozici byl zatím jeden vyškolený traktorista a účetnictví obstarávaly prozatím 2 vlastní síly. V plánu na rok 1950 bylo zřízeno kravičie a průmyslné. Prvními patrony byly n. p. Thonet, závod ve Františově p. R. (hodnocen jako slabý) a ONV ve Františově p. R. (hodnocen jako uspokojivý).³⁸⁾

Ustavení JZD v Trojanovicích bylo schváleno usnesením Okresní družstevní rady ve Františově p. R. ze dne 12. 6. 1950. Valné hromada se konala dne 11. 3. 1951 v hostině Balista. Z celkové tehdejší počtu 55 členů se jednalo zúčastněno 40 družstevníků. Do čela bylo zvolena 8členná představenstva v čele s předsedkyní Baženou Juráčkovou; místopředsedou se stal F. Čada. V roce 1953 se místní družstvo sloučilo s JZD ve Františově p. R. — přejímajícím družstvem bylo JZD Trojanovice. V témže roce mělo již 400 členů a předsedou se stal Emil Buláček. Toto zvláště družstvo dále hospodářilo samostatně až do roku 1975, kdy na základě usnesení rady ONV v Novém Jičíně ze dne 7. 11. 1975 byl vysloven souhlas, aby se toto družstvo sloučilo podle usnesení členské schůze ze dne 7. 2. 1975 s JZD Javorník se sídlem v Tichém.³⁹⁾

VEROVICE

V obci bylo založeno zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 20. 8. 1946 v místnostech kanceláře MNV ve Vělovicích. Za členy se přihlásilo 15 zájemců, kteří upsalí a zaplatili 15 000 Kčs na závodních podílech (tj. k závodnímu podílu 100 Kčs ještě upsalí povinnou bezúročnou investiční půjčku 800 Kčs). Předsedou se stal rolník Jan Kuběčka, místopředsedou rolník František Bartoň. Strojní družstvo bylo zapadáno do rejstříku společností dne 3. 12. 1947. Ke dni 20. 4. 1949 však již mělo pouze 11 členů.⁴⁰⁾

V období po IX. sjezdu KSČ se v obci nasměřoval přípravný výbor JZD, ani vlastní JZD nezniklo. Vlastní proces kolektivizace byl započat až v roce 1952, kdy usnesením ze dne 18. 9. bylo schváleno ustavení místního JZD. Družstvo prozatím vedl 12členný přípravný výbor, jehož předsedou se stal dělník Čeněk Hykl (výměra 1,59 ha); místopředsedou byl důchodce Alois Cvoček (výměra 1 ha). Ustavující členská schůze družstva se konala dne 4. 3. 1953 na MNV ve Vělovicích. Z 11 členů bylo tehdy přítomno 9. Do čela farmácijské se JZD byli postaveni opět C. Hykl a A. Cvoček. Členská základna se však pozvolna rozšiřovala: v době konání členské schůze dne 2. 3. 1955 družstvo mělo již 70 členů a v roce 1961 (14. 2.) již 280 členů. Samostatně hospodářilo až do roku 1971, kdy podle usnesení členské schůze ze dne 5. 2. 1971 byl jednoznačně schválen zápis JZD ve Vělovicích a jeho začlenění do většího kooperačního celku. Dne 23. 3. 1971 se konala ustavující schůze nového JZD Beskyd se sídlem v Mořkově (sloučila se tehdy družstva v Mořkově, Vělovicích a Životicích). Souhlas rady ONV v Novém Jičíně byl dán 19. 10. 1971.⁴¹⁾

VIČOVICE

V obci začala působit zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 7. 7. 1948 v místnostech obecního hostince. Do rejstříku společností bylo zapadáno dne 14. 3. 1949. Družstvo čítalo 21 členů, kteří upsalí a zaplatili 21 závodních podílů. Stejný počet byl vykazován i k datu 31. 12. 1948, avšak mezitím družstvo mělo (10. 11. 1948) 22 členů, kteří obhospodářovali 215 ha půdy. Průmyslný odbor zde nebyl zřízen. Předsedou byl rolník Bedřich Kahánek (výměra 13,50 ha), místopředsedou živnostník Valentin Vagner (výměra 3,02 ha).⁴²⁾

Přípravný výbor JZD byl ustaven a schválen dne 18. 4. 1950. Měl celkem 10 členů, z nichž 8 bylo v KSČ a 2 byli neorganizováni. Celkem 3 členové byli zemědělci a 7 bylo nezaměstánci. Z těchto 7 nezaměstánců 5 bylo dělníky a 2 pracovali v jiných povoláních. Ve výboru bylo také 1 žena — zemědělkyně. Celkem 9 členů přípravného výboru bylo majiteli zemědělských závodů s výměrou půdy do 5 ha, 8 jich však mělo ještě jiné vedlejší povolání. Celková výměra zemědělské půdy všech členů začínajícího družstva tehdy činila 88 ha, z toho výměra orné půdy byla 10 ha. Prvním předsedou přípravného výboru se stal dělník Julius Zárský, člen KSČ (výměra půdy 0,57 ha). V květnu 1950 patronát ještě nebyl určen.⁴³⁾

Družstvo však bylo schváleno jako ustavené teprve usnesením rady ONV ve Františově p. R. ze dne 7. 9. 1950. Usnesením ustavující valné hromady, konané dne 30. 8. 1956 v kanceláři MNV ve Vičovicích za přítomnosti 9 z 11 prvních členů, byly do čela JZD postaveny jako předsedkyně Zofie Zárská (v domácnosti, výměra 0,90 ha) a její zástupkyně Ludmila Fuškové (výměra 1,83 ha). Samostatně JZD ve Vičovicích hospodářilo až do roku 1971, kdy na členské schůzi dne 5. 2. byl odhlasován zápis družstva o jeho integraci do většího celku, kterým se stalo JZD Družba v Lubíně. Toto nové družstvo se zformovalo z JZD v Hájově, Lubíně, Mušiči a Vičovicích na společné sloučovací a ustavující schůzi 18. 3. 1971 se souhlasem rady ONV v Novém Jičíně z 8. 6. 1971.⁴⁴⁾

ZENKLAVA

V obci bylo založeno zemědělské strojní družstvo, jehož ustavující valná hromada se konala dne 10. 11. 1947. Do rejstříku společností bylo zapadáno dne 21. 2. 1948. Podle zprávy z 20. 4. 1949 mělo strojní družstvo 26 členů; tato zpráva také konstatuje dobré předpoklady pro budování JZD, ve kterém by bylo směřováno především činnost mechanizace a průmyslu. V obci se také plánovalo vybudování kulturního domu, dále zřízení pastvin asi 100 ha, převzetí pílemařské stáncie, která byla dosud v obhospodářování obce, případně převzetí hospodářství nad lesy, kterých pro obecni účely bylo přiděleno 95 ha. Předsedou strojního družstva byl rolník Jan Jasek a místopředsedou rolník Josef Mačiček.⁴⁵⁾

Ustavení přípravného výboru JZD bylo schváleno dne 22. 4. 1949. Jde vlastně o první přípravný výbor na území dnešního okresu Nový Jičín. Nový výbor měl celkem 10 členů, z nichž 6 bylo členy KSČ, 2 byli v ČSS a zbývajících 2 členové byli bezpartijní. Zemědělci byli ve výboru zastoupeni 4 členy, všichni měli výměru půdy 10—15 ha. Nezaměstánců bylo celkem 6, z nichž 2 pracovali jako dělníci. Ženy byly v přípravném výboru 2, všechny nezaměstánci. Prvním předsedou se stal zemědělec Čeněk Geryk, člen KSČ (výměra půdy 12,36 ha). Místopředsedou byl zemědělec Jan Jasek, člen KSČ (výměra půdy 12,47 ha). Ustavení JZD v Zenklavě bylo schváleno usnesením ze dne 20. 8. 1949, čímž by se zapadáno jako druhé nejstarší JZD v okrese Nový Jičín (za Františově p. R.). Začínající JZD mělo k 30. 9. 1949 celkem 36 členů, z nichž bylo 27 členů KSČ, 2 členové

ČSS, 2 členové ČSL a 5 bezpartijních. Celkem 14 členů bylo zemědělců; nezaměstnaných bylo 22 a 10 z nich pracovalo jako dělníci. V československé zemi byly také 3 ženy — zemědělkyně. Z původního strojínského družstva přešlo do nového JZD 20 členů. Majitelé půdy do výměry 5 ha bylo 20 členů (19 ještě s vedlejšími povoleními), půda ve výměře 5–10 ha vlastnilo 2 členové, 10–15 ha 11 členů a 15–20 ha 2 členové. Celková výměra půdy všech členů JZD činila tehdy 240 ha. Začínající JZD vlastnilo tyto stroje: 1 pluh Senor II, 1 pluh obrátek, 2 sečí stroje, 3 sečí stroje staršího typu, 2 samovazací knoček 5 S, 1 pluh čtyřtradičový, 1 šrolovník, 1 elektranátor, 1 traktor Žetor 25 HP, 1 vlečný vůz RT 50 Letostroj a 2 vlečné vozy dvoukolové. Tyto stroje byly převzaty od strojínského družstva. Družstvo rovněž 2 traktoristy (stálého a pomocného). Ukládnání strojů bylo zajištěno v ušlechtilých členech. Hlavní činnost JZD se tehdy zaměřovala na mechanizaci, plánuování a organizování zemědělských prací, prádelnu a zřizování pastvin. Ke konci roku 1948 mělo družstvo již 56 členů a celkovou výměrou 313 ha půdy. Ustavení valné hromady se konala dne 8. 1. 1949 v hostinici p. Bartoně. Předsedou družstva byl zvolen zemědělec František Magnusek, člen KSC (výměra půdy 11 ha); místopředsedkyní se stala Josefa Španielová (výměra 2,3 ha), ze sberny mláka. Podle údajů k 28. 2. 1950 počet členů JZD (včetně funkcionářů) činil 65, z toho podle politické příslušnosti bylo 43 členů KSC, 2 členové ČSS, 3 členové ČSL a 17 bezpartijních. Zemědělců v družstvu bylo 18, nezaměstnaných 47, z nichž bylo 25 dělníků, 1 řemeslník a živnostník a 21 členů se uplatňovalo v jiných povoláních. Majitelé zemědělských závodů do výměry 5 ha bylo 40 členů (37 z nich mělo ještě jiná povolení), do výměry 5–10 ha 3 členové, 10–15 ha 15 členů a 15–20 ha 3 členové. Výměra všech členů JZD činila 232 ha. Z nemovitého majetku vlastnilo JZD 17,40 ha půdy, která byla získána pachtem. Z toho jako pole a louky bylo používáno 2,40 ha a 15 ha bylo používáno jako družstevní pastvina. Začínající družstvo mělo tehdy již 8 vyškolených traktoristů. Účetnictví obstarávalo vlastní síla a 1 šéfredník OSAZ. Dřívější byla dána do provozu 20. 12. 1948 a rovněž prádelna byla v provozu od stejného data. Ke dni 31. 5. 1950 bylo v družstvu 65 členů a celkovou výměrou půdy 247 ha (z toho výměra orné půdy činila 108 ha). V JZD však bylo stále menšího zemědělců obce. Ze zařízení družstva přibyla žhavá kuchyně. Rovněž se objevil údaje o stavu hospodářského zvířectva družstevně ustojného: JZD mělo 58 ks skotu, z toho 27 krav. Šlepic vlastnilo 126 ks. Tehdy již družstvo také hospodařilo ve III. typu. První potrosem se stal MEZ, závod ve Frenštátě p. R. (hodnocen jako uspokojivý).¹⁴⁾

Samostatná družstva hospodařila až do roku 1963. V tomto roce ONV v Novém Jičíně vyslovil souhlas, aby tato družstva převedla celé své hospodářství ke dni 1. 10. 1963 do Státního statku Pílsbor.¹⁵⁾

Závěr

Období let 1948–1950 se do historie Československa, a tedy i Frenštátska, zapíše jako doba revaluační změny, během které byl učiněn rozhodný nástup k budování socialismu a kdy se začala podstatně měnit tvářnost českých i slovenských vesnic. Za poměrně krátké přípravné období byl pod vedením KSC započat proces združstevňování rolnických hospodářství a začaly se tak vytvářet pevné základy k pozdějšímu úspěšnému přechodu k socialistické velkovýrobě v zemědělství.

Plně ocenit smysl a význam realizace socialistického združstevňování lze jen tehdy, když přesně určíme jeho místo a úlohu v celém komplexu procesu výstavby základů socialismu v naší republice a když budeme vycházet ze speci-

fičtějších podmínek a situací, ve kterých probíhalo. Kolektivizace českého a slovenského venkova představovala radikální zřehod do dosud zavedeného způsobu života a státním posvěceného myšlením vesnické populace. Lze dnes vzápětím k současnému výstupu odstupem konstatovat, že tento mnohdy nelehký zřehod měl pozitivní dopad a ukázal se jako reálná cesta, která venkov vedla k prosperitě. Od základů se změnil životní styl obyvatel; i jeho životní úroveň vrostla nebyvalou měrou. Venkovský člověk dnes již není tak pevně svázan s půdou jako kdysi. Jeho život se plněji neliší od života člověka z města. Cesta k této proměně však nebyla jednoduchá ani lehká. Pečlivým studiem problematiky socializace venkova se o tom můžeme dosti přesvědčit.

První období následující přímo po IX. sjezdu KSC znamenalo onen historický mezník, který zřetelně odlišil epochu minulou od epochy, dávající naší vesnici jasnou perspektivu. Bylo dějinně logické, že na věštní hrad poděpořil smysl dobového dění a směr hlavně progresivního proudu, ale i oni se časem přesvědčili o správnosti nastoupené linie.

V regionu Pobeskydí (k němuž náleží i námi sledovaná Frenštátsko), nepříliš bohatém kraji, kterému k životu pomáhala zvláště velké průmyslové zázemí, existovaly všechny základní podmínky k započatí združstevňování. Do značné míry to bylo zde právě spojení s továrními, pevnou politicko-rolničkou svazku, jež pomáhala v prvním vykráčení v procesu kolektivizace. Zhruba za celý rok po ukončení jednání IX. sjezdu strany vypadalo kolektivizační úsilí na Frenštátsku takto:

V okrese Frenštát p. R. bylo 7 schválených ustavených JZD a 12 schválených přípravných výborů.

Členů přípravných výborů bylo celkem 117; z toho počtu bylo 75 členů KSC, 1 člen ČSS, 11 členů ČSL a 30 bezpartijních. Zemědělců bylo ve výborech 57, nezaměstnaných bylo 60, z nichž bylo 31 dělníků, 2 řemeslníci a živnostníci a 27 pracovalo v jiných povoláních. Ve výborech bylo celkem 13 žen — zemědělek a 8 nezaměstnaných, 4 zástupci mládeže — zemědělkyně a 1 nezaměstnaný.

Majitelé zemědělských závodů s výměrou půdy do 5 ha bylo celkem 56 členů (z toho 38 členů mělo jiné povolání než zemědělství), s výměrou půdy 5–10 ha bylo 17 členů a s výměrou 15–20 ha 12 členů.

Členkou základně schválených JZD tvořilo (včetně funkcionářů) 321 členů. Z tohoto počtu bylo 172 členů v KSC, 2 členové ČSS, 10 členů ČSL a 137 bezpartijních. Z řad prvních združstevníků bylo celkem 130 zemědělců a 211 nezaměstnaných, z nichž bylo 98 dělníků, 4 řemeslníci a živnostníci a 109 členů pracovalo v různých jiných povoláních. Zemědělců bylo v JZD 16, nezaměstnaných celkem 11. Mládež byla zastoupena 2 zemědělci a 3 nezaměstnanými. Celkem 113 členů přešlo ze splynulých družstev, převážně strojích.

Majitelé zemědělských závodů s výměrou půdy do 5 ha bylo celkem 190 členů (z nichž 161 mělo jiné povolání než zemědělství), s výměrou 5–10 ha bylo 42 členů (z nich 8 mělo jiné povolání), výměrou 10–15 ha vlastnilo 37 členů, výměrou 15–20 ha 13 členů a nad 20 ha 5 členů. Výměra půdy všech členů tehdejších JZD dohromady činila 1 096 ha.

Nemovitý majetek všech družstev byl 42,58 ha, z toho bylo obděláno 2,40 ha jako pole a louky a 40,18 ha bylo používáno jako družstevní pastviny.

Všechna začínající JZD měla 15 vyškolených traktoristů, 1 vyškolenou sílu k obstarávání hospodářského zvířectva; účetnictví JZD obstarávala 7 vlastních sil JZD a 1 šéfredník OSAZ.

Začínající družstva měla v provozu 1 krovín, 2 drůbežárny a 7 prádelen. Rovněž 7 prádelen bylo rozestavěno.

Družstva se podle svých potřeb a možností zaměřovala hlavně na tyto činnosti: na společný osev, organizaci společných polních prací, hromadný nákup strojních liniov, hromadnou výměnu osiv a sádk, hromadné smlouvy se STS a na některá tělesna jako např. stolářství a kovářství.

JZD měla celkem 12 instruktorů, z nichž se 11 zaměřovalo na organizační činnost a 1 působil jako odborný agronom (10 hodnoceno jako uspokojiví a 2 jako slabí). Patronů bylo celkem 14, z toho 1 byl klasifikován jako velmi dobrý, 4 patroni byli uspokojiví a 9 bylo slabých.³¹⁾

* * *

Taková byla tedy bilance prvního vykoření v procesu kolektivizace na Františtsku. Směle myšlenky, výtčené na IX. sjezdu KSČ před rokem nařily úrodnou půdu a pochopení. Přesto odzvo byla vlůde stejná. Okresní státní orgány, vesnické organizace i místní národní výbory musely provádět intenzivní agitáční práci ve všech obcích, aby dosud nerozhodné rolníky přesvědčily. Propagace družstevní myšlenky se často setkávala s nepochopením, zvláště u větších zemědělců a vesnických boháčů. Přesto ale vidíme, že právě ve františtském okrese se rolníci spojili skoro ve všech obcích k vytvoření jednotného družstva. Pro srovnání např. v sousedním místeckém okrese, podstatně větším, se podařilo založit přípravné výbory a JZD pouze v polovině obcí.

Od jara 1949 můžeme datovat počátky aktivního združstevňování našich vesnic. Neznamenalo to však ihned přechod k družstevní velkovýrobě. Vznikající JZD nebyla ještě družstva výrobní, rolníci v nich používali společné družstevní stroje, vzájemně si pomáhali v sezónních pracích a často tvořili pracovní skupiny, které společně sklízely úrodu z pozemků jednotlivých družstevníků. Úroda zůstávala tomu, z jehož pozemku se sklízelo. Již tento nevýrobní typ JZD však měnil život na vesnici, umožňoval změnu individuálního způsobu práce i myšlení rolníků, přinášel i zvýšení výroby u drobných a středních zemědělských zůvodů. Neznamenalo ovšem ještě počátek změny ve způsobu výroby, pouze tuto změnu připravoval.

Pro přechod rolnických hospodářství k družstevní velkovýrobě bylo počáteční nevýrobní fáze JZD přímo historicky nevyhnutelné: rolníci se museli sami přesvědčit o výhodách společné práce založené na využití strojů. Práce šla rybněji, úběvalo dílny a v řadě obcí bylo při nedostatku pracovních sil jediné tímto způsobem možné zvládnout všechny práce. Neméně významné bylo, že drobní a střední rolníci se zde učili společně pracovat, organizovat společnou práci, což je vonkoncem předpoklad každé velkovýroby. Právě dnes, s odstupem několika desítek let, se jasně ukazuje, že zkušenost rolníků ze spolupráce v prvních nevýrobních JZD byla naprosto nezbytná pro budování vlastních družstevní zemědělské velkovýroby. Touto plodnou zkušeností prošla i Františtsko. Jeho dnešní podoba je dědičtívm historického IX. sjezdu KSČ z května 1949.

Poznámky:

- 1) Protokol IX. řádného sjezdu KSČ, ÚV KSČ, Praha 1949, s. 102.
- 2) Pracovní postupy a metody, stejně jako použité prameny a literatura, jsou podrobně popsány o rozestavěny v Kalus, J.: Počátky kolektivizace v Pobeskydí (Aplicace zůvod IX. sjezdu KSČ v obcích okresů Místek a Františtsk p. R.), SF Ostrava 1980, řkp. 279 s. Dále viz: Kalus, J.: První přípravné výbory a JZD bývalého Ostravského kraje, in: IX. mikulovské sympozium. Kolektivizace zemědělství na jižní Moravě. Brno — Mikulov 1980, s. 179—185. Kalus, J.: První jednotná zemědělská družstva na Ostravsku. Příspěvek k problematice pozemní nejstarších JZD Severomoravského kraje. In: I. severomoravské archívni

sympozium. Sborník příspěvků ze sympozia v Opavě. Opava 1980, s. 341—350. Kalus, J.—Záček, R.: Okres Frýdek-Místek v letech 1945—1975. Socialistická výstavba v přehledech a faktech. Vlastivědný ústav Frýdek-Místek 1976, s. 19. Kalus, J.: První kroky socializace zemědělství v okrese Frýdek-Místek. In: Pobeskydí č. 2/1979, s. 9—15.

- 3) I. výroční zpráva OV KSČ ve Františtsk pod Radhoštěm. Vyř. OV KSČ Františtsk p. R. 1949, s. 3—4.
- 4) Kaldoš, V.: Průběh po archíválních fondech Okresního archivu ve Františtsk pod Radhoštěm. Vyř. ONV ve Františtsk p. R. 1959, s. 13—14.
- 5) I. výroční zpráva OV KSČ..., s. 5, 6, 10—12.
- 6) Státní oblastní archiv Opava (dále SOAO), fond KNV Ostrava, kart. 1333 — Přehled o stavu a složení JZD (dále jen Přehled) k 28. 2. o 31. 5. 1950.
- 7) Okresní soud Ostrava — Podnikový rejstřík (dále OSO p. r.), Složka Dz 352 — JZD Kodrovice.
- 8) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Frýdant n. Ostr. (dále ZSD) Čeladná. Dále viz Zpráva obecního kronikáře, s. 1.
- 9) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1332 — Přehledy k 28. 2. o 31. 5. 1950.
- 10) OSO p. r. Složka Dz 238 — JZD Čeladná.
- 11) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1332 — Přehled k 30. 9. 1949. Kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. o 31. 5. 1950.
- 12) OSO p. r. Složka Dz 19 — JZD Františtsk p. R.
- 13) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Frýdant n. Ostr.
- 14) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. o 31. 5. 1950. Dále Zpráva obecního kronikáře, s. 1. Rovněž viz: 25 let budování Frýdantu nad Ostravicí, Místní Frýdant n. Ostr. 1970, s. 93—95.
- 15) OSO p. r. Složka Dz 242 — JZD Frýdant n. Ostr. Dále složka Dz 1240 — JZD Ondřejník se sídlem ve Frýdantu n. Ostr. Srv. 162 Maláhoř, A.: Na okraj vzniku prvních JZD na okrese Frýdek-Místek se zřetelem k dnešnému JZD Frýdant nad Ostravicí. In: I. severomoravské archívni sympozium. Sborník příspěvků ze sympozia v Opavě. Opava, 1980, s. 351—354.
- 16) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Kodrovice.
- 17) Zpráva obecního kronikáře, s. 1.
- 18) OSO p. r. Složka 336 — JZD Kodrovice. Dále Zpráva obecního kronikáře, s. 2. Viz též Uličák, L.: Sedm století zemědělských Katalovic na Ostravsku. Osvětová beseda Kodrovice, 1964, s. 28—49.
- 19) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Kunčice p. O. Srv. Zpráva obecního kronikáře, s. 1.
- 20) Ibid., kart. 1332 — Přehled k 30. 9. 1949. Kart. 1333 — Přehled k 21. 5. 1950. Srv. Z historie obce o JZD Kunčice pod Ondřejníkem. Vyřáno k 35. výročí založení JZD Kunčice p. O., 1974, s. 23—42.
- 21) OSO p. r. Složka Dz 1 — JZD Kunčice pod Ondřejníkem.
- 22) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Lhotač.
- 23) Zpráva obecního kronikáře, s. 1. Viz též řkp. obecního kronikáře „Vývoj obce Lhotka 1945—1975“. Dále OSO p. r. Složka Dz 294 — JZD Lhotač.
- 24) V materiálech SOAO, fond KNV Ostrava — Přehledy nejsou o JZD Lichnov žádné zmínky. Pozdější informace OBO p. r. Složka Dz 294 — JZD Lichnov. Srv. Pustějovský, F.: Lichnov. In: Hlasý okresního muzea ve Františtsk p. R., 1960 až 1961. (21), s. 1—4.
- 25) Zpráva obecního kronikáře, s. 1.
- 26) V SOAO ani v literatuře nejsou žádné údaje. Určitě nejjasnosti o datu založení JZD v roce 1949 jsou obsaženy v záznamu v 3iní tradici JZD Frýdant nad Ostravicí na Čeladná. Jedná se však o zjevně chybný, špatný opis původních záznamů z kroniky a jejích vnoření do roku 1949. Dále viz Zpráva obecního kronikáře, s. 1—2 o rukopis kronikáře „Malešovice 1945—1975“. Přesné údaje jsou obsaženy v OSO p. r. Složka Dz 295 — JZD Malešovice.
- 27) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1332 — Přehled k 31. 12. 1949. Obecní kronika obytná uřádků, na jaře tohoto roku“, t. 1950. Obecní kronika, s. 173.
- 28) Obecní kronika, s. 173.
- 29) Ibid., s. 183.
- 30) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Mníšek.
- 31) V SOAO ani v literatuře ze sledovaného období žádné údaje. Přesné fakty dále přináší OSO p. r. Složka Dz 221 — JZD Mníšek.

- 30) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Nevá Ves.
 31) Ibid., kart. 1332 — Přehledy k 30. 8. a 31. 12. 1949. Kart. 1333 — Přehled k 31. 5. 1950.
 32) OSO p. r. Složka Dz 48 — JZD Nevá Ves.
 33) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Ostravice.
 34) Rkp. text „JZD Ostravice od roku 1949 do 31. 12. 1964“. Uloženo v Síní tradic JZD Frýdlant n. Ostr. na Čeladné. Dále SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1332 — Přehled k 31. 12. 1949. Kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. a 31. 5. 1950. Viz 148 Zpráva obecního kronikáře, s. 1–2.
 35) OSO p. r. Složka Dz 135 — JZD Ostravice.
 36) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Pstruží.
 37) Zpráva obecního kronikáře, s. 1.
 38) OSO p. r. Složka Dz 288 — JZD Pstruží.
 39) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSO Staré Hamry. Dále viz rkp. text „Vznik JZD Staré Hamry“, uloženo v Síní tradic JZD Frýdlant n. Ostr. na Čeladné.
 40) Ibid., kart. 1332 — Přehledy k 30. 9. a 31. 12. 1949. Kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. a 31. 5. 1950. 148 Zpráva obecního kronikáře s. 1–2.
 41) OSO p. r. Složka Dz 66 — JZD Staré Hamry.
 42) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Tichá.
 43) Ibid., kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. a 31. 5. 1950. Srv. Tobošík, B.: Tichá za hlasy Okresního muzea ve Frenštátě p. R., 1959, 2 (19), s. 2–6.
 44) OSO p. r. Složka Dz 286 — JZD Tichá.
 45) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Trajanovice.
 46) Ibid., kart. 1333 — Přehledy k 28. 2., 31. 3. a 31. 5. 1950.
 47) OSO p. r. Složka Dz 120 — JZD Trajanovice.
 48) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Velevice.
 49) V SOAO ani literatuře ze sledovaného období žádná údaje, OSO p. r. Složka Dz 287 — JZD Velevice.
 50) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Vlčovice.
 51) Ibid., kart. 1333 — Přehled k 31. 5. 1950.
 52) OSO p. r. Složka Dz 359 — JZD Vlčovice.
 53) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1340. Složka ZSD Zenklava.
 54) Ibid., kart. 1332 — Přehledy k 30. 9., 31. 10. a 31. 12. 1949. Kart. 1333 — Přehledy k 28. 2. a 31. 5. 1950.
 55) OSO p. r. Složka Dz 16 — JZD Zenklava.
 56) SOAO, fond KNV Ostrava, kart. 1333. Sumární přehled o stavu a činnosti JZD k 30. dubnu 1950 pro okres Frenštát p. R.

VĚTRNÉ MLÝNY NA BOVĚLEM ODESKÉM PANSTVÍ

František Šustek

Sídlištěm Oderska je město Odry, které v r. 1984 oslovilo 750 let svého trvání na základě první písemné zmínky původního jména osady Vyhnanov, v listině z r. 1234 jmenované „Wignanow“. Odry leží v kotlině v údolí horního toku řeky Odry, po níž mají své jméno. Město bylo středem býv. oderského panství, jehož sídla vznikala jednak v údolí a nížní řeky Odry a jejích přítoků (Heimánky, Jakubčovice, Loučky, Nová Ves, Vitávka, Hvězdová, Odry, Emouty, Hor. Vražné, Hynčice a Monkovic), jednak na okolních náhorních plošinách Oderských vrchů (Veselí, Dobešov, Kameno, Heimanice, Věsko a Tojovice). Kromě toho patřily dříve k oderskému panství také Slezské Vlčovice a nakrátko i Dolní Kunčice (v údolí Husiho a Kamenného potoka).

Odersko je typickým příkladem toho, jak morfologický tvar a skladba terénu a s tím spojené další přírodní podmínky, zejména poměry větrné a srážkové, jakož i síla a vydatnost vodních toků, ovlivnily vznik a výskyt vodních a později větrných mlýnů. Proto předejdím v úvodu Odrě a také na jejích některých přítocích byly postaveny vodní mlýny, pily i olejny. Na náhorní plošině Oderských vrchů jsou jen malé potoky, které mají po většinu roku nedostatek vody, způsobený malými množství srážek, rychlými jejich odtoky a také prosvětlováním vody kulmským bláto-natým podložím. Proto se v sídlech na náhorní plošině Oderských vrchů v minulosti vyskytovaly jen sezónně a přerušovaně pracující malé mlýny o stupňový na vodní pohon, které již všechny zanikly.

Vodní mlýny mohly mlít jen za dostatečného stavu vody. A tak se stávalo, že i mlýny na horní Odrě a jejích větších přítocích se zastavily v době dlouhotrvajícího sucha i v době velkých mrazů.¹⁾ Tato nešťastná zastavování provozu vodních mlýnů byla zase naopak příznivým momentem pro vznik a využití větrných mlýnů. Na náhorních plošinách a vyvýšeninách Oderských vrchů a Nizkého Jeseníku, jakož i v úvalu Moravské brány vanou pravidelně a dosti silné větry skoro po celý rok, a to v době mrazů i sucha, třeba právě v době po zmráz, kdy bývá málo vody a tedy bylo dříve tak potřebné mlít k disparaci energií k semletí mouky, na níž již vláchní čekali. Uvedené přírodní podmínky tedy způsobily, že došlo u nás v r. 18. a 19. století k renesanci a rozvoji větrného mlýnářství a ke stavbě početných objektů větrných mlýnů.

Naproti většina větrných mlýnů na severovýchodní Moravě a ve Slezsku byly dřevěné větráky sloupového či li beraního typu. Na Odersku byly všechny větráky dřevěné sloupového typu, zděných holandských větráků zde nebylo. Původní u staršího typu sloupového mlýna nedosahovaly čtyři vyšší dřevěné stěny („klobáty“) až k semu, ale zakrývaly jen mlýnicí, do níž se chodilo po lebeku. Proto také na starších vyobrazeních větráků vidíme dole střední nosný sloup (zvaný „stůlek“, též „Bůh Otec“) s jeho čtyřmi šikmými vzpěrami („Lopostolá“, též „svandělásti“).

Každé obilňářské starší vyobrazení dřevěného sloupového mlýna v Prohy, o to dřívější z r. 1562 o mědirytině z r. 1574.²⁾ Je to ještě starší a dosud nepublikované vyobrazení sloupového větráku na dřevětu v české bibli z r. 1549, nazvané ve Spálově na hraně č. 34, kterou nyní chová autor tohoto článku (biblii Česká, Letňá Ponie MDLXIX, formát 22 x 32 cm, slouští knihy 9 cm, strany nejsou číslo-vány). Dřevětu s větrákem je umístěn v První knize Mojžíšově.³⁾

Starší vyobrazení větráků bez „klobátů“ u země v našem kraji jsou dochována na mědirytinách vedů tvarsyjských listů město Bilovec z r. 1788 a město Potštát z r. 1826. Větrák v Bilovci má jenom střední nosný sloup, kdežto větrák v Potštátě je nakreslen tak, že stojí na čtyřech sloupech „klobátů“ (na ráhových sloupech „klece klobátů“). To by ovšem znamenalo, že se větrákem u Potštátu nedalo otáčet. Pravděpodobně autor mědirytiny zaměnil omylem čtyři vzpěry nosného sloupu za čtyři „nohy“ větráku.⁴⁾

Na Odersku, Fulnecku a Bilovecku se větrné mlýny začaly stavět dříve než na Potštátsku a Spálovsku. Na oderském panství byl postaven vrchností první dřevěný větrný mlýn na Veselí v r. 1721 nebo nedlouho před tímto rokem, a po 115 letech v r. 1836 stálo již na oderském panství 6 větrných mlýnů. Na potštátském panství je doložen první větrák na sekci 26 Josefského moperovní z roku 1780 u obce Milovaný (Milbes) 2,5 km zse od kastela. Na Spálovsku vláok byl první dřevěný větrný mlýn postaven teprve před rokem 1832, avšak pak zde postupně stálo a mlélo celkem 8 větráků, z nichž poslední (jediný zděný) byl postaven až ve 1. republice v r. 1929.⁵⁾

Nejdůležitějším pramenem údajů pro tento článek bylo rozsáhlé a důkladné dílo oderského historika Antona Rolledera „Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirks Odrůu“, Steyer 1903 (Dějiny města a soudního okresu Odrů, Štýr 1903), 760 stran. Rolleder ve své knize spolehlivě uvádí prameny, zejména gruntovní knihy příslušných obcí. V článku jsem také využil materiálu, který jsem shromáždil v r. 1936 při dotaznické obci o větrných mlýnech na býv. okresu Vitkov z popudů Historického ústavu ČAV v Praze. Kromě toho jsem pozdíji při vlastním terénním průzkumu získal některé další informace od starých místních pomětníků.

Vyobrazení větrného mlýna s krátkým „kubátem“ z Bílých Českých z roku 1540, dochované ve Spálově na č. 21. Detail z dřevorytu v I. knize Mojžíšové. Reprofolta J. Šustek.

VĚTRNÉ MLÝNY NA VESELI U ODER

Veseláký kopc (537 m), zvedající se nad severním horním koncem obce Veselí, poskytuje jeden z nejkrásnějších výhledů z Oderských věchů do oderského i bečovského úvalu Moravské brány a na Moravskoslezské Beskydy. S tímto pákným, veselým výhledem zřejmě souvisí také vznik místního jména Veselí. Ale Veseláký kopec je také ideálně přístupný větrům ze všech světových stran. Proto je přirozené, že právě na tomto místě dal v r. 1721 František Leopold svob. pán Lichnovský (1716-1742) na vlastním pozemku postavit první dřevěný větrný mlýn na svém oderském panství. Větrák stál mezi severním okrajem obce Veselí a Veselákým kopcem, na němž je nyní postavena televizní vysílačiště vzhůru, a to ve vzdálenosti 700 m ssv od kastele ve Veselí.

Lichnovský ještě v témže roce 1721 prodal nový větrný mlýn s domem a 2 čtvrtě rate na Veselí za 200 zl. rýnských Tomáš Schilchobovi a povolil mu zřídit mlýnské složení na vrbou prosné kafe (Hirse- oder Kaschegong) poháněné jedním volem nebo koněm, za což však musel věchnosti tenit potřebné poso. Na stáří čítal platil ročně 12 zl. V r. 1724 prodal opět tento mlýn s domem a 4 čtvrtě rate za 200 zl. Davidu Schindlerovi, ale mlýnůl měl dosazovat z panských lesů zdarma dřevu na křídla větráku a každý druhý rok buček na zhotovení mlýnského nářadí. Roční

čine platil 3 zl. a při prodeji mlýna obdržela věchnost 10 % loudemla z kupní sumy.⁸⁾

Roku 1734 byla přenesena „láhnuti oleja“, tj. lučení senenice a lisování lněného oleje z Rybnického mlýna (Teichmühle) pod Odrami na Veselí za stejnou číni.⁹⁾ Protože ve Veselí nebylo vodního mlýna, poháněny se stoupy (stupy) na olej buď větrnou silou na větráku nebo dřevěným „geplem“. Jentourem na železniční pohan.¹¹⁾ Je to ojedinělý případ, poněvadž olejny byly většinou na vodní pohan. Taková olejná stávala do první světové války na vodním mlýně na Odle u Nových Odrůvek, kam Spřávlčtí jezditli se semencem „láhnůl“. lněný olej. V Poštáité a ve Staré Libavě pracovaly poslední olejny ještě v době německé okupace.

Veseláký větrný mlýnůl David Schindler, který r. 1734 koupil vodní mlýn v Helčinově od Antonína Richtera,¹¹⁾ postoupil r. 1741 větrák na Veselí za stejných podmínek, jak jej nabyl o držel sám, svému synu Josefovi, od něhož větrák stejným způsobem získal r. 1758 Lorenz Haller. Ze stáje pořídil pro výměnkáře, tj. dosavadního majitele a jeho ženu, komoru, v ní mohli bydlet do smrti a ročně měli dostávat od hospodáře 2 miry pohanské kafe.

R. 1771 obdrželo mlýnské stavení popsané čísta 11, a následujícího roku věchnost mlýnůl dědičně pronajala 3 kusky role na Veselákém kopci (Wessiedelberg) pod silnicí. R. 1792 přestal mlýn od dosavadního držitele na jeho syna Ignáce Hallera (I.) za stejných podmínek, ač na to, že výměnkář obdržel kusák zahrady a loučku. Dne 9. listopadu 1801 ve 3 hodiny ráno větrák vyhořel, ale byl hned zase znovu postaven.

R. 1809 převzal mlýn a malou chalupnickou usedlost č. 11 za 250 zl. stejnojmenný syn Ignác Haller (II.) a po něm nastoupil r. 1850 syn tohoto Ignác Haller (III.), jehož vdova se r. 1856 provdala za Jana Brossmanna (I.) R. 1890 větrák převzal jeho syn Jan Brossmann (II).¹⁰⁾

Osudy dalších objektů větrných mlýnů na Veselí od roku 1890 podařilo se doplnit kromě sdělení pomětníků také údaji z německé kroniky obce Veselí, uložené v OA v Novém Jičíně, kterou napsal Franz Wolf, správce školy ve Veselí (1882-1922), zem. 17. 12. 1933 v Odrách.

Druhý objekt dřevěného větráku na Veselí, který po požáru v r. 1801 postavil na témže místě mlýnůl Ignác Haller I. měl nepřetržitě přes 100 let až do roku 1903, kdy byl za mlýnůla Jana Brossmanna II. vyrácen vichřicí. Vichřice se přihnala náhle a nikdo jíl nestálil větrák podepřít, aby se nevyvrátil, protože lidé byli na poli. Vyrácený a ponižený větrák byl na témže místě znovu postaven a opraven za pomoci obce Veselí a pod vedením místního lesáře Franze Weltera, který bydlel na horním konci.

Mlýnůl Jan Brossmann II. převzal po svém stejnojmenném otci zemědělskou usedlost č. 11 s větrným mlýnem dne 18. 4. 1890 za 3800 zl. Bor. Jeho manželka Anna Marie roz. Wanjek (Vaníková) pocházela z Dobešova. Dva bratři a tři sestry Jana Brossmanna vichřicí získali koupí nebo sňatkem zemědělské usedlosti, čtyři ve Veselí, jednu v Dobešově. Protože v obci bylo více Brossmannů, měli na rozdíl od lidové předzvědi. Větrný mlýnůl Jan Brossmann měl předzvědi „Mühlhohn“ (Mlýnský Janek), někdy mu posměšně říkali i „Windholz“ (Větrné dřevě).

Mlýnůl Jan Brossmann zalil nejen vyrácený svého větráku vichřicí (1903), ale stáho ho ještě daleko horší neštěstí, mlýn i usedlost mu úplně vyhořely.

Dne 12. srpna 1921 vypukl v poledne na Veselí v usedlosti Eduarda Fotose č. 29 požár, který při silném jihuopadním vichru se rychle rozšířil a během jedné a půl hodiny zničil 16 usedlostí z celkové počtu 75 domovních čísel v obci. Vyhořelo 6 selských gruntů, 6 chalupnických usedlostí a 4 domky. V požáru zahynulo

přes záchranné práce lidí značný počet domácích zvířat (2 koně, 37 kusů hovězího dobytka, 41 prasat, 4 kozy, 315 slepic, 12 husí a 2 kachny), 89 lidí zůstalo bez příslušenství a bez chleba. Celková škoda činila kolem 4 milionů Kč.

Požár vznikl náhodně na úrovni kostela a zachvátil pravou stranu horního konce dědičky, zvanou „Windmühlviertel“ (Větráková čtvrt). Nakonec ohně přeskočil přes volné prostranství a cestu i na usedlost č. 11 a na větrný mlýn. Došlo k tomu nedlouho před druhou hodinou po poledni, protože ve spaleništi č. 11 nalezenej a natažené kopací hodinky se zastavily přesně na druhé hodině.

Plameny a kouř požáru byly vidět v širokém okolí. Viděl jsem je také jako sedmiletý chlapec a pamatuji si též, jak se pak po okolí dělala sbírka na pohobelení.¹¹⁾

Jiště v témže roce 1921 na podzim byly z větší části vystavěny za obětavé pomoci sousedů vyhořelé usedlosti a také usedlosti větrného mlýna Jana Brassmanna č. 11, a to na poschodí. K postavení nového větrného mlýna však nedošlo.

Mezitím usedlost č. 11 převzal 13. 12. 1921 zeť majitele a manžel jeho dcery Marie roz. Brassmannové Adolf Kainer, který pocházel z Veselí z č. 60, a to za 15 000 Kč. Usedlost měla 19 ha pozemků.

Teprve na podzim 1930 postavil Adolf Kainer na původním místě další dřevěný větrný mlýn, již třetí objekt na tomto místě. Tento větrák pocházel a byl přivezen z Rudolovic (Rudelszou, 7 km záp. od Spálova), kde byl koupen za 1500 korun. Měl jedno mléčké složení se dvěma mlýnskými kameny v horizontální poloze, tažené obvyklými čtyřmi křídly, která mohla vyvinout energii až 6 koňských sil.

Ale již za necelý rok dne 19. června 1931 byl tento dovezený větrák vyvrácen velkou větrnou smrťou. Na podzim téhož roku byl znovu postaven, což stálo 4000 Kč; mlýn byl totiž velmi zničen a dotáčen. Dochovaná fotografie ze září 1936 ukazuje ještě světlé desky na přední straně kabátu větráku a zánošená křídla.

Dřevěný Kainerův větrák, pocházející z Rudolovic, měl podstatně menší čtvercový půdorys, jen 4X4 metry, čímž se stal jedním z nejmenších ve své kategorii na Oděru a v celém okolí. Z fotografie, která je pořízena v průčelné poloze, lze odvodit všechny vnější rozměry větráku: šířka přední stěny 4 m, výška až ke „kolenici“ střechy 9,4 m, délka křídla (zapélené lopaty) 4 m, šířka křídla 2 m, celková délka křídla až k hlavě hřídele 12,8 m, úhel střechy ve štítě 79°.

Adolf Kainer (zvaný „Doll“) nebyl podle sdělení pamětníků zvířet dobrý hospodář, tím méně zručný mlýnář, proto si dával mlýnářství Aloise Čecha z Emaus u Oder, z posledního domu k Hynčicím, který na větráku měl a šrotoval. Čecha byl dobrý mlýnář, který řemeslu rozuměl.

Větrný mlýn na Veselí byl v činnosti až do německé okupace. Za Německa byl provoz na větrných mlýnech v důsledku příslušného hospodářství omezen, někde i zastaven a mlýnské složení zaplombováno. Poslední větrný mlýnář Adolf Kainer byl s rodinou v r. 1946 odsunut do Německa. Usedlost č. 11 i větrák po r. 1945 převzal nový český osídlelec Karel Matula. Větrák však již nebyl v činnosti a postupně chátral.

Ale ani tento třetí větrák na Veseliském kopci neunikl zkáze. Když jsem v r. 1956 jako inspektor kultury ONV ve Vítkově razil dotazníky k výzkumu větrných mlýnů, došlo z Veselí špatná zpráva: „Oznamujeme Vám, že při vichřici, která se přehnalá přes území našeho katastru dne 1. března 1956, byla zničena jedna památka, a to starý větrný mlýn, který stál na horním konci naší obce. Z celé této památky zůstala hromada dřeva. Zdáme Vás o sdělení, co máme v této věci podniknout. Nože obec nemá prostředků, abychom snad mohli tuto stavbu obnovit. Za MNV Jar. Dřeva-jánek.“

Větrák z Veselí, 1951 (VMP Rožnov 1981), půdorys 4 x 4 m — jeden z nejmenších. Foto Milošlav Křeček.

Přes zdesky u Státní památkové správy nebylo již možno tento větrák zachránit rekonstrukcí pro nedostatek finančních prostředků. Trasky byly odfotografovány a snímky zaslány Státnímu památkovému ústavu v Brně. Posledním majitelem větráku v době jeho zničení vichřicí byl Vladimír Krumhalec, majitel usedlosti č. 11. O větráku na Veselí jsem otiškl krátkou zprávu se snímkem od St. Kopalíka v ostravské Nové svobodě 13. 3. 1956.

Je již pozoruhodná skutečnost, že větrný mlýn na Veselí byl nejen nejstarší větrák na Oděru, ale že se zde na této lokalitě vystřídaly za 235 let celkem tři objekty dřevěných sloupových větráků po sobě: první (1721–1801), který shořel,

druhý (1801–1921), který byl v r. 1903 vyrácen vichřicí a pak v r. 1921 shořel, a poslední třetí (1930–1956), který byl vyrácen v r. 1931 větrnou smrťou, znovu téhož roku postaven a který nakonec zničila vichřice v r. 1956.

Veselý větrák byl postupně stádně vyrácen vichřicí, která vedle ohně byla vždy největším nepřítelem větrných mlýnů. Podobný osud stihl již před 7 stoletími nejstarší povětrný mlýn v Čechách v zahradě Strahovského kláštera u Prahy, který byl postaven v r. 1277, potom prudkým větrem vyrácen v r. 1281; avšak ještě téhož roku zase postaven.¹²³

Poprvé byl větrák na Veselí zakreslen na mapě knížectví Opavského od J. W. Wielanda z r. 1736. Na mapě knížectví Opavského jsou zakresleny 4 větrné mlýny, na mapě knížectví Krnovského 1 větrný mlýn a na mapě knížectví Ratibofského 3 větrné mlýny. Vidíme, že v době vydání Wielandovy mapy Slezsko (1736) bylo u nás ještě málo větrných mlýnů, i když můžeme přispatřit možnost, že kartograf všechny tehdejší větráky na mapě nezachytil.¹²⁴

Značky větrných mlýnů („molae aetiae“) na Wielandově mapě, podobně jako i dřívější vyobrazení větrného mlýna v Komenského díle „Orbis sensualium pictus“ z r. 1658, ukazují na otičivý dřevěný sloupavý větrný mlýn s krátkým „kabótem“. Podobné značky pro větrák ve Veselí, v Milovanech, v Dřemě a dále v našem kraji, byly použity také na listech Josafátových mapování v r. 1780.¹²⁵ Můžeme tedy s určitostí usoudit, že první větrák na Veselí byl sloupavý dřevěný mlýn s krátkým „kabótem“.

Obrázek druhého objektu větrného mlýna na Veselí s mlýnářskou chalupou č. 11 z doby kolem r. 1900 před zničením vichřicí, je otičtén v citované Rollederově knize na str. 414. Je to perokresba, kterou nakreslil odh. učitel Fr. Kulstrunk podle snímku Karada Gerlicha z Oder.

Fotografie třetího objektu větráku z r. 1954 od Stanislava Kaňáčka je otičténá ve vlastivědném zpravodaji „Oderské vrchvy“ roč. V, Spálov 1972 č. 4, v obrazové příloze k neukončenému (nedotisknému) článku Fr. Šustky „Větrné mlýny v Oderských vrších“. Dva snímky téhož větráku pořídil při svém terénním výzkumu větrných mlýnů v r. 1951 Miloslav Krocěk z Ostravy. Olejový obraz veselského větráku namaloval oderský malíř Hugo Langer-Larsen, který měl za manželku dceru veselského mlýnáře Jana Brassmanna, jenž byl na větráku od r. 1890. Tento obraz je nyní neznámý.

Některé bližší informace o veselském větráku v době 1. republiky mi podali starší pamětníci Terzie Klearová ze Spálova č. 266 a Otto Sturm z Oder. Terzie Klearová, roz. Šimová (nar. 26. 10. 1904 ve Spálově č. 69) byla od r. 1920 10 let na službě ve Veselí č. 38 a 44, takže znala podrobně a z vlastní zkušenosti místní poměry a události. Otto Sturm (nar. 16. 3. 1905 v Odrách) již nepřetřelil od narození v Odrách a poznal z vycházek celé okolí. Jeho bratr Alois Sturm z New Yorku při návštěvě Oder v září 1936 vyfotografoval větrák na Veselí. Cenné informace o veselském větráku mi podal Wilhelm Palzer, nar. 23. 3. 1904 v Luboměři p. Stráž, č. 51 a jeho manželka Ludmila, roz. Biskupová, nar. 22. 1. 1916 ve Spálově č. 69. Oba manželé prožili většinu života na Veselí a nyní žijí na odpočinku v Odrách, Veselský chodník 11.

Veselý větrák je zakreslen na speciální mapě 1:75 000, list 4159 Hronice, Vojenský zeměpisný ústav v Praze 1931, i na jiných vydáních speciálků.¹²⁶

Na katastrální mapě obce Veselí (Wessell, Wessely) z roku 1836, uložené v OA N. Jičín, provostův Pflibar (inv. č. 827), je větrák i s budovou mlýnáře zakreslen nad horním koncem obce na pozemku parc. č. 9. Okolní trať je pojmenována Mühlried.

VĚTRNÝ MLÝN V HYNČICÍCH

Dřevěný větrný mlýn v Hynčicích byl nejstarší větrák na Odersku, který byl postaven v úvalu Marovské brány. Je doložen již v r. 1805.

Po zrušení nuceného místet uslovioy obec, které neležely na žádném vodou bohatém potoce, u získání povolení ke zřízení větrných mlýnů. Tak roku 1803 žádala obec Hynčice (Heinzendorf) o takové povolení, ale bylo odmítnuto. V r. 1805 bylo povolení uděleno za těchto podmínek:

1. Z větrného mlýna se má plodit 10 zl. živnostenské činite ročně.
2. Podle potřeby bezplatně šrotovat všechny dřevní sloup na pálenku a pivu.
3. Musí být ustanoven vpučený mlýnář, který patří do cechu.
4. Místním chudým mléčům má být dána přednost před cizími.
5. Gruntovní daň má být placena majitelům porenku.
6. Mlýnář se musí řídit mlýnářským řádem.
7. Při prodeji náležejí vrchnosti 5 % loudemium (vzdajné, schvalovací poplatek).
8. Každý prodej musí být oznámen a kupní smlouva musí být za zákonný poplatek zapadána do gruntovní knihy Hynčic.¹²⁷

V roce 1897 byl větrák v Hynčicích vyrácen vichřicí. Nodučitel hynčické školy Ferdinand Schenk zapsal o tom r. 1922 tuto zprávu: Dne 1. 7. 1897 bylo veliké krupobíání, které způsobilo obrovské škody na polních plodinách a domech. Ničivý orkán shoval střechy domů, vyvrátil větrný mlýn, pocházející z roku 1805 a vyvrátil z kolenů mnoho set ovocných stromů.¹²⁸ Další zpráva z doby kolem roku 1929 udává, že větrák byl vystavěn r. 1803 (chybný údaj, tehdy podána první žádost o povolení větráku, správně má být 1805) a že byl r. 1901 stržen vichřicí. Zůstal po něm jen pomístní název Wendmehl, Windmühle, asi 1 km jižně od vsi vpravo od polní cesty do Bichovic.¹²⁹

Z druhé zprávy lze usoudit, že větrák byl po vyrácení větrnou bouří v r. 1897 znovu postaven a obnoven. Neučel však svému osudu a za čtyři roky v r. 1901 byl znovu zničen vichřicí a tím zanikl. V německé kronice obce Hynčic (Gemeinde-Gedenkbuch Heinzendorf, 1936, kronikář nodučitel Johann Domes, OA Nový Jičín), není o větrném mlýně zmínka.

Větrný mlýn v Hynčicích je zakreslen na speciální mapě list 4160 Nový Jičín z r. 1938 ve vzdálenosti asi 400 m jižně od obce v zatáčce a po pravé straně silnice do Lučic, na jejich východním okraji stál dříve dřevěný větrák na kátě 328 m. Hynčický větrák stál v nadmořské výšce kolem 310 m a je zakreslen již v r. 1880 na speciální mapě listu Nový Jičín (Neutitschein). Byl to nejníže položený větrák na bývalém oderském panství. Za mě paměť (naročil jsem se 1914), je nestár, třebaže ještě na nových speciálních zůstal zakreslen. Jména mlýnářů zatím nebylo zjištěno.

VĚTRNÉ MLÝNY V KAMENCE

Kamence leží poledníkovým směrem na náhorní plošině v severní části bývalého oderského panství, 5,3 km jv od Vitkova. V Kamence byly dva dřevěné mlýny; starší stál západně od horního konce obce směrem ke Klakožovu, mladší východně od horního konce obce směrem k Dolajším Kunčicím.

Gódrichův větrák

Tento starší větrák stál na návrh ve vzdálenosti 400 m ss od kostela (kopce) v Kamence, kóta 561 m. Byl to (v r. 1905) nejvíce položený objekt větrného mlýna v Ostravském kraji. Tento větrák byl datován. Měl na středním nosném sloupu „třítkový“ v 1. poschodí větráku vypálený letopočet 1801. Na hlídce polehávající kolo měl datování 1. č. 1912, což bylo zřejmě datum poslední větší opravy větráku.

V roce 1801 rozhodla se obec Kamenka postavit si větrný mlýn. Dokládá to protokol z 15. června 1801, který podepsali oderský vrchní úředník Ignác Popp, písař a aktuár Johann Neumann, majitel dědičného fojtství v Kamenec Josef Pauer a mlynář na Cermenském vodním mlýně Karl Scholz, který dotáčen na tuto věc, nic proti tomu nenamítal. Výnosem krajského úřadu v Opatř z 14. září 1801 bylo dědičnému fojtství Josefu Pauerovi koncese na větrný mlýn udělena, proti zaplacení roční živnostenské a mlynářské číně po 3 zl. s podmínkou, že větrný mlýn bude postoupen osobě schopné vykonávat mlynářské řemeslo („gewerbliches Individuum“). Mlýn byl postaven na pozemku, patřícím k domu č. 17.¹⁹⁹

Provoz mlýna byl zprvu v režii fojtství. R. 1807 si stěžuje starý (62letý) dědičný fojt v Kamenec Josef Pauer, že byla několikrát odmítnuta jeho žádost, aby bylo prominuto vandrování léta jeho 31letému stejnojmenného synovi. Fojt sám už na všechno nestačí při svém hospodářství, syn se přiučil větrnému mlynářství u France Blasche, mlynáře ve Velkých Albrechticích u Blavce, obec je s jeho mletím velmi spokojena a větrák je tu velmi potřebný, neboť vodní mlýn na Cermence leží na nestálé vodě. Blasch dověděl, že si mladý Pauer vešel dobře u něho i na větráku doma v Kamenec, kde naň Blasch dozřel. Byl proto nakonec od povinného vandru osvobozen.²⁰⁰

Mlýn patřil do roku 1823 k fojtství. Ale již v r. 1820 fojt propachtoval větrák mlynáři Janu Siegmundovi, který pocházel z Klířanovic v tehdejším pruském Slezsku, o v. r. 1825 mu větrák prodal. Z tohoto mlýna byla povinnost odvádět vrchnosti 5 % loudemla, dále pak ročně 3 zl. mlynářské číně a 3 zl. živnostenské číně. Jan Siegmund obdržel ke koupi od obce Kamenky k postavení obytného domu 337 čtverečních sáhů stavebního pozemku a kousek zahrady za roční činli 1 zl. 6 kr konvenční měny. Tehdejšímu majiteli pozemku, na němž větrák stál, Janu Olbrichovi č. 17, mlynář platil ročně 30 krejcarů pozemkové číně, a fojtovi, který měl před. kupní právo, sypal ročně 4 měřice rž obpavské míry.

Další majitel domu č. 17 žádal 9. 8. 1832 vrchnostenský úřad, aby vlastnictví větrného mlýna, který ležl na cizím pozemku, bylo zachováno jemu, neboť on (Scheek) raději již mlýn trpět, aby jej mohl odstranit; jeho žádost byla s různých důvodů zamítnuta. Obec přenesla r. 1832 domek č. 17, který byl postaven při kon. tumaci cholery (za napoleonských válek), s pozemkem k němu náležejícím (640 čtverečních sáhů), Josefu Gährichovi za 212 zl. a za roční obecní činli 2 zl. 6 krejcarů. Kupní smlouvou ze 14. 6. 1853 byl Josef Gährich jako majitel tohoto domu a pozemku knihově zapsán.

Dědičové mlynáře Jana Siegmunda prodali větrák r. 1853 za 400 zl konvenční měny Josefu Gährichovi, jehož vdova mlyn r. 1854 za 1000 zl. převzala a jej r. 1856 přenesla svému synovi Janu Gährichovi I., od něhož mlýn r. 1890 za stejnou cenu přešel na jeho syna Jana Gähricha II. V dalším dědičném postupu přešel větrný mlýn na Jana Gähricha III., o po návratu jeho syna Josefa Gähricha z ruského zajetí v r. 1919, na tohoto. Dne 16. 12. 1935 utrpěl mlynář Josef Gährich při práci ve mlýně smrtelné zranění a po jeho smrti vedla dále mlýn jeho vdova. Je zajímavé, že mlynář téhož příjmení, Franz Gedrich, se připomíná již v r. 1783 na vodním mlýně v Telovicích č. 43. Jde tedy o starý mlynářský rod.²⁰¹

V citovaném díle Rollederové je na s. 421 otisknuta nejstarší dochovaná snímek větráku v Kamenec, zhotovený oderským fotografem Konradem Gerlichem kolem roku 1900 pro tuto knihu. Snímek je zajímavý také tím, že je na něm před větrákem zachycen oderský historik Ant. Rolleder se svými průvodci.

Gährichů větrák v Kamenec byl v době první republiky v neustálé činnosti. Byl to „nejpěknější“ větrák v okolí. Jeho obázející se křížka bylo dobře vidět ze

Větrák v Kamenec. Snímek: Konrad Gerlich, Odrý, kolem roku 1900. Na snímku vpredu Anton Rolleder, autor dějin Odr, snímek je otisknuta na str. 421 knihy.

Spálova přes údolí řeky Odrý. Je to jedna z mých nesmazatelných vzpomínek z dětství a mládí.

Zednický mistr Otto Tengler, nar. 27. 9. 1910, Spálov č. 249, rodák z Kamenky č. 73, mi a větráku v Kamenec vyprávěl: „Mlynářem na větráku za moji paměti byl Josef Gährich. V r. 1935 se stalo neštěstí. Při práci ho zachytily a usmrtily mlynářské kameny. Větrák měl ještě stále až do r. 1939, kdy jsem musel narukovat do německé armády.“

Gährichů větrák byl až do odsunu Němců (1946) ještě celkem v pořádku. Pak začal povětrnostními vlivy postupně chřtět, k čemuž přispěli i různí dobrodruzi a vandolové. V r. 1951 měl větrák už jen jedno křídlo, jak ukazuje dochovaný snímek Miloslava Kročka, autora článků o větrných mlýnech v Ostravském kraji. Podle jeho poznámek z terénního výzkumu v r. 1951 měl větrák v Kamenec na mouchácké pákou reliéfní řezbu. Kromě toho byla mlýnice vyzdobena starými ry-

namí s německými texty, přilepenými na mouchálci a na „matce“: 1. Obrázek sopky Vesuv v de Castell Amare. 2. Útok rakouských husarů z pluku knížete Hallera na piemontskou jízdu u Montebello 20. V. 1859. 3. Bitva u Mucio 1859. 4. Pohled na Olomouc z východu. 5. Pohled na Spilberk v Brně. Je prověrapodobné, že uvedené obrázky si mlynář Josef Gódrich nebo jeho potomci ve větráku přilepili jako památku na vojenskou službu v rakouské armádě.

M. Kroček si dále zapísal ve svých pracovních poznámkách, že půdorys větráku v Kamenec má rozměry 5,30 m (šířka přední stěny, u níž jsou křídla) a 5,60 m (šířka boční stěny). Naproti tomu V. Burian (s. 27) udává rozměry 5,5 X 6,5 m. Toto odlišné udání šířky boční stěny vzniklo patrně zpočítáním šířky vyčívajícího šifoný. Kroček si též poznamenal rozměry průřezu otce („totika“) 66 X 60 cm, a letopočtem 1801, jednoduchý základový kříž, šířku křídla 2,20 m, v mlýnici dochované „leběrko“ (žubro) na seť mouky. Palečné kolo mělo 80 číselových zubů.

Když ještě se v době tvůrčí okresu Vítkov stal inspektorem kultury ONV (1934 až 1956), prosazovali jsme tehdy společně s inspektorem kultury Stanislavem Kaňalíkem z Budišova v rámci ochrany pomníků na okresě záchranu a opravu tehdy již značně poškozeného větrného mlýna v Kamenec, jehož posledním majitelem v r. 1956 byl Miroslav Sedý. Opravu měl provést Okresní stavební podnik ve Vítkově, odborné práce měl odlišit tešínský mistr Josef Ryček ze Spálova č. 125, který v r. 1935 provedl zčásti opravu staré dřevěné zvoničky u fojtství v Jakubčovicích. Josef Ryček pocházel ze staré tešínské a sekernické rodiny, jeho děd a otec stavěli a přestavovali větráky, takže i on měl v této práci zkušenosti. V r. 1956 jsme také jednali s oderským malířem, výtvarníkem a stavebním technikem Otou Weinerem o zhotovení modelu větráku v Kamenec podle skutečnosti v měřítku 1:10 pro Okresní vlastivědné muzeum ve Vítkově, bohužel k realizaci nedošlo.

Na opravu větráku v Kamenec byly získány a uvolněny prostředky a z KNV získán přidělný železo, které bylo 1. srpna 1957 přivezeno z Dřevoný v Ostravě. Pravezení opravy se však protáhlo (mezitím okres Vítkov byl v r. 1960 zrušen a Kamenec připojeno k okresu Nový Jičín), a když už se oprava větráku měla uskutečnit, byl zničen požárem dne 9. května 1966. Tak byl zlamyslností nebo nedbalostí nezjištěného pachatele zhuben poslední větrák na Odersku a v širokém okolí.

Fotografie Gódrichova větráku formátu 8 x 5,5 cm je nalepena v německé kronice Kamenky z doby 1. republiky (uložená v OA v Novém Jičíně) na s. 55. Jejím autorem je kronikář nadužitel Karl Köhler, který popsal v kronice na s. 175 až 250 všechny usedlosti a domy v obci od č. 1 po č. 76 a k textům připojil fotografie téměř všech usedlostí. Několik snímků téžob větráku (celkový pohled, palečné kolo s brzdou, nosný sloup „totik“ a letopočtem 1801 a podstavový kříž) pořídil St. Kaňalík z Budišova 14. 5. 1956 a byly otištěny ve vlastivědném zpravodaji Oderské včhy, roč. V., Spálov 1972, čís. 4, v obrazové příloze k článku Fr. Sautka „Větrné mlýny v Oderských vrších“. Větrák je zakreslen na speciální mapě (1:75 000), list 4159 Hronice z r. 1931.

Ehlerův větrák

Byl to druhý, a půl století mladší dřevěný větrák, který stál 200 m východně od haniho konce obce ve vzdálenosti 530 m tv od kostela (kaple) v Kamenec. Byl postaven na pozemku patřícím k č. 39 u rozcestí, jelť trojí cesta vedoucí východně za obcí a cestou do Kunčic.

Tento dřevěný větrák byl postaven v r. 1853 a jeho stavebníkem byl Jiří Ehler. Zpočátku sloužil především jen vlastní potřebě majitele. V roce 1862 byl větrák prodán, rozzebrán a odvezen do Staré Líbavě u Moravského Berouna, kde byl postaven na výšlíně západně od Staré Líbavě na pozemku (dále) č. 1 tehdejšího

Větrák v Kamenec, pohled zředu.
Foto St. Kaňalík, 1956.

majitele Franze Wienera. Větrný mlýnář Josef Oripel, rodák z Leskovic nad Moravicí (Spachendorf), koupil tento větrný mlýn v Kamenec a převezl jej na zmíněné návrší, kde jej postavil. Od té doby nese tento kopec jméno „Mlýnský kopec“ („Mühlberg“).²⁷³ Zmíněný větrák přivezený z Kamenky stál na novém místě ve

vzdálenosti 450 m je od kostela ve Staré Libavé a je zakreslen na speciální mapě, list 4059 Bruntál z r. 1929. Je to jeden z mnoha dokladů o převážení o stáhoovní dřevěných větrných mlynů.

V Kamence na téže místě postavil Ehler druhý, větší větrný mlyn, aby mohl mlít i ostatním mlecům v obci. Zatím není známo, zda postavil Ehler dřevěný větrák nový nebo přivezl starší větrák odjinud. Na větráku měli postupně tři najatí větní mlynáři: 1877–1884 Franz Simon, 1884–1891 Štefan Wagner a 1891–1907 Eduard Hainisch. V březnu 1909 dal tehdejší majitel Franz Ehler již chatrný větrný mlyn rozebrat.

Ehlerův větrák v Kamence je rovněž zakreslen na speciální mapě, list 4159 Hranice z r. 1931, ačkoliv od r. 1909 již neexistoval. Jeho vyobrazení nebo snímek se nedochovaly.

VĚTRNÝ MLYN V HERMANICÍCH

Dřevěný větrák v Hermanicích (dříve Velké Heřmánky, za storo Petroňovice, jak se na Spálovsku říká podnes), stál na výšně trigonometru Chrostovec (Krašto-wzer Berg) 532 m ve vzdálenosti 550 m je od jižního okraje obce po pravé straně silnice z Hermanic na Vitkovku (Vilbark) a Odry. Je zakreslen na speciální mapě, list 4159 Hranice z r. 1931, ovšem tehdy již větrák nestál.

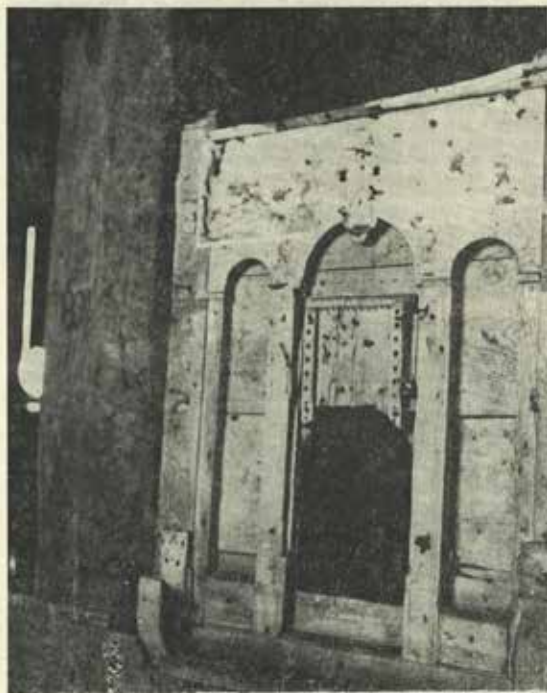
Heřmánčtí přišli r. 1806 žádat vrchnost do Odeř o povolení keřízení větrného mlyna, byli však odmítnuti, protože na řece Odře leží 9 mlynů na stálé vodě (tj. u toku Odry), 5 na nestálé vodě (na přítocích Odry) a kromě toho již stojí 2 větrné mlyny. V r. 1812 přes protesty (vodního) mlynáře v Heřmánkách obdrželi žádoucí povolení za stejných podmínek jako obec Hynčice. Je vidět, že rozvoj větrných mlynů bránili z konkurenčních důvodů přelevním vodní mlynáři. Zmíněné dva větrné mlyny v té době (1806) již mlýly ve Veselí a v Hynčicích.

Jan Ehler prodal r. 1829 svůj pozemek spolu s laudemiálním větrným mlynem č. 39 za 903 zl 18 kr svému synovi Ondřeji Ehlerovi. Prodávající pobíral ročně z větrného mlyna 2 měřice rži, 2 měřice mlčaniny (smásky) a jeho mléti nepodléhalo mýtu.²³⁾

O větrném mlyně v Hermanicích se velmi stručně zmiňuje Faustín Ens. Je velmi podivné, že jeho topografické dílo zasměňuje k r. 1836 na celém aderském panství jen jediný větrný mlyn, a to v Hermanicích, ačkoliv jich stálo v té době již šest (Veselí, Hynčice, Kamence, Hermanice, Tašovice a Dobešov).²⁴⁾

V letech 1869–1877 byl nájemcem větrného mlyna v Hermanicích Jan Šahlinger, původem z Malých Heratic u Opavy. Předtím byl na větráku ve Středolání u Hranic (1866), v letech 1877–79 si pronajal Lesní mlyn na Odře v Bernardicích, 1879 si koupil větrák v Kujovách, který r. 1880 přestěhoval do Bernatic, kde je doložen další tři roky.²⁵⁾ Dále je zasměňován mlynář Jan Šahlinger s manželkou Barborou v l. 1885–88 na větrném mlyně v Partutovicích č. 72 a v l. 1888–89 na větráku v Hranických (dříve Kouzích) Loučkách č. 27.²⁶⁾ Časté stáhoovní mlynáře Jana Šahlinger a s rodinou ukazuje v té době již na nejisté a těžké živobytí na větrných mlynech.

Při dotazníkové akci o větrných mlynech (i o větrných kolech a motorech) na bývalém okresu Vitkov v r. 1956 poslal mi Cyril Mořkovský, řidič učitel a kronikář obce Hermanice u Odeř tuto zprávu: „Sděluji, že ve zdejší obci se nepamatuje, že by zde byly nějaké větrné mlyny. V obci však bylo větrné kolo. Za humny družstevníka JZD Ondřeje Pempuše, Hermanice 42, bylo větrné kolo na čerpání vody pro celou usedlost. Voda se skutečně čerpala, ale před 4 roky se kolo vyvrátilo a zničilo (1952). Bylo úplně rozebráno. Konstrukce kolo bylo asi 12 m vysoká, postavená ze dřeva a byla již čásem prohlídka. Nebylo to však kolo, ale byl to plechový

Větrák v Kamence. „Máčnice“, výhled na „tatíkoví“ letopočet 1801. Foto St. Kořánek, 1954.

buben, válec, na dvou stranách otevíraný s větrnými obými stranami. Druhý, rovněž stejné kolo, bylo v obci na č. 7, maj. Tomáš Andruš. Stálo přímo ve dvoře a sloužilo stále na čerpání vody do rezervuáru pro potřebu domácnosti i všeho dobytka. V roce 1935 v lednu, kdy byla větrná smíř, kolo se nárazem větru polámalo a spadlo. Konstrukce byla rovněž dřevěná, dosti zachovalá, ale nevydržela silný vítr. Větrné kolo velmi dobře sloužilo. Konstrukce ještě z poloviny stojí, samotný válec leží za stodolou.“

Není divu, že v důsledku přerušení kontinuity osídlení po r. 1945 noví osidleni v Heřmanicích již nevěděli nic o bývalém větrném mlýně. Staří pamětníci ve Spálově a v Luboměři však ještě o větváku v „Petřovicích“ věděli, protože tam dříve hodně chodivali na sloužbu a také tudy procházelo procesí ze Spálova na pouť do Fulneka o do Frýdku, a to přes les „Kůta“ a po dřevěném krytém mostě přes Odru u „Fojovky skoupy“ v Heřmanicích. Také můj strýc Libor Šustek, zvaný „Liban“, nar. 1875 ve Spálově č. 21, byl za svobodna dva roky v „Petřovicích“ na službě za pochůlka u koní, aby se naučil německy. Bylo to kolem r. 1895. Tehdy ještě větvák mlel, protože Liban vypravoval, jak tam vozil obilí na mletí a na šrotování.

Zatím se mi nepodařilo zjistit, kdy a za jakých okolností dřevěný větvák v Heřmanicích zanikl. V Burian udává (v cit. práci s. 20), že je větvák doložen v letech 1880 a 1910, zřejmě na základě toho, že je zakreslen na speciální mapě Mähr. Weiskirchen 7-XVII, 1880/1910. Tato skutečnost ukazuje ovšem trvání nebo zánik větváku jen přibližně a zámocně, protože zpravidla zůstaly některé větrné mlýny na mapách zakresleny děle, než jak tomu bylo ve skutečnosti.

V sousední obci Heřmánky (dříve Malé Heřmánky, Klein Heersdorf), která leží v údolí Odry, nikdy žádný větrný mlýn nestál.²⁷⁾

VĚTRNÝ MLÝN V TOŠOVICÍCH

Dřevěný větrný mlýn u Tošovic stál již od obce v nadmořské výšce 447 m, u polní cesty z Tošovic k bývalé hospodě Pochetu v osadě Hvězdová (Sternfeld), a to ve vzdálenosti 900 m již od kostela v Tošovicích.

Větvák v Tošovicích byl postaven v r. 1823 na pozemku Matyáše Hilschera (por. č. 1144). Postavil jej jistý Krišchán z Mančovic. Větvák postil kolem roku 1902 Janu Janetschkevi, ale byl již dlouhý čas v klidu a pustý.²⁸⁾

Podle zprávy ve Wintrově sbírce byl zde r. 1891 Ulrichův větrný mlýn, který byl toho roku rozebrán a převezen do Fustějova. Podle jiné zprávy téže sbírky existoval v Tošovicích ještě kolem r. 1925–28 větrný mlýn.²⁹⁾ Zůstává zatím nejasné, zda byly v Tošovicích dva objekty větváků po sobě na téměř místě, nebo snad existovaly dvě různé lokality dvou rozdílných větrných mlýnů. První alternativu považuji za pravděpodobnější.

Větvák stál osamocený, nebyla u něj mlýnářova chatuška. V Burian udává (s. 67), že větvák je doložen r. 1830. Podle sdělení Frant. Bítezný (nar. 22. 10. 1897 v Štěpě, kronikáře v Tošovicích č. 14, který se sem přistěhoval 10. května 1945 z Klodnick, nikdo si již na větvák v obci nepamatoval, ani se o něm nezmiňovali místní němečtí obyvatelé před vysídlením v r. 1946.

Větvák v Tošovicích je zakreslen na speciální mapě, list 4160, Nový Jičín z r. 1938. V době vydání mapy však již větvák nestál. Obrázek nebo snímek větváku se nedochoval.

Povísta jméno „Mlýnský kopeček“ (Mühlberg) zřejmě od Tošovic nesouvisí se žádným větrným mlýnem, nýbrž dostal své jméno podle blízkého starého vodního „Tošovského mlýna“ č. 43 na Husím potoce.

Z Kunčic u Odry pocházel jako redák sekerník a mlýnář Pater v Pusté Polomi, který zhotovil velmi mnoho větrných mlýnů v minulém století jak na Opavsku, tak i v přilehlé Morávě.³⁰⁾

VĚTRNÝ MLÝN NA DOBESOVĚ

V Dobesově zřídila obec v r. 1780 se svolením zemské správy (Landsstelle) na místním potoce (zvaném Koida) na č. 34 laudemílní vodní mlýn o jednom slázení a pak jej prodala za 400 zlat Karlů Pitschovi. Ten měl povinnost platit tožně do vrchovečenských renty 12 zlat rýnských; mlýn podléhal také laudemlu ve výši 10%. Karel Pitsch prodal vodní mlýn v r. 1812 za 600 zlat Frant. Schrammovi, který v r.

1817 marně žádal o povolení ke slázení větrného mlýna (Luft- oder Windmühle). Teprve v r. 1830, když vodní mlýn vyhořel, obdržel šlázení povolení. Frant. Schramm prodal pozemek bývalého vodního mlýna č. 49, který v r. 1871 přešel na Frant. Kráde.³¹⁾

Další písemné zprávy o větváku v Dobesově a jeho mlýnách nebyly zatím nalezeny. Proto také tento větvák nebyl dosud uveden v Ižádném soupise nebo v literatuře o větrných mlýnech. Rovněž není zakreslen na speciální nebo jiné mapě, ačkoli existoval po dobu 92 let (1830 až 1922), ledině nepřímá zpráva, obsažená v lidové posměšné písničce o dobesovských větrném mlýnách, jež je zapísána v něm. kronice obce Veselí, uvádí jméno mylnářů Michla Doláka v 50. letech 19. století. Dolák si přišel do Veselí k mylnářovi Ignáci Hallarovi (1850–56) vypůjčit klídko pro větvák v Dobesově.

Po dotazech u několika pamětníků a při terénním průzkumu v r. 1984 jsem zjistil, že dřevěný větrný mlýn v Dobesově stál na louce domácího seláckého dílu gruntu č. 24 sedláka Josefa Münsterera, a to nedaleko od dědiny ve vzdálenosti 350–400 m západně od kostela, směrem k samotě bývalé hospody Čarda sex. od Jindřichova. Větvák stál na otevřeném a téměř rovném terénu náhorní planiny v nadmořské výšce kolem 580 m, kde byl dostatek větrů.³²⁾

Podle sdělení informátorů Cyrila Ondry v Dobesově (nar. 1. 7. 1905) a jeho staršího bratra Bohuslava Ondry v Drahotušicích (nar. 23. 12. 1899), kteří se oba narodili na Dobesově č. 13, patřil větvák k Münsterovu seláckému gruntu č. 24 (nejmější majitel Frant. Sindler). Sedlák Jos. Münsterer měl na větváku nájemce větrného mlýna, nějakého Kostku ze Spálova, který bydlel u něho na gruntu a do větváku docházel mlet. Před ním měl na tom větváku starý mlýnář, jehož jméno si již informátoři nepamatovali, který bydlel s rodinou v malé dřevěné „kuži“ obité „ookorkama“, jež stála blízko větváku, východním směrem k dědině. Když starý mlýnář umřel, bydlely v mlýnářské chatičce ještě dále stará mlýnářka s dcerou, zvanou „mlýnářova Lojzka“ („Müllners Loisi“). Proto musel Kostka do větváku docházet.

Dobesovský větvák vyhořel jeho poslednímu majiteli, sedláku Jos. Münstererovi č. 24, dne 31. ledna 1922.³³⁾ V Dobesově byla v hospodě právě muzika, mlýnář večer piližil a šel k muzice. Mlýn se od pitavýchých koman vloněno chýlil a před půlnocí shořel. Zář požáru na vlastní oči viděli Bohuslav Ondra s bratrem Adolmem, když se v noci vraceli z Jindřichova.

Münsterův větvák v Dobesově pamatovali také zpovědní pamětníci, kteří tam byli za mlada na službě přímo na gruntu č. 24: Karolina Sommerová („Zamruva Lina“, nar. 9. 8. 1900) a její mladší bratr Karel Sommer (nar. 12. 8. 1906), Spálově 83. Bylo to v letech 1913 a 1918. Karolina Sommerová vypravovala: „Byva sem na Dobesěfoudě na službě u Münstera č. 24. Chodiva sem tedova ešje do škouy, a tož poslední rok „šlevu“ sem už dochodiva v německé škole na Dobesěfoudě. Pšitím sem tam byva ten rok za dílku. Větvák si dohle pamatojuj, mšua sem tenkrát 13 roků“ (1913). Obrázek nebo snímek větváku se nedochovaly.

Dodatečně jsem zjistil, že větvák v Dobesově je zakreslen na katastrální mapě obce Dobesova (Dodischwald) z r. 1838, uložené v OA N. Jičín, pracoviště Příbor (inv. č. 672, list IV.). Stál ve trati Vorderfeld (Přední pole), parc. č. 1006 a 1007, a to ve vzdálenosti kol 670 m zsz od kostela v Dobesově (azimut cca 300°), a to na domácím díle třetí selácké usedlosti pod kostelem.

VĚTRNÝ MLÝN V MANKOVICÍCH

Dřevěný větrný mlýn u Mankovic stál severně od vých. konce obce u tzv. „Schenkhausen“, v dnešní samotě „Hospůdka“. Zmínjuje se o něm E. Stoklos v sou-

pisu „Větrné mlýny na Ostravsku“ (ČVSMO roč. 37/1926, s. 126), a to na základě speciální mapy Čal. voj. zeměpisného ústavu 7–XVIII Nový Jičín (s opravami do r. 1913). Větrák stál v nadmořské výšce 276 m po pravé straně silnice z Mankovic do Suchdolu u Odry ve vzdálenosti 250 m již od samoty „Hospůdka“ a ve vzdálenosti 1500 m sv. od kostela v Mankovicích. Je zakreslen také na speciální mapě, list 4160 Nový Jičín, 24. vydání z r. 1938, kdy již na tom místě nestál.

Na větráku měli a šrotovali převážně mléč z Mankovic, kteří sem měli nejbliže, i když větrák stál těsně u bývalé zemské hranice mezi Moravou a Slezskem, zde mezi katastry obcí Suchdolu a Mankovic, ale již na suchdolské straně. V Suchdole měli totiž další dva větrné mlýny za humny, v blízkosti obce, ve vzdálenosti asi 250 m sv. směrem, po levé straně silnice ze Suchdolu do Hladkých Zvotic.

Podle V. Bariona (s. 39) zanikl větrný mlýn u Hospůdky u Mankovic kolem r. 1900. Další bližší zprávy o něm (doba postavení, majitelé apod.), nejsou mi zatím známy.

MLYNARSKÝ CECH V ODŘÁCH

Povolení ke zřízení větrných mlýnů v jednotlivých obcích na oderském panství uděloval vrchnostenský úřad v Odřích. Podmínkou k povolení bylo splnění požadavků, aby mlýnů byl vyucený řemeslu a aby patřil do mlýnářského cechu.

Všichni mlýnáři na oderském panství, a to na vodních i větrných mlýnech, podléhali až do r. 1836 mlýnářskému cechu v Opavě. Jelikož cesta k cechovním mlýnům z Odrů a okolí do Opavy byla obtížná a daleká (cca 40 km), pokoušeli se mlýnáři z oderského panství již v r. 1801 o vytvoření vlastního cechu v Odřích. Obrátili se na nejvyšší místo, ale byli odmítnuti.

V roce 1827 podali znovu žádost o povolení vlastního cechu u zemského gubernia. Uvádějí, že v důsledku toho, že patří k opavskému cechu, bez přihlídnutí k cestě, musí se při obyčejných shromážděních čekat tři až čtyři dny, čímž jim vznikají velké a zbytečné výdaje. Opavský cech činí nároky set členů, takže velké množství času újde vybíráním příspěvků a propouštěním a přijímáním učňů, přičemž nezbytně času ani téměř účelně přičítat cechovní pravidla. Během tohoto času musí 19 mlýnářů panství Odry své mlýny doma opustit a nechat stát. Všechno to by se dalo v Odřích vyřídit jednoduše a krátce, neboť Odry jsou město pro sebe a u městského, jakoli i u vrchnostenského úřadu panuje nejvyšší pořádek. Vrchní úředník v Odřích Koch se však ze žádosti nepřimluvil, takže byla r. 1828 rozhodnuta zamítnutí.

V r. 1833 podali mlýnáři tutéž žádost znovu. Na knížecím zámeckém úřadu v Opavě byl podán protokol, v němž se opavský magistrát vyslovil proti povolení vlastního cechu pro panství Odry, jelikož by tím byl odříznut od mateřské tržnice velký počet mlýnářů. Ale protože tehdejší oderský vrchní úředník Stoklassa byl mlýnářům přátelsky nakloněn, tak jim bylo konečně guberniálním dekretem z 24. října 1836 povoleno vytvoření z opavského mlýnářského cechu o zřízení vlastního cechu. Na tomto příkladu vidíme, jak téžkopádný byl v minulém století úřední „úsmí“, zejména u vyšších úřadů.³⁴

Je jisté, že větrní mlýnáři, vzhledem k svému nízkému hospodářskému postavení aproti vodním mlýnům, hráli v mlýnářském cechu jen podružnou roli. Jejich zásluha však spočívala v tom, že převážně sloužili právě těm chudším vrstvám obyvatelstva na vesnicích při zajišťování nejnужnější výživy.

A tak téměř 250letá existence větrných mlýnů na Odersku (1721–1966) má své zřejmé místo v historii našeho kraje.

Připojuji na závěr malou poznámku. Na výstavě archívních dokumentů o starych fotografií při příležitosti 750 let města Odrů, pořádané v Dělnickém domě v Odřích

ve dnech 30. 9. – 20. 10. 1964, bylo také vystavena zvěšená anonyrního snímku větrného mlýna s mlýnářskou chalupou z Oderska. Součástí byl ve vitríně vystavený starý negativ tohoto snímku, označený číslem 8026. Všeobecné mínění paladatelů i návštěvníků výstavy bylo, že jde o větrný mlýn na Veselí. Po rozhovorech z několika starousedlými pamětníky jsem však bezpečně zjistil, že jde o fotografii větrného mlýna na Pohoří č. 77, jehož negativ zhotovil kolem roku 1900 oderský fotograf Karl Stabile. Proto nebyl snímek do tohoto žánru zařazen, neboť obec Pohoří patřila v minulosti k falešnému panství.

Poznámky:

- ¹⁾ Zápisy o takovém extrémním počasí nacházíme u F. X. Zimmermanna, Chronik der Stadt Odru, 1830, opis rýnské nezvěstného rukopisu v mém vlastnictví, s. 74 a 86; V r. 1811 bylo velmi suché počasí, že sami zdejší mlýnáři museli jezdit do mlýnů na Jece Moravici, ale i tam bylo tak málo vody, že „všichni mlýnů nemohli být obsluhováni, a proto jsem musel svou čeládku s řetězovým obilím poslat do Vražného na ruční mlýn“. V r. 1822 „po velmi suchém létě chybělo vody i na pítí“ a také v r. 1823 „v lednu byly studny vyschlé a říční vody bylo po velké mrazy tak málo, že všechny mlýny dlouhou dobu stály“.
- ²⁾ Dřevolez z r. 1562 je otištěn v knize Husa-Petrůš-Subrotov, Homo labor, Praha 1967, s. 93. Médvystina z r. 1574 je otištěna v knize Josef Vafelek, Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, Uherské Hradiště 1962, s. 69.
- ³⁾ Dřevolez zobrazuje Jakubův sen (kapitola 28) o nebeském žebříku, po němž k němu z nebe na zem sestupovali andělé. Nezáleží žebříku je v pozadí dřevorytu v krajně vyobrazen sloupový větrný mlýn starého typu bez klobouku. Tato vyobrazení bylo nepochybně podnětem lidového vyprávění na Spálovsku, na Odersku i jinde v kraji Oderských větrů. Je prý Mikuláš z andělů sestupuje z dárky pro děti po nebeském žebříku a po křídlech větráku zochytila mlýna na zem. Proto někteří mlýnáři na den sv. Mikuláše odpovídali křídla. Podobné vyprávění a sestupování Mikuláše po křídlech větráku zochytila Helena Salichová o větrném mlýně v Kyjovicích, (který stál do r. 1937), a zommal na je Miloslav Kroček v článku Poslední větrné mlýny na Ostravsku v časopisu Za krásnou domov, roč. III, 1937, s. 104–107. V tomto článku se Ml. Kroček zmínjuje (na s. 106) o větrných mlýnech v Komence a na Veselí na Odersku.
- ⁴⁾ Veduta Bilovec je otištěna u Vafelky, t. c. s. 71, veduta Petřůšův v článku B. Indry, Nezárodné veduty severomoravských měst na tovaryšských listech, Vlastivědné listy Severomoravského kraje, roč. 9, Opava 1983, seš. 1, s. 13, a v seš. 2, s. 14 je otištěna také veduta Bilovec s dřevěným větrným mlýnem. Starší rytiny ze 17. století, z doby šlechtitelské války, na nich jsou zobrazeny větrné mlýny bez „klobouku“ u země, jsou otištěny jako obrázky přílohy v knize Josef Janáček, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978; č. 101 Oběhání zámku ve Wolgastu r. 1628 (4 větráky), č. 102 Boje o Stralsund r. 1628 (1 větrák zachycený zblízka a dobře vyšetřený), č. 160 Bítva u Štítnova ve Slezsku r. 1633 (1 větrák).
- ⁵⁾ Frontisek Sursk, Větrné mlýny ve Spolově, VSON, sv. 31, s. 32, a Větrné mlýny v Luboměřu a v Baranově, VSON, sv. 32, s. 22.
- ⁶⁾ Státní oblastní archiv Opava (dříve SOAO), grunt. kniha A 23–21, f. 75v–80; struční Rolleder, cit. spis s. 302–303.
- ⁷⁾ Augustin Brustmann, Chronik von Odru 1839, s. 40, opis v mém majetku.
- ⁸⁾ Dřevěné žentoury byly postaveny na obdabném principu palečného kola jako jasně větrné mlýny, s tím rozdílem, že palečné kolo větrných mlýnů se otáčelo ve svislé rovině kolem vodorovného hřídele, taženého klídy svisle kolem, kdežto palečné kolo dřevěných žentourů se otáčelo ve vodorovné rovině kolem svislého hřídele, taženého dobytím. Dřevěných žentourů se používalo převážně na řetování obilí, ale i na jiné práce na vrchnostenských dvorcích a ve větších selekých usedlostech. Z nich se v minulém století vyvinuly kovové selské žentoury. O tom pojednává článek Fr. Sutiho, Dřevěné žentoury v Oderských horách, Slezský sborník, roč. 46/1948, s. 47–52.
- ⁹⁾ SOAO, GK Helinova, E 4459, f. 187 (důlní Art. Brůňků).
- ¹⁰⁾ SOAO, GK A 23–21, f. 122–124, 189; Rolleder, struční, s. 481. Pořadí prvního větráku na Veselí 9, 11. 1801 zochytil také ve své rukopisné kronice Fr. Xaver Zimmermann.

- ¹¹³ Soudobé zprávy o požáru je otištěna v časopisu „Das Kuhländchen“, roč. III, Nový Jičín 1921, s. 48. Podrobný popis vzniku, průběhu a následků požáru, jakož i výsledků sbírek na pohřební, rochyli kronikář Fr. Wolf v německé kronice obce Veselí, uložené v OA Nový Jičín (německojazyčná).
- ¹¹⁴ Čeněk Zibrt, Větrné mlýny v zemích československých, sborník Český lid, XXVI, Praha 1926, s. 251.
- ¹¹⁵ Václav Novák, Wielandovy mopy Slezsku, Slezský sborník, roč. 49, Opava 1951, s. 500–502, mopy jsou otištěny v příloze.
- ¹¹⁶ Front. Soutěk, Větrné mlýny v Oderských vrchách a v Moravské bráně zakreslené na listech Josefského mapování z r. 1780, VSONJ, sv. 35, s. 72.
- ¹¹⁷ Na mape příložené ke sběru pomístních názvů k roku 1929 je větrák zakreslen těsně na sever od vsi vlevo od silnice do Oder mezi ní a polní cestou vedoucí k severu (SOAO, Wintrowa shirka –WS– č. 150). Za údaje z WS děkuji Dr. Adolfu Turkovi.
- ¹¹⁸ Rolleder, s. 480–481.
- ¹¹⁹ Das Kuhländchen, roč. IV, Nový Jičín 1922, s. 69.
- ¹²⁰ SOAO, WS, č. 140.
- ¹²¹ Německá kronika obce Kamenický (Gedenkbuch der Gemeinde Komitz), kronikář nadočitel Karl Köhler, s. 35, OA Nový Jičín.
- ¹²² SOAO, fond VB Odry, kartón 1. inv. č. 537. Za výpis děkuji dr. A. Turkovi.
- ¹²³ Rolleder, s. 480–481; doplněno údaji K. Köhlera z kroniky obce Kamenický, s. 55–56.
- ¹²⁴ Johann Theimer, Heimatbuch für den Bezirk Bärn, 1930 (Bärner Ländchen, vyšlo v sešitech v Moravském Bevaně 1931–1932, s. 79–80).
- ¹²⁵ Rolleder, s. 481.
- ¹²⁶ Faustín Ens, Das Oppoland oder der Trappauer Kreis, III. Band, Wien 1836, s. 284.
- ¹²⁷ Podle sdělení dr. A. Turka z 13. 11. 1984.
- ¹²⁸ Václav Burian, Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, Olomouc 1965, s. 48 a s. 22. Nem zakreslil v Doběšově č. 27 (Schremsův větrák) východní od obce. Správné národopisného výzkumu větrných mlýn na Moravě a ve Slezsku, Čsl. etnografie, roč. VI, 1958/3, s. 314, kde autor uvádí v okrese Vítkov větrný mlýn v obci Heřmanky.
- ¹²⁹ Rolleder, s. 482.
- ¹³⁰ SOAO, WS, č. 148, mlýn zakreslen kolem r. 1925–1928 jako existující. Tamtéž, u č. 138 a 147 je zakreslena na mapkách při polní cestě jihovýchodně od konce vsi k Pachtově mřížce pro větrný mlýn. V textu k obrázku je však uvedeno, že tento Ulřichův větrný mlýn byl s. 1891 snesen a přenesen do Pustějova. (Sdělení dr. A. Turka.)
- ¹³¹ František Myslivec, Starý způsob hospodaření na Opavsku, Praha 1933, s. 41. V této knize jsou též popsány způsoby mléti obilí a rozlínání mlýnů.
- ¹³² Brustmann, cit. rukopis s. 48, 57; Rolleder, s. 481. Brustmann uvádí amýlené zařízení vodního mlýna na potoku Roida k r. 1786.
- ¹³³ Na mape „Lokalizace větrných mlýnů na Špálavsku“, VSONJ č. 33/1984, s. 23, jsem zakreslil v Doběšově č. 27 (Schremsův větrák) východní od obce. Správné má být západní od kostela o doplnění, že jej lidé neposledy jmenovali Münster větrák.
- ¹³⁴ Ném. kronika obce Doběšova (Gedenkbuch der Gemeinde Dobischwald), kronikář Otto Lux, s. 10, OA Nový Jičín.
- ¹³⁵ Rolleder, s. 476.

Z HISTORIE TKALCOVSKÉ ŠKOLY VE FRENŠTÁTĚ p. R.

Alena Matějová

Ve snaze o zlepšení sociálních poměrů textilního dělnictva usilovala koncem 70. let minulého století zastupitelství města Frenštátu a zřízení živnostenské odborné školy. Účelem měla být povznesení tkalcovského průmyslu v okolí, který se stal po úpadku hutnictví jedním z mála doplňků chudého horského hospodaření.

Zprvu se předpokládalo zřízení borvířské školy. Město se zavázalo poskytnout pro vyučování místnosti ve staré školní budově č. 23 na náměstí se vší údržbou – otopem i svícen zdarma. Ještě 3. května r. 1881 zaslať okresní úřad dotaz městu, na jaké odborné škole se obecni výbor usnesl, zda tkalcovské, na plnění kolář, dievolebnářské nebo jiné „tamní krajně nejobtímenější“. Město proveditelně zvolilo první verzi o v červenci sdělil okresní předman starostovi, že „... je nám žet Valnosti oznámil, že jistý obnos co podporu pro tkalcovskou školu se do rozpočtu státního na rok 1882 postavuje o též moravský výbor zemský svou náklonností vyslovil.“ A tak město nejen a ještě s datem 28. května žádá o povolení adaptace staré školy podle přiložených plánů. Stavba je povolena obrátem s podmínkami, že se očekává, že zmíněná přestavba bude provedena co možná s největší rychlostí. Pro počáteční vybavení školy věnovali ministerský předseda hrabě Taaffe a poslanec říšské rady továrník Althred Skene každý obnos 1000 zł a moravský sněm 500 zł. Peníze byly uloženy u zemské spořitelny až do doby jejich upotřebení po založení školy.

Personální rozlišení odbornými učiteli a jejich platová zlehčitelství převzalo ministerstvo kultury a vyučování. Prvním odborným učitelem a zároveň správcem byl 8. 4. 1882 jmenován František Kažlůň, dosavadní správce tkalcovské školy v Kelmárku, s roční mzdou 1000 zł. Zároveň mu byl doručen obnos 500 zł na opatření školy učebními pomůckami – tkalcovskými stroji, potřebnými nástroji o lát-kou s tím, že další obnos 500 zł bude opět zaslán, když se dokáže, že se prvních 500 zł dobře učilo.

Učební osnovu, rozvrh i osnovy školy měl vypracovat podle tkalcovské školy v Rýmalově, kam se ještě před zahájením vyučování odebral.

Jak je uvedeno ve stanovách, škola byla podřízena vysokému c. k. ministerstvu učby, jež své právo dozoru vykonávalo zemskými a okresními politickými úřady, bezprostřední dohled měla pětčlenná správní rada, volená vždy na dva roky ze dvou členů obecního výboru, správce školy a dvou průmyslníků z okolí.

Vyučování se konalo vjhradně v českém jazyce s přihlídnutím k německému názvosloví v tkalcovství. Školné se nevybíralo, žáci si však museli platit potřebu ke kreslení a vzorky látek, jen chudým žákům po projednání ve správní radě byly přiděleny zdarma. Na konci každého školního roku měla být uspořádána výstava kreseb a prací.

Vydřívání školy nadále bylo rozděleno mezi dotaci ministerstva, město (míst-nost, světlo, otop a žitění), a zejména se počítalo s kalldoročními tlvubcenní

od zemského sněmu, obchodní komory i soukromých osob, především z řad místních průmyslníků. Podle stanov byla správní rada povinna předložit každoročně statistický výkaz – ročenku, kterou připravil správce školy.

A tak začátkem zálí 1882 obdržel okresní hejtmán v Místku oznámení, že slavnostní zahájení vyučování bude v pondělí 25. zálí o „Vole Vysokorodí je k tak vespolemné slavnosti uctivé zván“.

V prvním roce vyučování měla školská škola jen dvě učitelé sily – správce školy Katišala a školcovského mistra Františka Scharfa, druhým rokem, kdy byl zřízen II. ročník, byl ustanoven učitel pro kreslení Eduard Pietsch a v r. 1884 výpomocný učitel pro obchodní vědy učitel měřičanské školy Václav Kozel.

V roce založení školy bylo do denního vyučování započáno 18 žáků a do večerního běhu 42 žáků. Jednalo se většinou o žáky z chudých rodin z města a přilehlých obcí, kteří často zanedbávali školní docházku pro vypomáhání rodičům při řemesle nebo v hospodářství. Během prvního roku trvání školy vystoupilo z denního vyučování 5 žáků a ve večerním zůstalo z počátečních 42 žáků pouze 14. Denní vyučování obsahovalo 39 hodin týdně – a to 6 hodin kreslení, 14 hodin dekompozice, 2 hodiny nauky a materiálu a 15 hodin praktických prací. Večerní kurs probíhal od 7 do 9 hodin večer a vyučovalo se v něm 2 hodiny kreslení, 4 hodiny dekompozice, 2 hodiny nauce o nástrojích a 2 hodiny nauce a materiálu, celkem 10 hodin. Vyučování v denním běhu bylo rozděleno na dva roky, večerní kursy byly jednorozční. Kursy pak v dalších letech existence školy úzce měnily svou náplň a staly se, zdá se, hlavním položením školy. V denním vyučování je často v ročníku započáno 5–6 žáků, ale ve večerních a nedělních odborných kurzech je jejich počet několikrát větší. Ve školním roce 1913/14 bylo celkem započáno 229 žáků, což byl největší počet za existence školy vůbec. Kursy byly určeny pro osoby zaměstnané v textilním průmyslu. V počátečních letech probíhaly též kursy kreslení pro žáky obecných škol. Ve školním roce 1908/09 jsou v lekcích pro mechanické školcovství, nauku o vztazích a rozboru tkanin mezi řádovými školci, mistry, účetními a předními textilních továren v Místku, Frenštátě a okolí též učitelé Alois Zbovítel, Alois Per, Josef Glogar a dokonce syn továrníka ve Frenštátě Jindřich Kostelník. Malý zájem o denní studium měl především sociální příčina. I když hned ve druhém roce trvání školy obdržela škola pět stipendií od moravského zemského sněmu a tři stipendia od živnostenské obchodní komory v Olomouci, jak uvádí správa výboru školy, všichni žáci jsou nesmírně chudí a stipendium 40 zl. od živnostenské komory a 50 zl. od zemského sněmu na celý školní rok zdaleka nepostažovalo na zaplacení nejméně výživy žáka. Často jsou ve výročních zprávách školy ještě uváděno poobčování místním zámožnějším občanům za poskytování bezplatných obědů. Ve školním roce 1889/90 měla škola 10 takových stipendií a v obou ročnících jen 11 žáků denního studia. Návštěva plespolicích žáků, kteří by museli ve městě platit stravu a byt v cizích rodinách, byla tak zneuznána. Vidět jak uvádí výroční zpráva za r. 1898/90 činila měsíční započtení tj. strova a ubytování 13–15 zl. V roce 1904 žádala správní rada o zvýšení stipendií zejména u slezského zemského výboru v Opavě, který poskytoval tři stipendia po 100 K ročně a měsíční bytné a stravné činilo v té době nejméně trojnásobek.

V té době plnila škola i v běhu textilně-technologickém pro obchodníky funkci obchodní školy, v seznamech žáků se objevují i dívky. Bez zájmovosti není ani seznam druhů zboží, které žáci vyráběli a vystavovali na školních výstavách v závěru školního roku. V r. 1890, kdy se ještě vyučovalo pouze ručním školcovstvím, byly na výstavě domáckové ubrusy a ubrusky, látky na dámské šaty, látky na kalhoty, boty ručníky a třibarevnými okrají a jiné ručníky, dvojbarevné ripsové

látky na nábytek z hedvábným oknem, dvou a třibarevné Klöderminsterské koberece, vestový pásek, pytl, záclony atd.

V r. 1894 správní rada žádala o zvýšení sůbvence na pracovní materiál, aby mohlo být zavedeno hedvábnictví, kde by našlo oblibu hodně obyvatelstva. Sůbvenec dostali, ale hedvábnictví jim ministerstvo nepovolilo, stůvody nejsou uvedeny, zdá se, že požadavek nebyl dost reálný.

V r. 1895 došlo ke změně správce školy, místo Františka Katišala se jako zatím správcem podepisuje dosavadní učitel František Buzek. Katišal ud v r. 1891 žádal ministerstvo a přeložení, uváděl zejména jazykové důvody, že je jeho žena Němka a že chce děti poslat do německé školy, což se mu v rze českém Frenštátě nedalo, ale jak se zdá z korespondence, ani jinak ve Frenštátě spokojený nebyl. Často se dostával do konfliktu se správní radou školy i obecním výborem, což se dost prolnalo personálně. Stěžoval si ud dva roky po svém nástupu na ministerstvu, že ... "obecní výbor se mých do záležitostí, které řízení školnímu výboru plnolehli o neletí návrhy správy odborné školy..." Ptal se často o pravomoc i peníze, na či straně byla právo, se nedá jednoznačně posoudit.

25. zálí 1890 žádala i město o jeho přeložení, poněvadž přiř ... "neustále požaduje od obce peníze jako příbytečné, což není možné, obec je chudá a správce školy je odmávován víc nežli přiměřené. Je větší městu neustále v opozici, zanedbává školu, opíjí se po hospodách, pletichal i prohlašuje, že bude škola přeložena do Místku". Podepsán je Alois Michna – starosta město i předseda výboru školcovské školy. Továrník Robert František Klenek ve své rezignaci na členství ve výboru školy uvádí, že odchází hlavně z důvodu, protože nechce mít žádná zodpovědnosti na budoucnost této školy, poněvadž její správa není v takových rukou, jakých by budoucnost a prospěch vyučování. A když byl v r. 1897 opět jmenován do výboru, přijal svou funkci „s obrovitími ochotou". Inspekční návštěva v r. 1899 však označila dosavadní budovu ke školním účelům jako nevhodnou a město mělo do 14 dnů oznámit, jakou uční nápravu. Přístup ke škole byl často zahrazen povoy, ulice sloužila jako překladiště, často se tam skládal heč, hasilo vápno ap. a přístup k záchodům školy byl až přes ulici. Proto se obecní výbor jednomyslně rozhodl pro stavbu nové školy. Nejdříve ta měla být postavena původní budovy s rozpočtem 8000 zl, ale te 6. 1904 je dochována žádost o udělení povolení ke stavbě nové jednopatrové školní budovy na parcele č. 331 vedle sokolovny o 12, 10, 1904 oznámení o započeti stavby.

Na žádost městského představenstva docház ještě k zdá se úspornějším úpravám projektu, jako vynesčení socialistické vyzdobení, místo mansard sedlová střecha ap, ale stavba přesto pokračuje neuvěřitelně rychlým tempem. 6. března následujícího roku, tedy za necelých pět měsíců zminho období, se konala předběžná kolaudace a 17. srpna bylo vyschlá, nezavádná budova předána do užívání. Nákladem 58 400 K postavilo město učelovnu, na svou dobu jistě moderní odbornou školu. Kromě tří učeben, kabinetu, skladů štípi, ředitelského bytu, tam byly především dílny pro ruční i mechanické školcovství, benzínový motor se strojnou, benzínové vytápění a elektrické osvětlení. Osnoy byly přízpůsobeny nejnovějším požadkům průmyslu, mohlo být započato s vyučováním mechanického školcovství. Dosud se vyučovalo jen ručním tkání a v okolních továrnách už převládaly mechanické stavy. Ke škole byla dále přičleněna dvoletá všeobecná škola pokračovací a tak školcovská škola prožila své největší rozkvět. Bohužel však netrvalo dlouho, hned první volečný rok přinesl velky úpadek. Byly zrušeny večerní i nedělní kursy, mnoho žáků muselo narukovat na fronty, několik jich i s jedním členem učitelského sboru padlo. Ve výročních zprávách se objevují výjvy, že do všech oddělení se

přijímají též dívky, ale počty řádků rok od roku klesají. Ani v poválečných letech už nenastal obrát k lepšímu. S úpadkem textilního průmyslu nebyl ani zájem o absolventy školcovské školy. V r. 1920 žádalo město s doporučením okresního úřadu zřízení zvláštního oddělení pro barvířství a úpravu látek, avšak ministerstvo žádost zamítlo pro malý počet látek. Koncem školního roku 1920/21 byla školcovská škola přenesena z Frenštátu do Frýdku, kde město Frýdek po převratu usilovalo o zřízení české střední školy, avšak ani ve Frýdku se jí už nedožilo. Příčinou byly stejné jako ve Frenštátě – nedostatek látek, takže v r. 1933 byla škola definitivně zrušena.

Proměny:

- 1) OA Frýdek-Místek, fond OO Místek, sign. Db/7.
- 2) Tamtéž, fond Státního odboru školcovské školy Frýdek, inv. č. 1–13.

ZAKÁZANÉ OSLAVY 300. VÝROČÍ NAROZENIN J. A. KOMENSKÉHO NA UČITELSKÉM ÚSTAVU V PŘÍBOŘE r. 1892

Květoslav Dočkal

Brzy po vzniku nejstarších učitelských spolků na Moravě byl pro učitele okresu místeckého a novojičínského založen v Příboře 28. června 1870 učitelský spolek Jednota, jehož hlavním tvůrcem byl učitel diviší školy v Příboře, lidový moravský spisovatel Emanuel Sohánek. Jednota zahrnovala území okresního hejtmanství místeckého, k němuž tehdy patřilo i Moravská Ostrava, a území okresního hejtmanství novojičínského. Celkem působila tato učitelská organizace v šestí soudních okresech, byl to jediný český učitelský spolek v pohraničním území moravsko-slezském. Dal si do titulu název „Komenský“, což nebylo bez významu, neboť v tehdejší přísně katolickém prostředí nebylo osobou „kociáckého biskupa Komenského“ přijímána bez předsudků. Nadto byl Komenský odpůrcem Habsburků a emigrant, což opět vládni kruhy rakouské monarchie nevolaly. Přihlášeli ke jménu a odkazu učitele národu a snaho uplatnit jeho pedagogické zásady v české škole, znamenalo rozhodný pokrok.

Od založení Učitelské jednoty Komenský, začíná se v našem kraji vzpomínat jeho památky.¹⁾ První vzpomínkové oslava J. A. Komenského na dnešním území okresu Nový Jičín byla uspořádána ve Frenštátě. Vynikající učitel Antonín Konstantin Víták, který se 20. listopadu 1871 stal ředitelem školy ve Frenštátě, jí uspořádal krátce po svém příchodu do tohoto města. Žactvo školy se dne 6. prosince 1871 shromáždilo ve třídě ozdobené obrazem Komenského, kde za přítomnosti frenštátského faráře Josefa Štoška a městského radního Antonína Fojtíka promluvil o Komenském ředitel školy Víták. Školní mládež pak zazpívala píseň „Moravo“ a odebrala se s učiteli a členy městské rady na slavné bohoslužby do kostela. Na druhý

den, 7. prosince, se ve vyzdobených místnostech Občanské besedy konala celova s hudebním a recitačním programem, na ní účinkovali frenštátské učitelé A. Winkler, Jan Bartol a Ferdinand Masník. O životě a působení J. A. Komenského promluvil ředitel školy A. K. Víták. Na slavnosti scházeli Učitelští jednoty Komenského okresu místecko-novojičínského, konané 20. května 1872 v Příboře, pronesl slavnostní projev o J. A. Komenském učitel F. Závada z Frenštátu.²⁾ Učitelští jednoty Komenských učilo důstojně památku Komenského i v roce 1884.³⁾

V roce 1892, při příležitosti 300. výročí narození J. A. Komenského, vzpomněl velkého učitele národu německý pedagogický spolek v Novém Jičíně, místecko-novojičínská učitelská jednota Komenských a přes zákaz uspořádání oslav i studijní učitelského ústavu v Příboře. Nátladem fulneckých měšťanů byl 19. června 1892 na místě skáceného buku v Zákovčém háji ve Fulneku odhalen pomník Komenského a novojičínský německý pedagogický spolek umístil téhož dne na budově školy nad fulneckým náměstím, kde Komenský, ovšem jen podle místní tradice, učil (dnešní lidová škola umění), pamětní desku. Slavnosti se zúčastnili kromě učitelského spolku pro okres Nový Jičín i učitelské spolky z Ouder, Vítkova a z Bilavce. V hřejivém počtu se na slavnost dostavila početná delegace občanů ze Suchbátova nad Odrou. Slavnostní řečník prohlásil ve svém projevu Komenského za příslušníka německého národa.⁴⁾

Zdá se, že odhalení pomníku a pamětní desky na budově školy ve Fulneku, plánované původně na 28. března 1892, byla německým učitelským spolkem v Novém Jičíně a městskou radou ve Fulneku zamárně odsunuta až na 19. června 1892 s odůvodněním, že pomník pro Zákovský háj ve Fulneku není dokončen,⁵⁾ aby se tak vyhovělo zákazu Komenského oslav rakouským ministrem školství Gautschem.⁶⁾ Celý kulturní svět tehdy vzpomínal 300. výročí narozenin Komenského a ministr školství v sousedním Prusku dokonce oslavu nařídil, avšak v rodné zemi velkého pedagoga se jeho narozenin nemělo vzpomínat.

Studenti učitelského ústavu v Příboře považovali sirok za svou povinnost oslavit 300. výročí narozenin Komenského, který působil i v nedalekém Fulneku. Roztrpčení nad zákazem připravovaných oslav vyjádřili některý z nich kanikaturou ministra školství Gautsche, nakreslenou na půlci podlouhlí před příbranskou radnicí. V podání byli studenti Gustav Šrubač nebo Gozda, avšak autorství nebylo prokázáno žádnému z nich. V předvečer 28. března 1892 uspořádali studenti lampiónový průvod městem za doprovodu hudby a v domě vlasteneckého starosty města a policejce Františka Peřiny rozpálili dva sbory, které byly novičeny k oslavám Komenského ještě před jejich zákazem. Průvod se pak odebral do hostince „Na sklipku“, kde slavnost zahájil kandidát učitelství ze IV. ročníku František Dočkalík. Noto kandidát ze III. ročníku Jan Adamec přednesl svou básně, napsanou k 28. březnu 1892 pod pseudonymem Hanuš Letohrad Javorský. Básně měla název „Nad hroben slávy“ nebo též

„Austrie jáš . . .“ a měla tento text:
Austrie jáš. –Plesej, Němče div,
neb dokončívá hrdy český lev,
Jíš mamý povzdech Čechů teklivý,
jíš mamé pomaty židů zvidil krev.

Třikrát zazní EVOE a SLAVA,
neš kleme hrdy lev ten v tmavý hrob,
... A klid ten zbožný dotud nepoznává,
že pohřbená s ním sláva stotých dob.

Kde, národe, kde skrýváš kalich zlý,
jenž Žilka vedl v slavný boj,
kdy nepřítel ti páli rodné choty
a žindé pětě ničil voj?

Hle, národové, kteří milost ždílí,
když na trůn Evropy máš nárok,
tať volnost, svobodu ti nepáří
a učinili z tebe otroky.

Když, Čechie, ti fuza práva vzato
a duch tvůj bloudil mezi národy,
ó, hanba ti, že's teskrát nepovstalo
a nevystýčilo prorok svobody...

A chceš-li být opět zbožňována
a chceš-li sloužit dcerou Slávie,
nuž, povstaň vzhůru, pať je přichystáno,
at slávy věnec Čech ti uvije.

V další části programu vystoupil kandidát učitelství Alfréd Matoušek, který hovořil o významu Komenského v literatuře. Dále snad kandidát Kulendík přednesl báseň Boleslav o Jablonského „Tři doby národa českého“, potom hovořil o významu J. A. Komenského kandidát Konstantin Mrázek a projev snad přonesl i kandidát Stanislav Marák. Byli to vesměs chovanci ze III. a IV. ročníku učitelského ústavu. Po společné dohodě zaslali kandidáti výboru pro oslavu Komenského v Naordenu telegram tohoto znění: „Ne věnuj skvosty, ale své srdce plníme na hrob Komenského“. Z Naordenu obdrželi francouzsky tištěnou odpověď, která se však nedochovala. Podle kandidáta Hudce byl pruskému ministerstvu vyučování zaslán telegram tohoto obsahu: „Chovanci učitelského ústavu v Příboře děkují ministru vyučování, který oslavy Komenského v Německu nařídil a jsou mu za to vděční.“ Telegram odnesl na poštu kandidát Adamec a Václavěk.

Ve všech třídách učitelského ústavu byly vyvěšeny obrazy Komenského, které studenti získali ze svých prostředků. Podle některých zpráv šli 28. března 1892 dokonce i na bohoslužby, které měl snad za bratrského učitele sloužit katolický kněz, ovšem většina pamětníků sloužení mítě popírá. Ředitel učitelského ústavu Lořák, který oslavám tajně přál, prošel 28. března 1892 všemi ročníky a vše si hovořil o zásluhách vynikajícího českého pedagoga J. A. Komenského a školství na celém světě. Toho dne se na učitelském ústavu v Příboře jedné neutilo. Následky zakázaných oslav se dostavily až v květnu 1892, kdy po udání na zemské školní radě v Brně nastala písemná vyšetřování. Ředitel Lořák se snažil zmínit ostří udání poukazem, že to byl polehlý čín nedospělých lidí, ovšem kandidát Jan Adamec a Alfréd Matoušek ze III. ročníku byli z příbořského učitelského ústavu vyloučeni. Adamec údajně zanechal studii a Alfréd Matoušek dostudoval na učitelském ústavu v Brně. Po dalších studiích se stal profesorem a učil také ve Slezské Opatově. Ostatní studenti všech čtyř ročníků byli pobavení jednodenním koncerem, který si odbykali v den prázdného a štramberské pouli. Maturitní tablo obiturně učitelského ústavu v Příboře z roku 1893 má uprostřed obraz Komenského a není na něm ani jediný profesor. Podle pamětníků odmítali být na maturitním tablu společně s rebelanty.

Oslavy 300. výročí narození J. A. Komenského, které přes zákaz uspořádali studenti učitelského ústavu v Příboře, jsou zachyceny v jejich vzpomínkách, publikovaných v Pamětníku na oslavu šedesátého výročí vzniku učitelského ústavu v Příboře.⁷⁾ O oslavách Komenského roku 1892 se v publikaci zmiňují Josef Váňa,⁸⁾ Julius Snobr,⁹⁾ Stanislav Marák,¹⁰⁾ Antonín Böhm¹¹⁾ a Jan Hrnčáček.¹²⁾ Protože vzpomínky byly zapsány s odstupem řady let, v mnohém se rozcházejí. K utváření události na učitelském ústavu v Příboře roku 1892 přispěl Eugen Stoklas v článku „Vzpomínka na Matouše Václavka“ ve Vlastivědném sborníku Kravovska v roce 1945.¹³⁾ Po vydání „Pamětníku na oslavu šedesátého výročí učitelského ústavu v Příboře 1875–1935“ shromáždil písemné výpovědi tehdy žijících účastníků zakázaných příbořských oslav Komenského roku 1892 František Nesvadník, ředitel měšťanské školy v Lořčicích, který vzpomínky srovnal a kriticky zhodnotil.¹⁴⁾ Oslavy probíhaly v hlavních rysech tak, jak jsou vylíčeny v tomto pojednání. Křestní jméno Adamcova je pamětníky uváděno různě, o sice František, Jan a Karel, i celkem informovaný Jan Hrnčáček, který uchoval v apise Adamcova báseň, uvádí nesprávně jméno Karel. Správně se autor básně jmenoval Jan Adamec.¹⁵⁾

Přes nebezpečné štvací útoky německého nacionálního tisku ve Vídni a v Brně, který žádal písemné vyšetření a potrestání všech účastníků zakázaných oslav Komenského, uspořádaných k jeho 300. výročí narození na učitelském ústavu v Příboře, byla záměrně rozmazávána aťna poměně rychle likvidována bez větších obětí.

Poznámky a vysvětlivky:

- 1) Karel Špaček, Historie Učitelské jednoty Komenských na Novojičínsku, rukopis, uloženo u autora Karla Špačka, Kapřivice, ul. Rudé armády čp. 645.
- 2) Alois Zbavitel, Z dějin frenštátského školství, Valašské Meziříčí, 1940, str. 10, dále Josef Svátek, Paměť Antonina Konstantina Vláčka, Zpravodaj krajské sekce pro dějiny učitelství, Ostrava, čís. 10, str. 24–29.
- 3) Viz poznámku čís. 1.
- 4) Deutsche Volkszeitung für den Neutitschener Kreis, roč. XIX, čís. 25 ze dne 26. 3. 1892, čís. 26 ze dne 30. 3. 1892, čís. 39 ze dne 14. 5. 1892 a čís. 50 ze dne 22. 6. 1892.
- 5) Tamtéž, čís. 23 ze dne 26. 3. 1892.
- 6) Tamtéž, čís. 26 ze dne 30. 3. 1892.
- 7) Pamětník na oslavu šedesátého výročí učitelského ústavu v Příboře 1875–1935, redigoval Josef Váňa, Příbor 1935.
- 8) Tamtéž, str. 3.
- 9) Tamtéž, str. 44.
- 10) Tamtéž, str. 27–28.
- 11) Tamtéž, str. 28.
- 12) Tamtéž, str. 28–29.
- 13) Eugen Stoklas, Vzpomínka na Matouše Václavka, Kravovska, Vlastivědný sborník, roč. IX (1946–1947), str. 2–4, Nový Jičín.
- 14) Okresní archiv v Novém Jičíně, fond Eugen Stoklas, pozůstalost.
- 15) Okresní archiv v Novém Jičíně, Okresní úřad Nový Jičín, předškolní spisy OU Nový Jičín 1868–1918, inv. čís. 1558.

ANNA GRMELOVÁ JUBILUJÍCÍ

Helena Liščíková – Antonín Roubíček

Když se 31. ledna 1926 v Novém Jičíně v Resselově ulici v čísle 14 narodila manželům Ceňkovi a Anně Parubským druhá dcera Anna jako jejich čtvrté dítě, nevcházela do světa, který by jí byl příliš příznivě nakloněn.

Otec Ceňěk Parubský byl vyučeným malířem a natěračem a pracoval postupně u několika mistrů, pokud byla vůle práce. Jeho rodina pocházela z těch rožnovských pasekádů, jejichž čtené děti musely hledat štěstí v rychlé se rozrůstajících městských průmyslových střediscích, protože pro ně na rodné vesnici či městečku nebylo práce, neměli-li se rodou stát dělníci. Tito volaští synkové se rychle zařadili do stále vzrůstající skupiny továrenských nebo řemeslnických tvůrců a dělníků. Vincenc Parubský, děd nově narozené Anny, tak přišel se svou manželkou Annou rozenou Močkovou z Vigantic u Rožnova do průmyslového olomouckého předměstí

Nové Ulice, které se z vesnice o 100 domech s 1443 obyvateli v roce 1869 rozrostlo do roku 1900 na 236 domů s 5197 obyvateli. Jako středisko potravinářského průmyslu se stalo městem, v roce 1906 městem, až konečně v roce 1919 organizačně a postupně i stavebně splývalo se starobylým městem Olomoucí, které teprve tehdy získalo českou správu. Jeho syn Ceňěk (po otci původně též Vincenc), se při své cestě na zkušenu setkal v Novém Jičíně s dcerou kloboučnického dělníka Jana Veselky Annou a zde se i usadil.

Jana Veselka, podle rodinné tradice z volašské vojenské rodiny, přivábil rychle se rozrůstající Nový Jičín, někdejší středisko soukenického a od 50. let 19. století především kloboučnického průmyslu. Oženil se zde s dělnicí tabákové továrny Frantičkou Močáhovou, dcerou provazníka ze Žalové. Ta pracovala od svých 14 let. Manželé Veselkovi bydliili správu v Širkových Mlýnech u Nového Jičína při silnici na Líbhoř a Příbor. Měli spolu šest dětí, Anna byla jejich třetí dítě. Spolu s rodiči se přestěhovala do města, kde v Resselově ulici našli skromné ubytování. Bylo odtud blízko do novojických továren a řemeslnických dílen, kde členové obou rodin – Veselkových i Parubských – pracovali. Staříček Veselka se tehdy zařadil mezi zednickou elitu – stavěl komíny; býval vílek často bez práce, když nechál posílat děti do německých škol a nešel daleko pro slovo, které také dodržel, Babička Františka, někdejší dělnice tabákové továrny, šil od svých čtyřiceti let pobírala malou penzi. Otec Ceňěk Parubský, který se teprve v rodině Veselkových blížil sezdáním s postojí a nároky uvědomělé české národnosti menšiny a s nimi se ztotožnil, se stal po sňatku mistrem malířským a natěračským a měl hodně starostí, jak uživit početnou rodinu s pěti dětmi. Maminka Anna od mládí dělala chůvu k dětem, několik let sloužila u Židovské rodiny Brodový, nějaký čas pracovala též v kloboučnické továrně Hückelové, ale později zůstala u dětí doma, jen občas brala příležitostně posluhy.

Pro vinnavé děvčátko skýtala rodná Resselova ulice řadu zážitků, které jí zůstaly do dalšího života. Chodívala kolem sbytků městských hradeb a mohla sledovat poměrně tučný provoz na ulici, kudy byli mj. dopravováni na krotčí či delší pobyt strážníci do věsnice okresního a krajského soudu. I když později bydliili na Venkovské ulici, přitahoval jí čilý ruch kolem zámku a na náměstí, kde se soustřeďoval život celého města. Dodnes se zoujelem vypráví o nezapomenutelné atmosféře trhu a „jarmaků“, vzpomíná na lábvy trhových, sedící na hlíněných hencích, vyřhřvaných dřevěným uhlím, i na zpěváky, doprovázející se na pílu. Nemohly být zapomenuty ani četné architektonické stavební památky města, tolik dotčeného historií, ať již ta byly velkolepé renesanční a barokní paláce či tajemné uličky kolem Židovské synagogy. Látky i výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí města, především vlakem na nádraží Damaroc na trati do Ostravy. Odtud byla možná dojet na Trojačku, na Hučtiny, Krátkou, Dlouhou, oba Javorníky a dolů zpět na viak. Bylo možno přestoupit i na další viak do Čeladné jako východisko delších kratších či delších výletů. I kratší výlety, kam se chodívalo z Jičína pěšky, jako k oční studánce na Svinec, na pouť do Štramberka, k Odě, do Bernartic aj., stýkaly mnoho nových dojmů a zážitků, zvláště když sami rodiče byli organizátoři a milovníci těchto tremplických rodinných výletů. Tošněk byl rybní, takže většina výletů byla zpestřena chytáním ryb a jejich pečením či smažením, stejně jako vařením bromborůček či guláše anebo smažením vojec. Na kratší výlety chodívalo i babička Veselková, která cestou sbírala léčivé byliny u doma na hambáku je potom sušila. Dědeček uměl vyprávět o Jagermanoch, a pokledech a o sbojnicích, především pak o Ondrášovi a Jurášovi. Byl vynikající znalec přírody, věděl, kde se posou srnci a kde zajáci, houby našel i podle čichu. Nejl

prato diva, že jeho vnučka si po snahu a mnoha letech v jednom dopise po-
steskává: „Clověk zapomíná ohnout se pro mateřšňku, pořád ten proch cesty
a krápeje potu těch, co šli před námi. Už ani nevím, jak vypadají opravdická
obloka bez prát kominů a antén, kam až vysoko sklivan vyleti, jak pichá strnilič
a jak vypadají jeřábky u silnic z kravovými korálky. A jistě už někde vyčítají první
přavočik-poutníci, aby na střížených nitkách propuli bobím létém.“

Vlnivá mládežnice přírody byla i úspěšná žačka a studentka a vlnivá čte-
nařka. Po úspěšném skončení gymnaziální primy sice nastoupila v Novém Jičíně
do sekundy, ale ani ne za dva měsíce se celá rodina na podzim roku 1938 stáhla
do nejbližší obce, která zůstala na území alebočraňského Československa, do Hosta-
šovic, protože by jinak musely nejméně tři děti chodit do německých škol. Na-
stoupila sice do gymnázia ve Frenštátě pod Radhoštěm, ale když bylo v rámci
plánovitého rušení českých škol v protektorátě uzavřeno, muselo ukončit povinnou
školení docházku na hodslavické městečko. Mohla se sice hlásit do gymnázia ve
Valešském Mezíříčí, ale nebyla jistě, zda by i při vynikajícím prospěchu dostávala
i nadále stipendium. A bez něho studovat nebylo možné. Takže nakonec v letech
1942-1943 byla spolu se sestrou Věrou nasazena do Zbrojovky Vsetín, kam denně
dojížděla. Vstávat ráno ve 4 hodiny, návrat domů v 17 hodin, v případě náletu
či píxelty letadel i někdy až v noci – to byla tvrdá škola pro 16-19letou dívčinu.

Porušíli byli první rodina, která se do Nového Jičína vstála po osvobození
a byli na hraničním městě svitáni témi Čechy, kteří těžká léta okupace přežili ve
městě. Po návratu bydlili zprvu v zahradnickém domku Hückelovy vily, později
stiskli možnost koupit si celý dům v Reslově ulici, v něm původně obývali jednu
místnost. Ale sem již Anička dojížděla jen na prázdniny. No podzim v roce 1945
byla přijata na Školu umění v tehdejších Zlíně, později Umělecko-průmyslovou
školu v Gottwaldově. Žde pod vynikajícím vedením profesorů Vladimíra Hrocha,
poráděného zasloužilého umělce, zeměděleho v roce 1956, vynajditého národního umělce
Karla Hofmanna, Františka Kodlice a Františka Petra v roce 1949 úspěšně maturovala,
opět s vyznamenáním a zvláštní pochvalou. Na studii se seznámila se spolu-
táčkem Jeronýmem Grmelou z Olomouce, ale až uzavřeli sňatek v roce 1951 a v roce
1952 se jim narodil první syn, bydlili každý až do roku 1953 u svých rodičů. Praco-
vala tehdy v propagaci n. p. Tonak v Novém Jičíně, kde rovněž její sestra Věra
byla zaměstnána jako účetní.

Ani přestěhování do Olomouce v roce 1953 neznamenovalo pro Annu Grmelovou
možnost plně se věnovat umělecké tvorbě, již si zvolila za své životní poslání
a povolání. Teprve když vychovala syna a dvě dcery, mohla své umělecké plány
realizovat od svých 36 let, s více než desetiletým zpožděním. Tím se stalo, že její
jméno není ještě uvedeno v jinak zasluném díle Milošava Boláše Kulturní mistopis
Novojičínska, vydaném v roce 1967, i když měla tehdy za sebou skvělé ilustrace
téměř 10 knih, tři čestná uznání (v soutěži k 20. výročí ČSSR v Praze, za účast
na Euroexlibris '66 v Olomouci a na II. biennale užité grafiky v Brně) a účast
na téměř 10 výstavách členů Svazu československých výtvarných umělců, jehož členkou
od roku 1963 bez přerušení je. Již tehdy se její jméno stávalo pojmem v kruzích
sběratelů drobné grafiky a es libris. Anna Grmelová se ovšem tehdy plně věnovala
umělecké tvorbě pro nakladatelství v Praze, Ostravě, Bratislavě I a v Košicích, vy-
stavovala v mnoha městech Čech, Moravy a většiny evropských států, byla doslova
zavlezena žádostmi a es libris a příležitostnou grafikou, již vyhovovalo s vypětím
všech sil a intenzivně se účastnila života olomoucké pobočky Svazu výtvarných
umělců. Pokud se v tomto intenzivně žitém životě našlo chvíle volna, podílela se
svým dílem na veřejném životě naší společnosti drobnými, leč svědomitě vykoná-

A. Grmelová: Z ilustrací pro Pohádky o pověsti z Moravské brány.

vanými funkcemi. Kdyby měl být charakterizován život Anny Grmelové jedním slo-
vem, pak by jejím životním heslem bylo „svědomitost“ a pokud by to mohlo být
slovo dvě, pak by přistoupila „skromnost“. To vše bylo asi příčinou, proč teprve
v roce 1983 měli obyvatelé okruhu Nový Jičín možnost seznámit se na třech pu-

tovních výstavách s jednou částí díla Anny Grmelové, s jejími knižními ilustracemi. Výstavy se konaly v muzeích v Novém Jičíně, Frenštátu pod Radhoštěm a v Píleboře. A tak po více než 20 letech intenzivní výtvarné činnosti Anna Grmelová vydala svým spoluprádákům počet za svého díla a ti jí udělili plně obdovatorium.

Knižní ilustrace jsou snad nejděnější částí jejího díla mezi širokou veřejností, především zásluhou jejích ilustrací knih pohádek a povísteí o vůbec knih dětských, které tvoří s dílem autora knihy nedílnou jednotu. Při jejich převzetí slovenskými nakladatelskými jsou samostatně přijímány i s ilustracemi. Vedle nich o spolu s nimi se stávají i její ilustrace k básním důstojným protějkem těchto děl; mnohé z nich jsou skutečně projevem lásky ke knize a dílům ilustrovaným, bibliofilii, v nichž se projevuje bytostný vřata autorky k poezii samé. Již výběr některých jmen básníků, jejichž díla ilustrovala, budí úctu – Berru, Walker, Holan, Seifert, Baudelaire, Rimbaud, Shakespeare, Wilde, Jevtišenko. Je vůbec otázka, proč své básnické nadání Anna Grmelová věnovala výhradně službě výtvarnému dílu a proč se nestala služebnicí poezie slova. Budí nám dovoleno vyslovit přešvědčení, že kdyby se její život vyvíjel jiným směrem, stala by se stejně vynikající básníčkou. Překvapuje přitom, že se její jméno téměř neobjevuje v souhrnných dílech o knižní ilustraci vůbec o o ilustraci knih pro děti a mládež zvláště. I když v publikaci „Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež“ která vyšla v roce 1984, je uváděno více než 170 jmen ilustrátorů, marně bychom mezi nimi hledali jméno Anny Grmelové. A tak teprve slovník ilustrátorů dětských knih, který začal připravovat nedávno zesnulý prof. František Holešovský, iádně ocení její neodskutovatelné ilustrační dílo.

Rozsah technik, jichž použila při ilustrování knih, zasahuje od perokresb přes dřevoryt, suchou jehlu a rytinu po kolorovanou kresbu; nadělaly mnoho starostí pracovníkům tiskáren, kteří měli za úkol převést originály jejích kreseb tiskárenskými technikami.

Stejně úspěšné je Anna Grmelová při své tvorbě grafické, především při svých ex libris. Toto část jejího díla se stalo v krátké době mezi sběrateli senzací. V roce 1979 bylo již napačítáno přes 250 jejích ex libris. František Dvořák ve své knize „Současné ex libris“ po právu oceňuje její technickou čistotu, poezii a bohatství tematických nápadů, což vše ve své trojité jednotě je možno sledovat na každém jejím díle. Její tvorba pronikla nejen mezi evropské sběratele, ale stala se pojmem i mezi sběrateli zámožnými.

V roce 1981 Anna Grmelová převzala olomouckou veřejnost svou výstavou volně kolorované kresby. Tato část jejího díla byla do té doby známa jen úzkému kruhu jejích známých a přátel, takže vzbudila mezi uměnímilovnou veřejností oprávněnou pozornost. To, co byla řečeno výše o jejím ilustračním a grafickém díle, v plném rozsahu platí o tomto méně známém okruhu její tvorby. I zde zůstává Grmelová okouzlenou pozorovatelkou přírodních krás i milovníci svého života v ní, vyznává se ze svého chápání poslání ženy jako milovky o motky a sklání se s citlivým porozuměním k malým, bezbranným a poníženým.

V posledních více než 10 letech, kdy nakladatelské domy obléžené uhořelí o ilustrování knih, kteří byli kdykoliv k zastavení, začaly méně často používat služeb ilustrátorky, která žije tak daleko – „až“ v Olomouci, přišla naše jubilejní kniha k technice, v níž se ženského ruce méně často objevují – k práci s dřevem. Při tvorbě nízkých reliéfů, které zdobí veřejné budovy především v Olomouci a v Severomoravském kraji, používá sochařskou techniku. I zde námětově čerpá ze svých přírodních zážitků z Odenských vrchů, Beskyd a Hané, ale současně je výsledkem její tvorby člověk, jeho zrození, životní poslání o usilování, úspěchy a radost, až

A. Grmelová: Studánka, mozaika, hudební škola v Olomouci, sídliště F.

po jeho zánik. Tyto práce jsou v kontextu i ve vlastním reliéfním provedení neobyčejně působivé o poetické.

Umělec dorůstá spolu se svým vlastním dílem, je poháněn kupředu vlastním tvůrčím procesem, který poznamenává celý jeho život. Věnuje mnoho ze svých sil i času, aby mohl splnit své představy i pracovní program. Na své cestě se setkává s úspěchy i neúspěchy, s oceněním i nedoceněním, s uznáním i překážkami. Ale tyto někdy nepřijemné zastávky, kdy musí pochýbovat o pravém smyslu svého snažení, ho od jeho tvůrčího úsilí nakonec neodvedou a ze svých tvůrčích zápasů vychází jako vítěz.

I když dosud nenalezla Anna Grmelová plně fundované výtvarné teoretika, který by se věnoval rozboru celého jejího výtvarného díla, již dnes můžeme říci, že umělec této novojičínské rodáčky, která je po svých předcích tak bytostně svá

záma s valašskou přírodou, je upotřebou lidského snažení a jeho života v minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Lidé je přijali a chápu je, protože vřešlo z naší lidové a národní tradice. Stalo se opannickou součástí české výtvarné kultury a o této skutečnosti již nikdo nepochybuje. Anna Grmelová je stále na tvůrčím vzestupu, takže neprosto nepřichází v úvahu, aby bylo její dílo utvořeno. Její jubileum se stává jen malou zastávkou, abychom umělkyni poděkovali za krásu, radost a povzbuzení, které svým uměním stále rodívá a abychom vyslovili obdiv nad tím, kolik toho za 25 let intenzivní umělecké tvorby stačila udělat.

Ad multos annos!

Přehled prací a díla Anny Grmelové

František DVORAK, Současná ex libris. Soudobé české umění – Odeon Praha, 1979, 72 str., str. 7, 52–53.

Josef HAMRIL, K ilustrační tvorbě Anny Grmelové. Katalog výstavy ilustrační grafiky Anny Grmelové v Památníku národního písemnictví v Praze, 17. května až 17. června 1973.

Ilja KROUPA – Milada NOVÁKOVÁ, Sovětského československého ilustrace a knižního grafika, SSSR 1982. Současná československá ilustrace a knižní grafika, SSSR 1982. Katalog výstavy pořádané ministerstvem kultury ČSR a Moravskou galerií v Brně, 54 str., str. 7, 11, 24.

Václav KRUPKA, Anna Grmelová. Katalog výstavy ex libris. Klub přátel výtvarného umění při Závadním klubu ROH n. p. MEZ Mohelnice, květen 1974.

Václav KRUPKA, Anna Grmelová – ilustrace – grafika. Katalog výstavy. Historicko-vlastivědný kroužek ZV ROH Adast Adamov u Brna, výstavní síň KDJF Adamov u Brna, 20.–30. 6. 1976.

Václav KRUPKA, Ex libris Anny Grmelové. Katalog výstavy. Klub přátel výtvarného umění v Olomouci, Galerie v podloubí, 20.–27. 9. 1981.

Z. P. (Zdeněk PŘIKRYL), Grafika Anna Grmelová, Kdy–kde–co v Olomouci, leden 1976.

Ladislav RUSEK, Anna Grmelová. En české grafické og. hndes ex libris. Eine tschechische Graphikerin und ihre Exlibris. Klaus Rödel, Exlibristen nr. 69, Frederikshaven 1972, 114 str.

Ladislav RUSEK, Anna Grmelová – Pohled do ilustrací. Katalog výstavy, Klub přátel výtvarného umění v Olomouci, Vlastivědný ústav v Olomouci, 8.–31. 5. 1979.

OPRAVA A KONZERVACE KAMENNÉ DESKY VE FULNEKU

Václav Chovonec

Při prohlídce a kontrole tzv. horního zámku ve Fulneku, prováděnou pracovníky Orlésního vlastivědného muzea v Novém Jičíně v listopadu 1981, byla náhodně nalezena ve sklepení zámku část kamenné renesanční desky. Bylo příjmem zjištěním, že se jedná o polovinu krásné pískovcové desky (aliančního znaku) stavebníka fulneckého zámku a majitele památek Jana Skrbenského z Hlístě a jeho manželky Marušky Okrouhlické z Kněnic.¹⁾ Tato část desky se považovala asi 11 let za ztra-

Alianční znak Jana Skrbenského z Hlístě a jeho manželky Marušky Okrouhlické z Kněnic z roku 1588, z Fulneku. Slib po konzervaci. Foto M. Losmann.

cenou a její druhá polovina je stejnou dobu uložena v okresním vlastivědném muzeu v Novém Jičíně.²⁾ Fragment desky spolu s jinými architektonickými články byl nalezen ve vrstvě rozpadlého a setlelého uhlí. Nálezové okolnosti nepovídají, že tyto kamenické prvky zde byly přesunuty některými uživateli zámku v době nedávno minulé.

Se souhlasem OK-ONV v Novém Jičíně a památkových orgánů byl fragment renesanční desky převezen do lapidária při OVM v Novém Jičíně, a zda také bylo rozhodnuto o její celkové opravě a konzervaci.

STRUČNÝ POPIS PUVODNÍHO STAVU – zjištěné poškození předmětu:

Obdélníková pískovcová deska v rozměru 180×90×17–19, materiál středozrný pískovec (0,3 mm), spojený výpňovým tmelem. V polovysokém reliéfu deska rozčleněna třemi okřídlenými štítonosi (panti), kteří mezi sebou drží v zavěšeném ornamentu – spawerku – erbovní znamení (šitý italského typu s turnéskými příbami). Ve znaku Skrbenských klí – ve znaku Okrouhlických beraní raky. V pobíjeném ornamentu – beschnagwerku – pod erbovními znaky české nápisy.

MARGITA OKROUHLICZKA Z KNIENICZ A NA HIRADIE FULNEKU. AD 1588

IAN SKRBENSKI Z HRZISCIZIE A NA HRADIE FULNEKU SUDI

(PRAVA ME (N) SSI(HO) ZEMSKOHO W KRAJO OLOMUCZKEM

Deska je prolomena na dvě samostatné části vertikálním lomem mezi erbem Skrbenských a středovým štítonosem. Zlom z okrajové vypodíjí materiálem negativně zasahuje do nápisu, dále chybí materiál v ruce štítonose a klínový výlom zadržil levé klído v plné síle kamenné desky. Jinak celá deska vykazovala větší množství stop mechanického poškození. Především stlačení spodní hrany desky s výpadem materiálu do Moubky až 2 cm, dále jsou mechanicky poškozeny obličejové partie štítonosů (nosy, rty), a zarůžané části chodidel (prsty u nohou). Celkový povrch desky je znečištěn hrubou nečistotou. V reliéfu a struktura povrchu jsou usazeniny a mechanické nečistoty (zbytky rozpadlého setlelého uhlí) a saze, stopy po vápených slídkách a cementové maltě, zaslepená část písmo.

Na povrchu desky byla provedena sonda umytím a očistěním mechanickou cestou s použitím obkladu neutrálního saponátu Syntopon L. Po delším působení obkladu byl kámen umyt a vytamponován. Povrch předmětu v sondě po odstranění me-

chanických nečistot nevykazoval znečištění uhlíkovými depozity a stopy vzdušných nečistot, což nasvědčuje tomu, že kámen mohl být po dlouhou dobu umístěn v interiéru zámku) a nenese stopy dlouhodobé venkovní agresivní prostředí. Povrchová pevnost pískovce je poměrně velká, kámen nenese stopy předělného restaurátorského zásahu. Stav před zahájením prací byl fotograficky zachycen.

Byl stanoven konzervační postup, jehož hlavním účelem bylo:

- Zajistit materiál proti působení vnějších a vnitřních činitelů rozkladu.
- Čištění a odstranění škodlivě působících látek.
- Zlepšit mechanické vlastnosti materiálu a zajistit jeho konzervaci.
- Předpokládat prezentaci předmětu buď depozitářním nebo výstavním způsobem podle muzejních zásad.

POSTUP KONZERVACE:

Obě části kamenné desky byly položeny na pracovní kovový stůl a vytvářeny 48 hodin proudícím vzduchem. Po dokončení prosušení až do vnitřního objemu kamene byla přistoupeno k mechanické čišťbě nečistot na povrchu desek. Hrubé nečistoty byly vykráceny špachtlí a dále kartáčovány nasycho prylovými kartáčy.

Další etapa čištění povrchu kamene byla provedena tzv. mokrou cestou, a to za použití neutrálního saponátu Syntapon 1 (2 dkg na 1 ltr H_2O). Tato metoda byla aplikována zábalovou technikou. Molitanové houby, nasádké roztokem neutrálního saponátu, byly přiloženy na povrch kamene, zatíženy a zabaleny do PVC fólii. Doba zábalu trvala 12 hodin. Po tomto působení byl povrch kamene za slabého tlaku pečlivě kartáčován prylovým kartáčem a oplachován destilovanou vodou. Tento postup byl opakován 2X s velmi dobrým výsledkem. Byly sejmuty nečistoty (saz, sešleý uhelný prach a vápenná lůčka). Na povrchu kamene však zůstaly stopy cementové malty (v písku), dále lokální stopy po políci pískovcové desky olejovým lakem. Stopy cementové malty byly opatrně mechanicky odstraněny pomocí vidlicových štátek a políčky tak, aby nebyla porušena původní písmo. Stopy po olejovém laku byly odstraněny přiložením tampónu s 15% roztokem žpavku vodného (NH_4OH). Tampóny byly ponechány po několik hodin. Olejové kůrky byla chemicky pomocí špachtlí a kartáčů odstraněna. Místa pak bylo důkladně vypláchnuta destilovanou vodou. Touto operací bylo ukončeno čištění kamene, kámen byl opět vy-sušen a tak připraven na další konzervační zásah. Tímto bylo spojení a slepení obou částí desky v jeden původní celek. Tato operace byla velmi náročná na přesnost provedení.

Obě desky byly vyváženy do stejné roviny, po zajištění dosahu obou lomových částí a zpětném vyvážení bylo provedeno odvrtání otvoru pro čepy. Celkem bylo vyvrtáno 6 otvorů \varnothing 15 mm, a to 3 a 3 proti sobě do hloubky 12,5 cm v každé polo-vině desky. Ocelové čepy \varnothing 11 mm byly speciálně upraveny tím, že na ně za horka (v kovárně) byly nalitovány měděné tenkostěnné trubky o síle stěny 1 mm. Takto upravené čepy nemohou podléhat korozi uvnitř otvoru. Místa spoje, čepy i otvory byly pak omdatány organickým rozpouštědlem (toluénem). Natřeny epoxidovým lepidlem CHS EPOXY 1200 a obě poloviny desky byly srazeny velkými stolařskými světlami. Spoj byl ponechán 48 hodin až do dokonalého vytvrzení lepidla. Tímto zásahem bylo docíleno spojení dříve rozlomené pískovcové desky.

Doplnění a vytmelení spoje a doplnění písmo bylo provedeno v umlém ma-terialu: řízní písek, drobný pískovec, dřev mramoravý a jako pojítka byl použit AKRONEX RTZ 500. Před použitím tohoto tmele byly prováděny zkoušky na barvu, zrnitost, pojívat. Tmelem byly také zatmeleny větší polkozenné plochy — zde by se jednalo už o restaurátorský zásah.

Nalezený fragment znaku po částečném sejmutí nečistot.
Foto V. Chovanec.

Detail poškození písmo na druhé části znaku.
Foto V. Chovanec.

Na závěr po vysušení směli bylo provedeno narušení povrchu desky vápenatou vodou, tj. roztokem hydroxidu vápenatého CaOH_2 při běžné pokojové teplotě. Tento postup jsem zvolil z důvodu mechanického zlepšení vlastností materiálu a k stabilizaci zvětvovacích pochodů v plíseň.

VYSLEDEK A ZÁVĚR:

Konzervovaný předmět byl přemístěn z agresivního prostředí místa nálezu do prostoru depozitáře lapidária při OVM v Novém Jičíně, kde bude natrvalo uložen. Byl zde podroben konzervačnímu zásahu – očištění a zbavení škodlivých látek. Dále byl spojen v jeden původní celek. Odstraněním opticky nepříjemně působících nečistot a sjednocením obou fragmentů v jeden exponát vynikla krása předmětu a byly zachovány charakteristické znaky jeho dokumentárnosti.

Poznámky:

- ¹⁾ Viz o nich u A. Turka, Fulnecko, Brno 1940, s. 26.
- ²⁾ M. Tázlarová: Ke stavebním dějinám fulneckého zámku VSONJ č. 11, str. 59, uvádí údaj o uložení celé desky ve sbírkách OVM v Novém Jičíně.
- ³⁾ Viz k tomu Hans Meitz, Berockschlössler in Schlesien, München 1964, s. 65 až 68.

VIROČNÍ OBCHŮZKY V TROJANOVICÍCH

Anna Kramolilová

V rámci zochraněného výzkumu Frenštátská kotlina byl v r. 1985 proveden výzkum výročních schůzek v Trojanovicích. Tato valašská pasekářská obec je mimo jiné zajímavá i svou geografickou situací, neboť se tří stran obklopuje město Frenštát svými částmi, z nichž hlavními jsou tyto: pod Javorníkem, pod Rotholtem, Lomná a Bystřé. Při výzkumu jsme si všimli skutečnosti, že byly obchůzky známy ve všech zmíněných lokalitách. Při porovnání se současným stavem nás zejména přiláhal přímý proměn a zániku obyčejů. Životnost všech výročních obyčejů v lokalitě i v celém regionu jsme nestudovali, neboť to se stala předmětem výzkumu E. Jelínkové.¹⁾ V adventní době byla dětmi nepojčtovanější obchůzka „svatá Matička“²⁾ (B. 12). Na základě přečetlé domluvy s rodiči se děvče ve věku kolem 20 let se sousedství nebo rodiny oblékla do dlouhých bílých šatů, oblédla si zahállo závojem s drobnými švabáčkami a hlavu si ozdobila korunkou. Nohy jí doprovázeli jeden až tři četní v kačičku oblečeném norubě, s rohy a řetězem. Vzácně doprovázela skupinku andělů – postavou menší od „svaté Matičky“, v bílé košili, s křídly nebo bez nich. V rodinách, kde se děti bály, stávala četní za dveřmi, Matička se informovala o poslušnost dětí o ihned je vyzkoušela ze zlosti získaných ve škole, menší děti se pak musely umět pomodlit Otčenáš, o Zdrávas Maria. Hadné děti pochválila, neposlušné pokárala a všem podle jejich zásluh rozdala dárky: oděvní doplňky jako rukavice, čepičky, mašli do vlasů, se sladkostí křídlové (pečky), jablka, ořechy, líky, vzatojánský chleba, nehodným šepu, brambory, kostky cukru nebo medu. Velikou radost způsobily baňky na stromček. Dárky připravovali rodiče a kmotra (křesťná matička). Dětem ze sociálně níže postavených rodin za okna někdy ložili sousedě.

Z obchůzky „sv. Matičky“ se zpravidla nic nedostávalo, byl to projev dobrých sousedských a rodinných vztahů, jen někdy rodiče celou skupinku pohostili kávou a buchty, zatímco si děti rozbalovaly dárky.

Tento obyčej se udržoval do r. 1939, pak vlivem válečných událostí obchůzky ustaly a zůstala jen nadička. Po roce 1945 obchůzka i s nadičkou nehradil Milulát.

Kranka z Trojanovic³⁾ sice popisuje mikulášskou obchůzku, ale tato se konala zřídka, a to jen v části Lomná. Tam, kam nachodila „sv. Matička“, chodil Mikuláš. Na rozlišení oslav svátků sv. Mikuláše měla bezesporu podíl místní Národní jednoty, která po 1. světové válce pořádala Mikulášskou sbávu, spojenou s nadičkou. Značný byl vliv města Frenštátu, v němž byly mikulášské obchůzky známy. V současnosti se v mnohých trojanovických rodinách nadička nedodrží, v jiných laiči rodiče dětem za okna nebo za dveře sladkosti a drobné dárky. Obchůzka Mikuláše s čerty a někdy i andělem je však známa a nelíbí se od předcházeli, jen jako doplněk skupinko nosí zlatou a černou knihu. Odměnou jim je „počastná“ (líker, víno), nebo nic. Rodiče motivuje vědomí a udrží tradice, a tělí se na projevovanou radost dětí. Dominantními jsou zábovna funkce a prezentace sousedských, popř. rodinných vztahů. Obladní pečiva – Mikuláš, se od ukončení 2. světové války doma již nepekou, ale kupují v obchodě.

Ve všech částech Trojanovic se v katolických rodinách do 2. světové války udržovala obchůzka se soškou Panny Marie. Tento obyčej se nazýval podle počtu zúčastněných rodin devítidenní (nebo desetidenní) pobožnost a pamětníci tvrdí, že to byla památka na hledání noclehu Panny Marie před porodem. Dává nebo deset dnů před Štědrým večerem se na rážně předcházi domluvy šelí večer v rodině majitelů sošky Panny Marie účastnit pobožnosti. Zároveň zahalenou sošku nesla v čele průvodu její budoucí hostitelka do svého domova. Cestou se zpívaly mariánské písně. V místě „nového noclehu Panny Marie“ se všichni pamodili radostný nářek, pak se občerství kávou nebo čajem ze šipků či křídla o buchty „vřtanou“ (vřtanou na žemli). Na druhý večer se všichni znovu šelí tam, kde soška „nocovala“ a zmíněným způsobem jí doprovázeli do dalšího objektu. To se každodenně opakovalo, ale na Štědrý den muselo být plastika vrácena původním majitelům. Říkalo se, že „Panna Maria nocleh nešla“. Při poslední obchůzce hostitelka připravila slavnostnější pohostění – kromě kávy nebo čaje i kořálky. Obchůzky musely být dobře zorganizovány, počátek vypočítal podle zúčastněných rodin. Žena, která nesla sošku, byla světečně oděna, ostatní též slušná a čistá, ale ne příliš slavnostně. Protože jsme zatím obdabno obchůzku nezaznamenali nikde v okolí, nebudeme ji pro nedostatky srovnávacího materiálu analyzovat. Nutno poznamenat, že tato výjvová fáze odrážela úroveň sousedských vztahů a náboženských přesvědčení. Další výzkumy tedy adhalí jiné kulturní a společenské souvislosti.

V období zimního novoročí byla školními dětmi nejdružovanější obchůzka ve svátek sv. Štěpána. Menší děti dopoledne (nachodily do kostela do Frenštátu kvůli větší vzdelanosti a nedostatku oblečení), větší až po píchodu z kostela nebo odpoledne, chodily nejzastíjí ve dvou nebo i více koleďovat a pít do nového roku po rodině, sousedech a známých. Někdy je často vedla i do Frenštátu. Sociální postavení každého obyvatele znaly, proto chudobné rodiny vynesčovaly. Svůj „rojoň“ si lářivě sřazily. Do svázaného řádku si ukládaly kolče, sušené ovoce, jablka, chřeb a peníze.⁴⁾ Za ně si kupovaly pamůcky do školy. Tam, kde nebyly vitanými hosty, vícekrát nešly, zato, když je někdo porval, přijít nestapomněly. Aby byly více obdarovány, zpívaly ka možná nejdelší koledy, protože chtěly ukázat, co všechno dovedou. Některé děti uměly hát na housle, píšťalku a cívivě doprovázely zpívajícího. Děti z ekonomicky zabezpečeníjších rodin na koledu chodit nesměly, protože rodiče jim v „tebrání“ bránili. Na koledování dospělých si v pomodli pamětníci, ale bylo sjedíně. Pokud někdo z dospělých v odpoledních hodinách navštívil sousedy, setval delší dobu na besedě. Bylo mu nabídno pohostění, několik penize.

Z uvedených faktů vyplývá, že koleda Štěpánská se týkala pouze dětí z rodin sociálně níže postavených. Až na výjimečné případy nebyla sousedské komunitě lhostejná jejich situace, což dokládá obdarování. Před 2. světovou válkou se kolešování obohacuje o zábavnou složku. Starší mládež si na nápěvy známých kaled sama skládá text a aktualizuje jej na situaci v konkrétní rodině, do níž chtějí jít koletovat.¹⁰ V jiném případě se dvě dívky převlékly za chlapce a v tomto převleku koledovaly. Po 2. světové válce občůžka 26. 12. na Štěpáno v tradiční podobě vymizela, protože strážila své opodstatnění. Ve společnosti došlo ke změně v sociální a ekonomické struktuře, což mělo za následek negaci primární funkce obyčje. Štěpánské koledování je v současnosti odrazem dobrých vztahů mezi přáteli a příbuznými, proto bývá záležitostí dospělých jedinců nebo rodin s dětmi. Slouží jako zámeška k posezení a má různé formy. Na základě předchozí domluvy (ne vždy, protože na koledu se podle názoru meškých chodí nervaně), navštíví odpoledne známou rodinu, v níž zazpívají a popějí. Buď sestaví děti dobu,¹¹ nebo společně navštíví další rodinu. Hezky čeká cukroví, chlebičky a „šedák“. Při návštěvách se však zpívat málo. Termín koledu slouží v současné době jako synonymum pro návštěvu. Meškdy svou známi „na koledu“, ale mají na mysli návštěvu.

Mezi další oblíbené občůžky patřilo novoroční chodění se štěstím, které v blízkých lokalitách nemá obdobu, až na Těšínku.¹² Bylo to barevnými křížky ze staniolu nebo barevného papíru, někde mořičkami, ozdobená jelčová větvíčka, umístěná nejčastěji za svatým obrazem. Vydělo od roku do roku, proto školní děti ze sousedství nebo rodiny byly netrpělivě očekávány. Věřilo se, že rodinu bude provázet štěstí po celý rok. Když s chvojkou nikdo nepítel, byli zklamáni. Zpravidla chodilo každé dítě samo a muselo si připravit tolik „štěstí“, kolik rodin chtělo navštívit. Všude se popělo do nového roku a opentlená chvojka v rodině zůstala. Protože s její přípravou byly spojeny jisté výšky a dovednost, děti kromě cukroví přijímaly hlavně peníze. Jejich využití bylo stejné jako u štěpánské koledy. V případě, že se štěstím přijel někdo dospělý, byla mu nabídnuta pouze pohošlení a přátelské posezení.

K výrazné změně obyčje došlo po 2. světové válce. V současnosti je jeho ojedinělé udržování záležitostí pouze rodinnou – vnuci nosí „štěstí“ svým rodičům.

Od Nového roku do Tří králů se konaly některé profesionální občůžky. K nim se řadí občůžka hebošů, kterou pamatuje pouze nejstarší občanka Trojanovic.¹³ Dva třináctiletí hrabali chodili po vesnici a loktůškou, do níž ukládali zboží, chléb, vše většinou v naturálních. Byla to jejich odměna za práci k novému roku, ale hlavně za údržbu hrabů. Vzpomínaná občůžka zanikla koncem minulého století. Do třicátých let bylo udržována občůžka třemšťátských kostelníků, kteří kromě příjmi k novému roku psávali svčenou klídu na dveře ozdobným písmem K+M+B. Za svou návštěvu byli pohošlení a finančně odměněni.

Největší životnost projevovala občůžka kaminíků, která zanikla v období 2. světové války. Každý kaminík si na vlastní náklady nechal natisknout nástěnný kalendář a plní plnění své pracovní povinnosti v období kolem Nového roku v každé rodině popějí a věnoval zmiňovaný kalendář. Zpravidla za něj obdržel 3 Kč.

Ve dnech kolem svátku Tří králů chodili kluci do 15 let ve skupinkách po třech zpívat koledu a Třech králích. Byli maskovaní a občůžali dům od domu, dokonce cestovali do Frenštátu a Kunčic. Kromě zpěvu psávali na dveře svčenou klídu známé písmeno K+M+B, tedy částečně uplatňovali zaniklou občůžku kostelníků. Za své pěvecké a dramatické projevy byli hodnoceni nejvíce penázi, ale též po-

hoštěním, buchtami, koláči, křízky, starší holi i kofalkou. Občůžka zanikla v době 2. světové války. Obdobný osud mála vánoční kolešní hra Valáci, kterou analyzuje ve své studii doc. Otáčil Šyravtka.¹⁴ Chlapci ve zvláštním oblečení, ve věku od deseti let výše,¹⁵ chodili od vánoce do Tří králů po kolonádě a předváděli vánoční hru. Protože nebylo křeslo, vyhledávali raději hostince a místa, kde se soustřeďovalo více posluchačů. Chodili do Frenštátu, Celodně, Kunčic, na Pustevny. Odměňováni byli penázi. Tři králové byli více vítáni než kolešníci, ale největší oblibě se těšili Valáci.¹⁶ Jednak pro libivý zpěv, dramatické a taneční umění, ale též pro slovesnou interpretaci. Proto na každé lokalitě mělo své „Valočky“. Kronika Trojanovic na str. 30 uvádí, že v neúrodných letech 1900 až 1906 došlo k vytvoření mnoha dramatických skupin, které si navzájem konkurovaly. Protože lokalita nebyla velká, vydaly se skupinky do ostravského okolí. Děti trpěly mrazy, pohybovaly se pro ně v nezdárných ovzdušných hostincích, na což reagovaly školní úřady vydáním výnosu, který toto „putování“ zakázal.

Všechny občůžky, jimiž společnost reagovala na sociální a ekonomické postavení jednotlivých rodin, většinou zanikly v době 2. světové války. Ve své době se staly jedinou možností přímého výdělků dětí a mládeže. A že to byl nejúspěšnější motiv, dokládá vzpomínkou paní A. P. z Heřtína.¹⁷

Vánoční hra Valáci se pro svou estetickou hodnotu, zábavnou složku a textovou dostupnost¹⁸ stala součástí repertoáru souborů lidové umělecké tvorivosti.¹⁹

Dalším obyčjem, který dokládá kronika Trojanovic (str. 30), je vydání Mařeny. Tento obyčje pamatuje pouze nejstarší občanka obce, Zoník zjevně na přelomu století. Podle informací paní R. B. spravidla některá dívka jménem Marie nesla do starších šatů oblečenou figurínu. Za zpěvu plní o Mařeně s ní putovali od chalupy k chalupě, ale nic nikde nedostávali. Nakonec Mařenu zapóili a hodili do vody. Nebyla to občůžka ve smyslu koledy, udržovala se pro zábavu. O renovaci obyčje se pokusilo děvčata z Díla v meziválečném období. Va škole stýchávala o občůžce, proto si ji z vlastní iniciativy zrekonstruovala. Mařenu pak vyměděla do doby, než se vdala. Pak občůžka opět zanikla, neboť svůj odkaz neměla komu předat.

K nejvícejším obyčjům patří šlehání na velikonoční pondělí. Na „kupačku“ se chodilo od půlnoci a skupinky chlapců polévaly vodou nebo „kupolí“ v potoku či pod pumpou své vrstevnice.²⁰ Poté měděnci každou vyřehali jalovcem nebo tatarem z vrbového proutě a počastovali ji kofalkou. To jim děvčata oplátily a přidala ještě koláče, cukroví nebo něco masitého. V úterý – i za stejnou odměnu – si shodně počínaly dívky.

Při této občůžce nehrály roli stavovské rozdíly. Převládá zábavní charakter a úroveň společenských vztahů. Bez povinností nemělo zůstat fakt, že v Trojanovicích obdobně jako např. ve Velovicích,²¹ se při této příležitosti nikde nedobílo vojáčka. Tento zvyk zde zakořenil až po 2. světové válce, vlivem městského prostředí a nepochodováním císařských předků. V současnosti je věková hranice „kupačů“ neomezená. Občůžka probíhá bez změny, líbí se pouze v obdarování. Menší chlapci dostávají sladkosti, ovoce, malovaná vojáčka o peníze, mládež a dospělí mužl pouze občerstvení a alkohol. V úterý po příchodu ze školy chodí děvčata oplácet spolužákům pondělí „přikolí“, ovšak starší ženy, protože v úterý plní své pracovní povinnosti, chodí na občůžku už v pondělí k večeru. Tato úterní „ženšká“ občůžka se však neudrjuje tak intenzivně jako v pondělí, přestože se do ní ojetiněle dostávají nové zábavní prvky.²²

Na základě terénních výzkumů jsme zjistili, že geografická situace Trojanovic v souvislosti s hustotou obyvatelstva ovlivnila kontinuální a intenzivní konání výro-

nich občů. Důležitými byly i organizační schopnosti jedinců, stejně jako i huštin a dramatické náod. Díky jiné organizační práci se přestaly udržovat i profesionační občů. Přeměno v sociální složce obyčejů máo vřtinou za následek jejich celkovou negaci. Pouze v případech, že druhotná funkce, např. zábavná, estetická se stala primární, má občůtka odobu i v současnosti a plně společensky integrační poslání. Obyčejje dramaturgicky ztřmitelné, s dějovou linií a estetickými prvky, se staly součástí repertoáru folkórních souborů, čímž došlo k jejich fixaci.

Poznámky:

- ¹ Jelinková, Eva — K životnosti lidových obyčejů na Novojičinsku. Výroční obyčejje, Brno 1982, str. 272-275.
² Tomeš, Josef — Výroční obyčejje na Valašsku. Národopisné aktuality 1968, str. 164.
³ Str. 22. Na základě stovnní informací z terénu o zprávách z kroniky jsme došli k závěru, že tohoto písemného dokumentu může být použito pouze jako doplňku. Etnografické materiály jsou uvedeny sporadicky a málo popisně.
⁴ Pamětníci vzpomínají, že v naražených rodinách vždy dostali více než v bohatších.

- ⁵ např.:
 Koleda je na vánoce,
 máže chodit po ní kdo chce,
 My zme si též na ňu vyli,
 do Rojnochův na Dů přišli,
 Stryk Rojnoch si kůra z fajky,
 Lídu a Bedru krajů plucky,
 By nam též kusek daly,
 k tému ještě z rumem čaju.
 Vpřijem vám všecko dobre,
 jak na pání, tak i v domě,
 by se vám ty dáčka vřaly
 a na křku neostaly.

Uvedla Káňová Ludmila, Trojanovice č. 202.

- ⁶ Nikoli rozpínají za dveřmi, jak tomu bylo dříve u dětské koledy.
⁷ Vykřídání, J. — Vánoční doba ve Slezsku, Český lid, 1905, str. 116.
⁸ Bobincová, R., nar. 1. 8. 1888.
⁹ Sirovátka, Oldřich — Postýřské kolední hry na Valašsku. Naše Valašsko, 1951, str. 111-124.

¹⁰ Pání L. P. vzpomíná, jak kluci ve škole nic neměli, protože chodili „po valaších“. Učitel si na ně složil poradi na část hry a při své interpretaci je do rytmu symbolicky křál náokovu. Že na občůtka chodil i starší mládenč, dokládala pání R. B. vyprávěním o jejich pochůlkách, který se skupinkou docházeli až do Celadné.

¹¹ Pání A. B. vzpomíná, že kdý k nim přišli Valaši, její matka už nemálo penize na obdarování, proto jí, své děti, bylo nuceno vzít výdělek, který předtím získala na koledě.

¹² Úvadi, že v době 1. světové války potřebovali peníze, a protože muži byli ve válce, se svými vrstevníci se převlékli za děti a došli v jejich zastoupení po lokalitě. Manikovaly se proto, že se za svou chudobu styděly.

¹³ např. Felix, Jiří — Dějiny města Frenštátu pod Radhoštěm. 1904.

¹⁴ např. soubor Sedmávků z Trojanovic — dětská složka souboru Rodhoř.

¹⁵ Některé zvlášť „čistotní“ s sebou nosili rjvíř kortě a houby.

¹⁶ Na základě informací ze 70. let.

¹⁷ Za pánem H. B. přišla v úterý k večeru menší skupinka žen a přemluvily ho, aby se převlékl za ženu a chodil s nimi wacet kupčů.

KVĚTENA OKOLÍ OBCE HŮRKY

Marie Sedláčková

Předkládaný příspěvek k dokumentaci květeny okolí obce Hůrky navazuje na obdobný článek z této oblasti (Sedláčková 1975) o květeně Starojičinského kopce, v němž je také uváděna zmínka o posledních vyvěšeních Moravské brány v jihozápadní části novojičinského okresu.

Jižně nad údolní nivou Odry a východně jejího významného provostranného přítoku Luby vystupují vedle Starojičinského kopce (362) pahorky Sázibnice (350) a Hůrka (380), které odděluji údolní toky Rybník na jihu a Horecký potok na severu. Obě lokality, kterým je z pohledu současné vegetace věnována hlavní pozornost, se nalézají na k. ú. obce Hůrka.

Při floristickém průzkumu v r. 1978, 1980 a 1984 byly zachyceny další lesní stanoviště okolí Hůrky (např. Horecký les, přilehlý k obci na jihovýchodě), ale i ostatní nelesní ekotopy jako louky, pastviny, plačkové a pobřežní lemy, pole a kultury i rozmanitá stanoviště v intravilánu obce (příhopy, okraje dvorků, chodníky i místní komunikace, prostranství zemědělských objektů apod.).

Geologický podklad tvoří pískovce spodní křídý lokálně zastoupené vyvěšenými tzv. těšinnávé formace, zastoupené převážně těšinná a čoustu příměsí vápence. Klimaticky spadá tato území do mírně teplé oblasti typu M1 10, která je charakterizována podle Quilto (1971, 13).

Nejstarší floristické údaje obsažené v prvních „Květenách“ Moravy a Slezska (Oborný 1882-1886, Formánek 1887-1897), stejně tak i první příspěvek o květeně Novojičinska (Sapetza 1865), se dotýkají pouze sousedních obcí — Starý Jičín, Bernartice n. O. Jeseník n. O.

Přirodní zvláštnosti zachycené v kronice obce Hůrky z let 1924-1970 popisuje její autor Karel Segefa na straně 11 takto: „Rostlinstvo je rozmanité, avšak vzácnějších druhů se nevyskytuje. Přiznačné jsou pro zdejší půdu rostliny vlhkostmilné. Z dřevin jsou to vrby, oře a jasaný rostoucí kolem silnice, potoku, v zahradách a v lesích. Lesy jsou jehličnaté s převahou smřku. Jsou v nich též zastoupeny borovice a modřiny a ojediněle jedle. Z listnáčů jsou to dub, jasan trnovník, bílka, buk, habr a javor. Palokete — líčkové rostoucí — představuje borůvka, vřes, barviněk, zimozrást a lýkovec jedovatý.“

Kde najdeme především na svahu vrchu Hůrky, dále kolem potoků, na pokrajích lesů a též v zahradách. Jsou mezi nimi zejména ráže šípokův, hloh, brslen, černý bez, ptočí zob, trnka, astružník, molník a vzácnější dřívějí a stěmcha obecná. V zahradách jsou vysazovány tu a tam želky, žilinníky, jasmíny, dříví, kaliny a jiné ozdobné keře.

Z květeny roste i jara hojně podoblek úpinatý, blatouch, prosenka, plícník lékácký i hlíznatý, vřstavače a jiné. Sněženka mimo květinových záhradček neroste. V létě je značně rozšířen kaktus smrdutý, vřbina obecná, hadinec, rostliny složnokvětá a mnoho jiných druhů obecných květin.*

Ve fyto geografické studii o Moravské bráně uvádí Pospíšil (1964) z okolí Hůrky výskyt ostice třeslicovitě (Coxes brizoides) z lesa JIČ obce (p. 124), a též lokality ostič chlopouty (Coxes pilosa) a věžnatce čemrlicoví (Hocquetia epipactis)-

(p. 133): z jižních svahů kopce Hůrky točili srpkovitou (*Medicago falcata*) - (p. 141) a jejich jižozápadních svahů rozrazil ořánkovitý (*Veronica teucrium*) - (p. 156).

Několik floristických nálezu z pohorku Štříbenice publikoval Kilián (1960), z nichž např. chráněný druh *Daphne mezereum* je autorem také zmapován v dokumentaci ochranného mapování uloženého v OVM N. Jičín.

V návaznosti na přírodní podmínky o působení člověka v této krajině je zde možno rozlišit ekologicky podmíněné stanoviště, na něž si vegetace, přes ovlivňování hospodářskou činností, zachovávala přirozený ráz (např. lesní porosty, louky, pastviny, lemy křovin a lesních pláští), jednak se objevují stanoviště výrazně spojená a podmínečně různě intenzivně působící člověkem (např. zemědělská činnost, výstavba obytné, komunikační, zemědělských objektů apod.). Příkladem takových stanovišť jsou i polní kultury, zahrady, nevyužívané plochy při zemědělských objektech, ruštiny, skládky, okraje zahrad, dvorůk, chodníků, polních cest, příkopů apod.

Z kategorie přirozených stanovišť se v této oblasti dobře zachovaly lesní porosty, luční společenstva a ekotypy pastviných formací (meze, stráně a lemy křovin), lokálně se zajímavým floristickým složením.

Lesní porosty zaujímající kopce Hůrku, Štříbenici a komplex „Horeckého lesa“ v obce spadají do okruhu lesů dubohabrového stupně, který v tomto území již převládá reprezentují lipové dubohabry (*Filix-Carpinetum*). Podstatně ovlivněni hospodářských zásahů v minulých obdobích také dokumentuje práce Žaloudka (1972). Současný stav lesních porostů se fyziognomicky jeví s výraznou převahou smruku (*Picea abies*), který doprovázejí charakteristické dřeviny pohorkatinného stupně - lipa střídlá (*Tilia cordata*), habr obecný (*Carpinus betulus*), javor mléč (*Acer platanoides*), dub lesní (*Quercus robur*), vzácně i jedle bělokárá (*Abies alba*). Místy jsou zachovány jen listnaté porosty s charakteristickým složením bylinného patra s typickými zástupci hájové květeny např. černý hájní (*Melampyrum nemorosum*), malinka vonná (*Gallium odoratum*), hrochár jární (*Lathyrus vernus*), praseňka vyhlá (*Primula elatior*), plísník lékařský (*Pulsanella obscura*) aj. V údolních polohách přistupují více lepkavá (*Alnus glutinosa*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) a střeňka obecná (*Prunus padus*) - žstá hlavně v kelovém patře luhů. V bylinném podpatře luhů dominují vlnkominé druhy, např. netýkavka nadětkvíva (*Impatiens noli-tangere*), mokřý střídavolistý (*Chrysosplenium alternifolium*), ostřice oddělná (*Carex remota*), svízel bahenní (*Gallium palustre*), přeslička lesní (*Equisetum sylvaticum*), vzácně na horním toku levého přítoku Horeckého potoka i rozrazil horský (*Veronica montana*) a žaravík prostřední (*Circaea intermedia*).

Ze jmenovaných lesních komplexů se jeví floristicky bohaté lesy na sv. svazích Štříbenice, zvláště na horním toku levého přítoku potoka Rybník, kde se uplatňují příznivé vlhkostní podmínky k vývoji maloplošných lučních lesů. Vedle typických lučních prvků pryskyřník kosmatý (*Ranunculus lanuginosus*), škarda bahenní (*Crepis paludosa*), blatouch bahenní (*Colta palustris*), krablice chlupatá (*Chaerophyllum hirsutum*) se vyskytují některé druhy teplejších habrových doubrav karpatské oblasti, např. ostřice chlupatá (*Carex pilosa*), prylec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*) a hvězdinec čemlicovitý (*Hocquetia epipactis*) s dalšími druhy s výskytem spíše v habrových doubravách než v lučních, např. ptačinec velkokvětý (*Stellaria holostea*), žinčava evropská (*Sanicula europaea*), samorostlík klesnatý (*Actaea spicata*) aj.

Charakter přirozeného lučního ekotypu s inundační zóny levého přítoku Horeckého potoka zachycuje fytoecologický snímek: Lokalita: les při údlu sv. kůty 305; nadm. výška 290 m n. m.; expozice SW, sklon svahu 2°, analyzovaná plocha 300 m²; datum 31. 5. 1983; pokryvnost E₁ 60%, E₂ 3%, E₃ 70%, E₄ 3%;

E₁: *Fraxinus excelsior* 4, *Tilia cordata* 1;

E₂: *Tilia cordata* 1, *Fraxinus excelsior* +, *Sambucus nigra* +;

E₃: *Melica uniflora* 2, *Aegopodium podagraria* 2, *Acaem europaeum* 2, *Carex sylvatica* 1, *Circaea luteolona* 1, *Lamiastrum galabobolus* 1, *Petalites albus* 1, *Primula elatior* 1, *Rubus fruticosus* 1, *Urtica dioica* 1, *Anemone nemorosa* +, *Ajuga reptans* +, *Alliaria petiolata* +, *Anthriscus nitida* +, *Athyrium filix-femina* +, *Caltha palustris* +, *Carex bairdoides* +, *Calcichum autumnale* +, *Crepis paludosa* +, *Dactylis glomerata* +, *Deschampsia cespitosa* +, *Euphorbia dulcis* +, *Ficaria bulbifera* +, *Filipendula ulmaria* +, *Fragaria vesca* +, *Gallium aparine* +, *Malanthemum biflorum* +, *Geranum robertianum* +, *Osmorhiza fruticulosa* +, *Melica nutans* +, *Poa nemoralis* +, *Polygonatum multiflorum* +, *Ranunculus lanuginosus* +, *Rubus idaeus* +, *Senecio fuchsii* +, *Tilia cordata* +, *Viola reichenbachiana* +, *Brachypodium sylvaticum* r, *Chaerophyllum hirsutum* r, *Euonymus europaea* r, *Urtica ovata* r.

Ze všech studovaných lesních porostů tohoto území se jeví lesy kopce Hůrky nejvíce porůměněné a skladbou dřevin v E₁ i E₂ různorodé (zastoupeny jsou téměř všechny druhy). Tyto porosty mají také snad nejvíce mesofilní charakter, podmíněný jednak expozicí orientací zejména k jihu, jednak hydrologickými poměry (analyza je zde zachycena ani jediné pramenitá). Vedle běžných habrových doubrav, např. většinou lesní (*Brachypodium sylvaticum*), lipové hájní (*Poa nemoralis*), žinčava evropská (*Sanicula europaea*), ostřice lesní (*Carex sylvatica*), svazek kopolivosty (*Campanula trachelium*), střídko jednokvětá i níci (*Melica uniflora* i *M. nutans*) zde rostou i další mesofilnější až teplomilnější druhy, např. většinou propadlé (*Brachypodium pinnatum*), svelep Benekénův (*Bromus benekeni*), maruška klinopád (*Clinopodium vulgare*), oříšek planý (*Aquilegia vulgaris*), čísteček alpský (*Stachys alpina*), ostřice měkkostranná (*Carex muricata*), voňka strnátá (*Viola hirta*) a řada dalších druhů, které zde pronikají z přilehlých pastvin.

Nejvlhčí lócie porostů Hůrky se nacházejí na severních až severovýchodních svahových polohách, kde byly zaznamenány např. kerblík leský (*Anthriscus nitida*), netýkavka nadětkvíva (*Impatiens noli-tangere*), devítil bílý (*Petasites albus*), čarovník polský (*Circaea luteolona*), kostřava obrovská (*Festuca gigantea*), zběhovec plavý (*Ajuga reptans*) a ostatní.

Louky obklopující zejména mírně svahité polohy Horeckého kopce jsou ve srovnání s přilehlými kotozary nejen častější a floristicky bohatší, ale také příkladem pravidelného obhospodářování bez nadměrného používání umělých hnojiv. Dokladem zastoupení hospodářsky významných trav, jako např. ovčák vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), arha laločnatá (*Dactylis glomerata*), kostřava luční (*Festuca pratensis*), bojnice luční (*Phleum pratense*), které provází skupina charakteristických druhů zastoupených typů (svaz *Arrhenatherion*) - feblíček obecní (*Achillea millefolium*), kokost luční (*Geranum pratense*), kravec toten (*Sanguisorba officinalis*), chřpa luční (*Centaurea jacea*), hrochár luční (*Lathyrus pratensis*).

V kontaktu s lesními porosty při úpatí plechdejší louky v plechodné stanoviště lemů a křovinových útvarů s javonem babykovi (*Acer campestre*), svídnou krvavou (*Cornus sanguinea*), kalinou obecnou (*Viburnum opulus*), ptačím zobem obecným (*Ligustrum vulgare*), růží šípovou (*Rosa canina*) a řady forem hlohů (*Cataegus* sp.). Zvláště na orientovaných stanovištích patří tyto ekotypy k druhově velmi bohatým, s uplatněním řady poloteplomilných a suchomilných druhů, např.: modřeneček chocholatý (*Muscari comosum*), šalvěj luční (*Salvia pratensis*), zeměžlůžka hořká (*Centaurea erythraea*), chřpa čokánek (*Centaurea scabiosa*), řepík křokýřský (*Agri-monia eupatoria*), zběhovec žemerký (*Ajuga reptans*), čemřík rolní (*Melampyrum*

arvensis), talce srpavité (*Medicago falcata*), jehlička trnitá i j. rolní (*Ononis spinosa* i *O. arvensis*), pryskyřník mnohokvětý (*Ranunculus polyanthemos*), jetel horský (*Trifolium medium* i *T. montanum*), kružinka borvířská (*Gnista tinctoria*), řezalka tečkovatá (*Hypericum perforatum*) a další.

Přechodné typy k údolním loukám se zachytily jen na erozi rýje sv. zvalů Hůrky pod lesním úpatím mezi silnicí na Starý Jičín a odbočkou do Star. Lhoty. Zastoupení druhů nasvědčuje, že se jedná o louky blízké typům *Filipendulo-Geranietum palustris* x *geraniuro* *Cirsium oleraceum*, *Geranium palustre*, *Filipendula ulmaria*, *Mentha longifolia*, *Lythrum salicaria*, *Lycopus europaeus*, *Myosoton aquaticum*, *Colostegia sepium*, *Sanguisorba officinalis*, *Galium aparine*, *Epilobium hirsutum*.

K nejrozšířenějším stanovištím okolí Hůrky patří ojedinělé fragmenty pastviných formací podmíněné jednak expoziční orientací, jednak patrně hlavně výstupem bazických hornin, na nichž jsou vytvořeny skeletovité až drobně štrkavité půdy. Tyto ekotopy lokálně charakterizující členitě území Moravské brány (cf. Vicherek 1957, Sedláčková 1984), jsou v poslední době vlivem změn a hospodářských úprav v krajinně zřetelně na ústupu. Na Novojičínsku byly zachyceny v okolí Svínice, Zlínského kopce, na pahorcích v okolí Bludovic, na pahorcích mezi Zvratcem a Mojkovem (Sedláčková 1978). U Hůrky se zaznamenaly dvě lokality při JV úpatí Hůrky a ve východní části (v prostoru bývalého pachtalského letiště). Obě lokality se při podrobném srovnání poněkud liší, přesto však mají řadu společných druhů i s ostatními lokalitami novojičínské části Moravské brány. Jsou to hlavně tyto druhy: talce kališní (*Alyssum alyssoides*), věšák chocholatý (*Polygala comosa*), mochno stříbrná (*Potentilla argentea*) a m. jarní (*P. neumanniana*), věšlečka prapořitá (*Brachypodium pinnatum*), světlý vzpřímený (*Bromus erectus*), rozchodník ostrý (*Sedum acre*), chrpa čekánek (*Centaurea scabiosa*), zbláhovec ženevský (*Ajuga reptans*), rozrazil sláňkový (*Veronica teucrium*).

Vešle iž rozlišených hlavních ekotopů přirozené vegetace se v okolí Hůrky zachytilo stanoviště přímo podmíněné činností člověka. Sami patří polní kultury, zahrady a další lokality v intravilánu obce, např. lemy místních komunikací, chodníků, okraje dvorů, příkopů, hospodářských objektů (stodoly, krávy, zbytky zemědělských usedlostí), jež osidluje řada zástupců synantropní květeny, tj. rostlin vázaných na působnost člověka v krajinně. Záměrnou anebo i neúmyslnou činností se některé takové druhy vyskytují pouze na místech pod stálým vlivem člověka – skupino tzv. antropofytů. Jsou to např. lokovec ohnutý (*Amaranthus retrofractus*), křen selský (*Armoracia rusticana*), mýrta černá (*Ballota nigra*), bodlák obecný (*Cirsium oleraceum*), b. kadeřavý (*C. crispus*), merlík všedobý (*Chenopodium bonus-henricus*), ostřice státná (*Carex hirta*), jazyčka kuří noha (*Echinochloa crus-galli*), turonka kanadská (*Caryac canadensis*), pětouř malolubomý (*Galinago parviflora*), a p. kopřivalistý (*G. ciliata*), silina tenká (*Juncus tenuis*), lokice řepasová (*Lactuca serriola*), řepicha rumí (*Lepidium rudicrue*), sléz přehlizený (*Molva neglecta*), zdravínek obecný (*Odontites vulgaris*), řimbaba obecná (*Tanacetum parthenium*), rozrazil perý (*Veronica persica*) aj. Některé i antropofyty, jež již dlouhodobě zdomácněly, nacházíme i na přirozených stanovištích. K zástupcům těchto tzv. opofytů můžeme ze studované území jmenovat např. řalvě přišlenitá (*Salvia verticillata*), kokot luční (*Geranium pratense*), prýsek chvojka (*Euphorbia cyparissias*), svízel syřířkový (*Galium verum*), škarda dvouletá (*Crepis biennis*), čičorka pastře (*Caranilla varia*), věšlečka prapořitá (*Brachypodium pinnatum*), světlý vzpřímený (*Bromus erectus*), talce japonská (*Taraxacum japonicum*), jetel horský (*Trifolium montanum*) a další.

Chrpa čekánek (*Centaurea scabiosa* L.) z pastviny při východním úpatí Horečského kopce z roku 1985.

Foto M. Kmentová.

Zvláštní skupinu rostlin antropofytů tvoří polní plevely, tj. rostliny převážně vázané na polní kultury obilovin, okopanin, olejnin, případně i dalších kultur (i zahrádek). Příkladem floristického složení segetální vegetace může být lokalita bramborového pole na horním konci obce podél silnice na Starý Jičín (u kříže), kde v r. 1984 rostly tyto druhy: bracka rolní (*Sherardia arvensis*), rozrazil perý (*Veronica persica*), pětouř kopřivalistý (*Galinago verticillata*), pomménko rolní (*Myosotis arvensis*), opletka obecná (*Fallopia convolvulus*), plevelník rolní (*Equisetum arvense*),

srázel pšitula (*Galium aparine*), rdešno blešník (*Penicaria lapathifolia*), violetka rolní (*Viola arvensis*), zemědělní lékočka (*Fumaria officinalis*), drchničko rolní (*Anagallis arvensis*), ptačinec prostřední (*Stellaria media*), Muchavka nohavá (*Lamium purpureum*), pětour malobábový (*Galinsoga parviflora*), kokotka postuší tabolka (*Capsella bursa-pastoris*), penizek rolní (*Thlaspi arvense*).

Ze zajímavějších antropofytů v intravilánu obce lze upozornit na liščí se Amarantus retroflexus, některé teplejší druhy jako *Ballota nigra*, *Lepidium ruderalis* a v poslední době zdá se i mizivější spojil lékočka (*Verbena officinalis*).

Je pozoruhodné, že v širším okolí obce nebyly zaznamenány některé z rostlin, spadající do skupiny trav, neoidingenofytů, které jsou původu severoamerického nebo asijského, jel v posledních desetiletích zvláště významně posměňují obraz původní vegetace začleněním do přirozených společenstev, např. netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*), nebo i např. v Podolí častá netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*), klídotka japonská (*Reynoutria japonica*) a zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*).

- Při zpracování floristického materiálu bylo sestaveno 10 následujících lokalit:
- 1 – Horecký kopec (kóta 300)
 - 2 – pastviny o lemy při JZ úpatí kóty 380
 - 3 – pastviny o lemy při J a JV úpatí kóty 380
 - 4 – část horního toku potoka Rybník
 - 5 – JZ svahy Stěbřnice
 - 6 – polní kultury J obce – podél silnice směr Starý Jičín, okolí křižovatky silnice směr Starojická Lhota a část malého údolí
 - 7 – Horecký les – S část
 - 8 – Horecký les – J část
 - 9 – luhy při úrodných tocích přítoků Horeckého potoka
 - 10 – intravilán obce Hárky

Seznam cévnatých rostlin zjištěných při floristickém průzkumu v letech 1978, 1980, 1984-85. Nomenklatura je uváděna podle příručky Ehrendorfer (1973).

Abies alba Mill.: 4, 8; *Acer campestre* L.: 1, 5, 10; *A. platanoides* L.: 1, 9; *A. pseudo-platanus* L.: 1, 4; *Achillea millefolium* L.: 1, 3; *Actaea spicata* L.: 1, 5; *Aegopodium podagraria* L.: 1, 2, 6, 8, 9; *Aethusa cynapium* L.: 6, 10; *Agrimonia eupatoria* L.: 1, 2, 3, 5; *Agrostis canina* L.: 1; *Ajuga reynoutria* L.: 1, 2; *A. reptans* L.: 1, 9; *Allium plantago-aquaticum* L.: 9; *Alliaria petiolata* (MB.) Covars et Grande: 1, 9, 10; *Allium scorodoprasum* L.: 3; *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.: 4; *Alpestricus pratensis* L.: 1; *Alyssum alyssoides* (L.) L.: 1; *Amaranthus retroflexus* L.: 10; *Anagallis arvensis* L.: 1, 2, 4, 6; *Anemone nemorosa* L.: 9; *Anthraxanthum odoratum* L.: 1; *Anthriscus nitida* (Wahlenb.) Hassk.: 1, 4, 8, 9; *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm.: 1, 10; *Aquilegia vulgaris* L.: 1; *Actium lappa* L.: 6; *A. minus* Bernh.: 3; *Arenaria serpyllifolia* L.: 1, 3; *Armoracia rusticana* G. M. et Sch.: 10; *Arrhenatherum elatius* (L.) J. et K. Presl.: 1, 3; *Artemisia vulgaris* L.: 1, 3, 4; *Arum alpinum* Schott et Kotschy: 8; *Asterum europaeum* L.: 4, 8, 9; *Astragalus glycyphyllos* L.: 1, 2, 5, 6; *Astrantia major* L.: 10; *Athyrium filix-femina* (L.) Roth: 1, 8, 9; *Atriplex patula* L.: 1, 2, 10; *Atrapa bella-donna* L.: 1; *Avemolida pratensis* (L.) Holub: 2, 3; *Ballota nigra* L.: 10; *Bellis perennis* L.: 2, 10; *Betula pendula* Roth: 1; *Brachypodium pinnatum* (L.) PB.: 1, 2; *B. sylvaticum* (Huds.) PB.: 1, 8, 9; *Briza media* L.: 1; *Bromus erectus* Huds.: 1; *B. benekenii* (Lange) Trimen: 1; *Calamagrostis epigejos* (L.) Roth: 1, 2, 3, 6, 7; *Caltha palustris* L.: 5, 9, 10; *Calyptegia sepium* (L.) Br.: 4, 10; *Comanula patula* L.: 1; *C. persicifolia* L.: 1; *C. repunculoides* L.: 3; *C. trachelium* L.: 1, 2; *Capsella bursa-pastoris* (L.) Med.: 1,

4, 6; *Cordamine amara* L.: 5; *Cordus acanthoides* L.: 3; *C. crispus* L.: 1; *Cores britoides* L.: 5, 9; *C. hirta* L.: 2; *C. leporina* L.: 4, 7; *C. palrae* F. W. Schultz: 1, 3; *C. pilosa* L.: 4, 5; *C. remota* L.: 9; *C. sylvatica* Huds.: 1, 9; *Carlinia acollis* L.: 1; *C. vulgaris* L.: 1, 3; *Carpinus betulus* L.: 1, 8; *Carum carvi* L.: 1; *Centaurea jacea* L.: 5, 11, 3; *C. scabiosa* L.: 1, 2, 3; *Centaureum erythraea* Rafn.: 2, 5; *Cerastium arvense* L.: 1; *C. holosteoides* Fries em. Hyt.: 1, 6; *Cerintho minor* L.: 2, 3; *Chaerophyllum aromaticum* L.: 1, 3, 4; *Ch. hirsutum* L.: 5, 9; *Chamerion angustifolium* (L.) Holub: 1; *Chelidonium majus* L.: 1, 3, 10; *Chenopodium album* L.: 6, 10; *Ch. bonus-henricus* L.: 10; *Ch. glaucum* L.: 10; *Ch. polypanicum* L.: 10; *Chrysosplenium alternifolium* L.: 8, 9; *Cichorium intybus* L.: 1; *Cirsium intermedia* Ehrh.: 9; *C. luteolans* L.: 1, 4, 8, 9; *Cirsium arvense* (L.) Scop.: 2, 3, 4, 10; *C. canum* (L.) All.: 5; *C. oleraceum* (L.) Scop.: 3, 4, 6; *C. palustre* (L.) Scop.: 7; *C. rivulare* (Jacq.) All.: 2; *C. vulgare* (Savi) Ten.: 1, 9; *Clinopodium vulgare* L.: 1, 2, 5; *Colchicum autumnale* L.: 2, 9; *Conyza canadensis* (L.) Cronq.: 1; *Convolvulus arvensis* L.: 1, 3; *Cernus sanguinea* L.: 1, 3, 4; *Coronilla varia* L.: 1, 3, 4, 5; *Corylus avellana* L.: 4, 9; *Crataegus curvisepala* Lindm.: 1; *C. sp.*: 2, 3, 6; *Crepis biennis* L.: 6, 10; *C. paludosa* (L.) Moench: 5; *Cruciata globosa* (L.) Ehrend.: 1, 2; *C. laevipes* Opiz: 2; *Daucus glomerata* L.: 1, 9; *D. polygama* Horvatovsky: 1; *Daphne mezereum* L.: 4, 9; *Daucus carota* L.: 1, 2, 3, 4; *Deschampsia cespitosa* (L.) PB.: 4, 7, 9; *Dianthus deltoides* L.: 4; *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H. P. Fuchs: 8, 9; *D. dilatata* (Hoffm.) A. Gray: 8, 9; *D. filix-mas* (L.) Schott: 1, 4, 8; *Echinochloa crus-galli* (L.) PB.: 6; *Echium vulgare* L.: 1, 3; *Epilobium hirsutum* L.: 4, 6; *E. montanum* L.: 1; *Equisetum arvense* L.: 4, 6, 9; *E. sylvaticum* L.: 4, 9; *Erigeron annuus* (L.) Pers.: 4; *Eucynymus europaeus* L.: 4; *Eupatorium cannabinum* L.: 1, 5; *Euphorbia amygdaloides* L.: 4; *E. cyperissias* L.: 1, 2, 3, 4, 5; *E. dulcis* L.: 8, 9; *E. helioscopia* L.: 6; *E. peplus* L.: 10; *E. stricta* L.: 6; *Euphrasia rostkoviana* Hayne: 1; *Fagus sylvatica* L.: 5; *Fallopia convolvulus* (L.) A. Löve: 2, 3, 6; *Festuca gigantea* (L.) Vill.: 1, 4, 8; *F. trachyphylla* (Hecke) Kra.: 1; *F. pratensis* Huds.: 1, 2; *Ficaria bulbifera* (Mordens-Jones) Holub: 9; *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.: 4, 9; *Fragaria moschata* Duchesne: 1, 2, 3; *F. vesca* L.: 1, 8, 9; *Frangula alnus* Mill.: 4, 7; *Fraxinus excelsior* L.: 1, 4, 9; *Fumaria officinalis* L.: 6; *Galeopsis bifida* Boem.: 6; *G. tetrahit* L.: 8; *Gallinsoga filaria* (Rafn.) Blake: 3, 4, 6; *G. oviflora* Cav.: 1, 8; *Galium aparine* L.: 1, 4, 6, 9; *G. mollugo* L.: 9; *Genista odoratum* (L.) Scop.: 1, 4, 8, 9; *G. schuffesii* Vest: 8; *G. palustre* L.: 9; *Genista tinctoria* L.: 2, 3, 8; *Geranium palustre* L.: 4, 6, 10; *G. pratense* L.: 2, 3, 4; *G. pusillum* Burm. f.: 10; *G. robertianum* L.: 1, 5, 8, 9; *Glechoma hederacea* (L.) 1, 3, 4, 8, 9; *Geum urbanum* L.: 1, 5, 8, 9; *Glyceria fluitans* (L.) R. Br.: 6; *Gnaphalium uliginosum* L.: 7;

Hacquetia epipactis (Scop.) DC.: 5, 9; *Hedera helix* L.: 8; *Hieracium sphondylium* L.: 1, 3; *Hieracium aurantiacum* L.: 10; *H. pilosella* L.: 1; *H. sabaudum* L.: 8; *H. sylvaticum* (L.) L.: 1, 2, 8; *Holcus lanatus* L.: 1; *Humulus lupulus* L.: 4; *Hypocrepium hirsutum* L.: 5; *H. perforatum* L.: 1, 2, 3; *Hypochoeris radicata* L.: 4; *Impatiens noli-tangere* L.: 1, 4, 9; *Juncus biflorus* L.: 7; *J. effusus* L.: 4, 7; *J. inflexus* L.: 7; *J. tenuis* Willd.: 7; *Knautia arvensis* (L.) Coult.: 1, 3, 5; *Lactuca serriola* L.: 1; *Lamiostium galeobdolon* (L.) Ehrend. et Polatschek: 8, 9; *Lamium album* L.: 7; *maculatum* (L.) L.: 4; *L. purpureum* L.: 4, 6; *Lapsana communis* L.: 1, 4, 10; *Larix decidua* Mill.: 1, 5; *Lithyrum pratense* L.: 1, 2, 3; *L. vernus* (L.) Bernh.: 8, 9; *Leontodon autumnalis* L.: 1; *Lepidium ruderalis* L.: 10; *Leucanthemum*

Incantum DC.: 1, 3; Ligustrum vulgare L.: 1, 2; Linaria vulgaris Mill.: 1, 3, 4; Linum catharticum L.: 1, 3; Listeria ovata (L.) R. Br.: 1, 9; Lotus corniculatus L.: 1, 4; Luzula campestris (L.) DC.: 1; L. pilosa (L.) Willd.: 2, 8; Lychnis flas-cuculi L.: 1, 5, 7; Lycopodium europaeum L.: 6, 10; Lysimachia nummularia L.: 1, 3, 10; L. vulgaris L.: 4, 9; Lythrum salicaria L.: 4, 7;

Malanthemum bifolium (L.) F. W. Schmidt: 1, 4, 8; Malva neglecta Wallr.: 10; M. sylvestris L.: 10; Matricaria discoides DC.: 1, 10; Medicago lupulina L.: 1; M. falcata L.: 1, 3; M. sativa L.: 2, 10; Melampyrum arvense L.: 2; M. nemorosum L.: 6; Melica nutans L.: 1, 8, 9; M. uniflora Retz.: 1, 4, 8, 9; Mellilotus alba Med.: 1, 10; M. officinalis (L.) Poll.: 1; Mentha arvensis L.: 4, 6, 10; M. longifolia (L.) Huds. em. Harley: 4; Mercurialis perennis L.: 8, 9; Milium effusum L.: 1, 8, 9; Moehringia trinervis (L.) Clairv.: 9; Muscari comosum (L.) Mill.: 1; Mycelis muralis (L.) Dum.: 1, 4, 9; Myosotis arvensis (L.) Hill.: 1, 6; M. nemorosa Bess.: 7; M. sylvatica Ehrh. ex Hoffm.: 1; Myosoton aquaticum (L.) Moench: 4, 10; Odontites vulgaris Moench: 6, 10; Onobrychis vicifolia Scop.: 1; Ononis arvensis L.: 1; O. spinosa L.: 1; Oxalis acetosella L.: 8, 9; O. fontana Bunge: 7;

Papaver rhoeas L.: 1; Paris quadrifolia L.: 5; Pastinaca sativa L.: 6, 10; Petasites albus (L.) Gaertn.: 1, 9; P. hybridus (L.) C. M. et Sch.: 4; Phleum pratense L.: 1, 6, 10; Picea abies (L.) Karsten: 1, 7, 8; Pimpinella major (L.) Huds.: 3; P. saxifraga L.: 4; Pinus sylvestris L.: 1; Plantago lanceolata L.: 1, 3; P. major L.: 1, 3; P. media L.: 1, 3; P. uliginosa F. W. Schmidt: 7; Poa annua L.: 1, 2; P. nemoralis L.: 1, 4, 8, 9; P. pratensis L.: 1, 6; Polygala comosa Schkuhr: 1, 7; Polygonatum multiflorum (L.) All.: 8, 9; P. odoratum (Mill.) Druce: 1; Polygonum aviculare L.: 1, 3, 4, 10; P. hydropiper L.: 8; P. lapathifolium L.: 6; P. mite Schrank: 7, 10; Populus tremula L.: 1, 4; P. nigra L.: 8; Potentilla anserina L.: 3, 10; P. argentea L.: 1; P. erecta (L.) Röscher: 1, 7; P. neomonarda Rchb.: 1; P. reptans L.: 2, 3, 5; Prunella elatior (L.) Hill.: 1, 2, 5, 8, 9; Prunella vulgaris L.: 1; Prunus avium L.: 1; P. padus L.: 9; P. spinosa L.: 1, 3; Pulmonaria obscura Dum.: 8, 9; Quercus robur L.: 1, 8;

Ranunculus acris L.: 1, 10; R. flammula L.: 7; R. lanuginosus L.: 1, 5, 8, 9; R. polyanthemos L.: 1, 3; R. repens L.: 1, 3, 4, 7; Rhinanthus minor L.: 2; Ribes rubrum L.: 1; R. uva-ursi L. em. Lem.: 9; Robinia pseudoacacia L.: 1; Rosipha sylvestris (L.) Bess.: 7; Rosa canina L.: 1, 2, 3; Rubus caesius L.: 1; R. fruticosus agg.: 1, 3, 9; R. idaeus L.: 1, 3, 4, 9; Rudbeckia laciniata L.: 10; Rumex acetosa L.: 1; R. acetosella L.: 1; R. obtusifolius L.: 1; Salix alba L.: 4; S. caprea L.: 9; S. fragilis L.: 4; S. purpurea L.: 9; S. viminalis L.: 4, 6; Salvia glutinosa L.: 9; S. pratensis L.: 1; S. verticillata L.: 1, 2, 3, 5; Sambucus nigra L.: 1, 3, 4, 9; S. racemosa L.: 8, 9; Sanguisorba minor Scop.: 1, 3; S. officinalis L.: 1, 2, 3, 4, 6; Sanicula europaea L.: 1, 4; Scirpus sylvaticus L.: 6, 10; Scrophularia nodosa L.: 1, 8, 9; Sedum acre L.: 1; S. maximum (L.) Hoffm.: 2, 3, 6; Senecio barboretifolius Kröck.: 10; S. jacobaea L.: 3; S. lachaii C. Gmel.: 1, 8, 9; S. sylvaticus L.: 10; Sherardia arvensis L.: 4, 6; Silene alba (Mill.) E. H. L. Krause: 3, 6, 10; S. noctiflora L.: 6; S. vulgaris (Moench) Darcke: 1; Sinapis arvensis L.: 1; Solanum dulcamara L.: 1, 9; S. nigrum L. em. Miller: 1; Solidago gigantea Ait.: 4, 6; S. virgaurea L.: 1, 2, 8; Sorbus aucuparia L.: 1; Stachys alpina L.: 1; S. palustris L.: 10; S. sylvatica L.: 1, 5, 8, 9; Stellaria graminea L.: 3; S. holostea L.: 4, 9; S. media (L.) Vill.: 1, 6; Symphytum officinale L.: 1; S. tuberosum L.: 9; Symbrium officinale (L.) Scop.: 10;

Tanacetum parthenium (L.) C. H. Schultz: 10; T. vulgare L.: 1, 3; Taraxacum officinale agg.: 1, 10; Thaspis arvensis L.: 4, 6; Thymus pulegioides L.: 1, 3; Tilia

cordata Mill.: 1, 4, 8; T. platyphyllos Scop.: 1; Torilis japonica (Houtt.) DC.: 3; Tragopogon orientalis L.: 6; Trifolium dubium Sibth.: 1, 10; T. hybridum L.: 6; T. medium L.: 1, 3; T. montanum L.: 1; T. pratense L.: 1, 2; T. repens L.: 1; Trilepurospermum matrilinum (L.) Koch: 6; Trisetum Bovescum (L.) PB.: 1; Tussilago farfara L.: 1, 3, 4; Typha latifolia L.: 7; Ulmus glaber Huds.: 1; Urtica dioica L.: 1, 4, 9;

Vaccinium myrtillus L.: 8, 9; Verbena officinalis L.: 10; Veronica arvensis L.: 6; V. chamaedrys L.: 1, 3, 4; V. montana L.: 9; V. officinalis L.: 3; V. persica Poir.: 1, 2, 4, 6; V. serpyllifolia (L.) V. teucrium L.: 1, 3; Viburnum opulus L.: 1, 4; Vicia angustifolia L.: 4; V. cracca L.: 1, 4; V. dumetorum L.: 2; V. sepium L.: 1, 4; V. tetrasperma (L.) Schreb.: 7; Viola arvensis Murray: 1, 6; V. canina L.: 1; V. hirta L.: 1; V. odorata L.: 1; V. reichenbachiana Jord. ex Boreau: 1, 4, 8, 9; Zázvěr:

Článek podává nástin současné květeny okolí obce Hůrky. V návaznosti na přední podmínky v západní části zvláště části Moravské brány popisuje pletenou ekotopy této krajiny, zvláště lesní porosty, louky a pastviny s typickými zástupci rostlin. Přehled uvádí na zejména teplomilné druhy květeny, které se v poslední době i v tomto území již vyskytují vzácně – např. *Alysum alyssoides*, *Muscari comosa*, *Allium scorodoprasum*, *Melampyrum arvense*, *Veronica teucrium*, *Selvia pratensis*, *Aquilegia vulgaris*.

V souvislosti s působností žilovka používaje na zástupce sranotropní vegetace, z nichž některé – např. *Amoranthus retroflexus*, *Cirsium arvense*, *Corys canadensis*, *Galinoga ciliata*, *Juncus tenuis* a *Lactuca serriola* jeví v poslední době zvýšenou tendenci dalšího šíření.

Charakterizuje plevely polních kultur a hlavní typy antropogenních stanovišť s dosud chybějícím výskytom některých neindigenolů – *Impatiens parviflora*, *L. glandulifera*, *Reynoutria japonica* a *Solidago canadensis*.

Zjištěné druhy za posledních pět let zachycuje s deseti lokality soupis zařazený před závěrem článku.

Literatura:

- Ehrensdorf, F. (1973): Liste der Gefäßpflanzen Mitteleuropas. Ed. 2. – Stuttgart. Formánek, E. (1887–1897): Květena Moravy a rakouského Slezska. 1–2. – Brno. Křížán, Z. (1968): Poznámky ke květeně okolí Nového Jičína. – Pozej a chraň. – Zprav. Sm. Obv. sb. ochr. přír., Ostrova, 1968: 20–21.
- Oborny, A. (1883–1886): Flora von Mähren und oester. Schlesien. – Verb. Naturforsch. Ver. Brünn, pars. 1. – 4: 21 (1882): 1–267, 1883: 22 (1883): 269–436, 1884: 23(1884): 637–888, 1885 et 24(1885): 889–1285, 1886.
- Pospišil, V. (1964): Die Mährische Flora, eine pflanzengeographische Studie. – Cas. Mus. Mus., Brno, 49: 103–190.
- Quin, E. (1971): Klimatische Gebiete der Tschechoslowakei. – Studia Geographica, Brno, 16: 1–73.
- Sapetta, J. (1865): Die Flora von Neutitschein. – Abh. Naturforsch. Ges., Gölitz, 12: 1–56.
- Sedláčková, M. (1970): Květena Starojického kopce. – Vlastiv. sborník okresu Nový Jičín, fasc. 15: 63–64.
- (1978): Vegetace Veřavických vrchů a jejich podhůlí. – 193 p., 2 tab., 12 map., 15 foto, ms. Dis. práce dep. in: Kat. biol. rostl., přírod. fak. UJEP Brno.
- (1984): K výskytu horečku britého na Novojičínku. – Vlastiv. sborník okresu Nový Jičín, fasc. 33: 45–53.
- Segeř, K. (1924–1970): Křovina obce Hůrky. – p. m.
- Vicherek, J. (1957): Poznámky ke květeně okolí Nového Jičína. – Přírod. sborn. Ostrov. kraje, Opava, 18: 400–416.

ZPRÁVY

Ze Vladimírem Plochým

Frenštát pod Radhoštěm se 30. října 1985 rozloučil navždy se svým občanem profesorem Vladimírem Plochým, který po krátké a těžké nemoci zemřel 23. října 1985 ve věku 65 let. Pocházel z Orlové, kde se 1. ledna 1920 narodil. Když byl jeho otec jmenován řídícím učitelem v Lázních na Těšínsku, prožil Vladimír své mládí v tomto hornickém kraji. V Orlové pak studoval na gymnáziu. Po záberu Těšínska se rodina odstěhovala do Celčic na Hané. Vladimír studoval na filosofické fakultě Karlovy university v Praze a od roku 1939 v Brně. Když začala nacistickým znehonem k uzavření vysokých škol u nás, pracoval jako dělník, později jako vedoucí kmenového a stavební kreslíř. V prosinci 1941 byl totálně nasazen v Německu v továrně na letecké přístroje v Plavně, kde byl dvakrát zajištěn a vystřelěn gestapem pro organizování útko českých dělníků z Německa. Odtud v březnu 1945 utekl a skrýval se až do osvobození u své sestry v Rájci nad Svítavou. Po osvobození dokončil své studia na filosofii v Brně. Jako středškolský profesor nastoupil na své první působiště na gymnázium v Novém Jičíně, odkud byl v roce 1947 na gymnázium v Opavě, kde bydlel jeho rodiče a kde působil až do 30. srpna 1951, kdy byl pověřen správou gymnázia ve Frenštátě pod Radhoštěm.

Brzy po příchodu do Frenštátu pod Radhoštěm začal pracovat v národním výboru. Od roku 1953 byl členem rady MěstNV a Řídil komisi pro školství a kulturu. Frenštát pod Radhoštěm se stal jeho velkou láskou a druhým domovem. Zamíloval si Bašky a jejich bohatou historií a jejich prvotním lidem. Po vzoru obrazeneckých buditelů pomáhal v soudných podmínkách rozvíjet světlo pro změnu a vědy nejen v myslích, ale i v srdcích svých studentů i občanů, které získával pro nové, sociálně spravedlivé dnešek našeho života. Prof. Vladimír Plochý byl zakládajícím členem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí ve Frenštátě pod Radhoštěm, byl také ustanoven členem Sboru pro občanské záležitosti rady MěstNV. Pro své hluboké vědecké a jazykové znalosti a pro svůj přístup k lidem byl vždy oblíben. Ještě jako mladý profesor pomáhal v Opavě na ústřední dělnické škole, ministerstva zahraničního obchodu budovat systém vyučování cizím jazykům. Jeho písemné projevy byly ozdobou všeho, o čem psal. Uměl psát vědecká pojednání a kronikářské zápisy, plně přesvědčený o důležitosti podrobnosti. Pro archiv Dějin učitelstva Severomoravského kraje vypracoval několik životopisů fronsštátských učitelů. S láskou psal městskou kroniku, která ztrátil svého vzorného kronikáře. Stejně tak ztratil svého předsedu komise pro památky. Vladimír Plochý pomáhal v činnosti Kruhu přátel výtvarného umění při městském muzeu a OK ROH. Byl autorem řady librek k vystavám z historie i současnosti města. Redigoval kámen umění, stavby Radhošť ve výtvarném umění, které se uskutečnilo ve výstavě s níž Domu kultury ROH od 4. července do 16. srpna 1982, K 600. výročí Frenštátu pod Radhoštěm napsal pro 28. svazek Vlastivědného sborníku okresu Nový Jičín staf „Politický, hospodářský a kulturní vývoj města Frenštátu pod Radhoštěm od poloviny 19. století do roku 1938“. Ve 34. svazku tohoto sborníku je uvěřitelně jeho článek „Osudy 100. výročí Pobořské jednoty Radhošť ve Frenštátě pod Radhoštěm“. Byl iniciátorem výstav kronik a dokumentů „40 let života v míru“, které se konala v muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm od 24. 4. do 31. 5. 1985. Výstavu připravil a katalog vydal MěstNV ve Frenštátě pod Radhoštěm, okresní archiv a Okres-

ní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně. Bylo vystaveno 40 „živých“ kronik města, závodů, škol, občanských výborů a složek NF, které dokumentovaly uplynulých 40 let rozvoje města. Při hodnocení podíle profesora Vladimíra Plochého na rozvoji fronsštátského kulturního a společenského života nelze než zdůraznit jeho věstrost a odpovědný přístup k úkolům, které proměňoval ve skutky tvůrčích hodnot. Byl opravdovou osobností fronsštátského školství. Za více než třicetileté působení ve Frenštátě pod Radhoštěm se zapsal do paměti a srdcí nejen svých studentů, ale i spoluobčanů. Jeho zásluhy v oblasti historie a vlastivědy nebudou zapomenuty.

Edoard Vojtek

Ke stému výročí založení českého zemědělského spolku „Metoděj“ na Novojičíně

V druhé polovině 19. století vznikaly vedle dělnických spolků také spolky zemědělské. Sdružovaly většinou střední rolníky, aby společnými silami čelili konkurenci velkostatků a povaze zemědělského výrobu na vyšší úroveň.

V našem okrese se lépe došlo spolkům německým, neboť měly silnou podporu jak u místních, tak i u zemských a státních orgánů. Do čela německých spolků se dostávali vyzval státní úředníci a u některých případů i majitelé velkostatků – bývalí feudálci. Lze to doložit zejména u nejstaršího německého spolku, který byl založen r. 1862 v Novém Jičíně zástupci rady krajského soudu Karla Urstula a odpovídného zpra na svou dobu pokrokově kulmišské hrobenky Truchsessov-Harochové, Bedřicha Emilia Schindlera. Novojičínský německý zemědělský spolek se zasloužil o vznik nejstarší zemědělské školy v okrese – dnešní zemědělské technické školy Nového Jičína (r. 1866). Německé zemědělské spolky vznikaly postupně se Fulnekou (r. 1863), v Kuněně (r. 1872) a v Suchdole (1873). Na počátku našeho století zakládaly své pobočky i řada německých obcí Kravčova. Mimo hospodářskou činnost vedly zásluhou iowinisticky směřující funkcionářů i aktivitě nacionalistickou.

Mezi českými zemědělskými spolky staly po založení spolků v osmdesá-

tých letech. Mezi nejstarší patří Československý sešlý spolek na Starojičíně, jehož zásluhou byl 7. zří 1884 odhalen na rozcestí okresní a státní silnice u Starojičíně Lhoty pamník bratřím Veverkovičům a zároveň se vzala počta kovů Janu Váhalovi, významnému místnímu ztepovateli zemědělského národu.

V následujícím roce – 12. dubna 1885 se na Starém Jičíně sešlo devadesát českých rolníků z Novojičína a Píbořska, aby ustavili český zemědělský spolek se širší působností. Protože v roce 1885 si lid Moravy připomínal milénium úmrtí arcibiskupa Metoděje, rozhodli se, že nový spolek ponese jeho jména. Zásluhy za vznik spolku „Metoděj“ máli tehdejší vůdci českého lidu – dr. František Špöck, odvoště v Novém Jičíně, státní inspektor Josef Mlák, pozdější zemský poslanec, dále zemský poslanec František Pelina z Píboře i první předseda spolku, pokrokově a vlastenecky děkan píbořský, P. František Hošček.

Spolek „Metoděj“ záhy získal podporu mezi českými rolníky, neboť kromě přednáškových činností, zvláště v zimních období takto v každé české vesnici, rozšiřoval nové přístelkové a chovatelské poznatky pomocí a propagační časopisu „Moravský hospodář“ a „Miloletický hospodář“. Spolek vedl boje s rakovskými úklady o subvence na zřizování odčoven plemenných býků a vepřů, na meliorace i na získávání hnojiv. V roce 1887 se zúčastnil v Píboře Krajské výstavě a jeho zásluhou vznikly první české zemědělské školy. Na konci století zřídil spolek „Metoděj“ pokračovací hospodářskou školu na Starém Jičíně a jeho zásluhou bylo v roce 1908 založeno v Kaplíně české hospodářské škola. V roce 1912 byla přeložena do Píboře, kde pro ni bylo v následujícím roce postavena vlastní budova. Spolek „Metoděj“ se podílel ve značné míře na úspěšné Krajské výstavě severovýchodní Moravy v Píboře v roce 1911. V její zemědělské části vystavovali rolníci ze širokého okolí své koně, prosluly kravskými skoty, vepře, ovce, drůbež a králíky. Zastoupení byli zelaři a rybníci. Výstava byla velkou předlohou vynikající práce českého lidu všech hospodářských odvětví v národnostně obsazené oblasti. Bylo to v době, kdy rakousko-německé iowinismus u nás zchopil, kdy se na Novojičíně vedl zápas o českou kulturu, českou školu, o každé české dítě. Byl se nevyhnutelně hospodářské sféry, ani Čes-

kému venkovu. Spolek „Metoděj“ tehdy plně podpořil akci „České dítě do české školy“.

V roce 1894 se spolek „Metoděj“ rozdělil na část pro Novojičko se sídlem ve Starém Jičíně a na část příborskou, která měla v roce 1911 již 874 členů. Příborská skupina měla značnou oporu v tamní zemědělské škole. Působnost „Metoděje“ se před 1. světovou válkou rozšířila do mnoha českých obcí.

Jan Honák

200. výročí pošty v Příboře.

K významnému výročí poštovníctví v Příboře byla 1. 7. 1985 ve výstavní síni městského muzea v Příboře otevřena zajímavá a divácky přitažlivá výstava dokumentů a předmětů z muzejních sbírek. Na její přípravě spolupracovalo Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně s Poštovním muzeem v Praze, Poštovním muzeem

ve Vyšším Brodě, Okresním archívem Nový Jičín a rovněž se zúčastnil z řad vlastivědného kroužku při DK ROH a muzeu v Příboře. Libreto a scénář připravili kronikář města Příboře soubruh L. Losalko a pracovník OVM Nový Jičín dr. J. Jurak, za výtvarné spolupráce Niki Klazarové.

Výstava měla veřejnosti přiblížit vývoj organizované dopravy zpráv ve městě, historii i současnost poštovního úřadu a zepojování techniky do poštovníctví v Příboře, vývoj telegrafie a telefonního spojení včetně ukádek starých přístrojů, oděvů a pomůcek poštovních zaměstnanců.

Počátky organizovaného poštovníctví spadají již do doby po roce 1526, kdy se po nástupu Habsburků na český trůn začala s budováním systému tzv. relais – přepážkových stanic – pro dopravu úředních písemností. Habsburkové sídlili trvale ve Vídni a potřeba spojení s Prahou, centrem Českého království, vedla k rychlejšímu vytvoření sítě silnic i stanic císařské pošty. Až do poloviny 18. století využívala službu především šlechtic i bohaté měšťanstvo a církve, protože poplatky za dopravu osobní korespondence byly vysoké. Teprve rozvoj obchodu na konci 18. století a reformy Josefa II. na podporu podnikání zavedly podnět k rozšíření o kramlíky, kteří využívali poštovních služeb. V této době vznikla v roce 1785 také první pošta v Příboře. Stanice byla zřízena po dokončení císařské silnice Vídeň–Krákov a dodávala se sem veškeré listovní pošta, tj. úřední pošta a dokumentace i soukromá korespondence. Zpočátku byla poštovní služba v soukromých rukou, úřad poštovního byl dědičný, a teprve na konci 19. století došlo k jejímu postátnění (v roce 1895).

Od poloviny 19. století proniká do poštovníctví i technika. V letech 1864–65 je zřízena v Příboře telegrafní stanice a v letech 1896–97

200. výročí pošty v Příboře, zběry z výstavy v muzeu v Příboře. Foto J. Drexler

telefonní ústředna. Tím byl na Příboru položen základ moderní telekomunikační sítě.

Velký význam pro rozšíření a usnadnění poštovní služby v Příboře mělo zřízení telezního tratě Studénka—Štramberk v roce 1881. Pošta se od té doby vazila víceméně přímo do Příbora. V roce 1935 se příbořská pošta přestěhovala z náměstí, kde byla od poloviny 19. století, do Jičínské ulice, v níž je umístěna dodnes.

Všechno toto fakta shrnoval na výstavě stručný, ale obsahově bohatý text, dokumenty a exponáty i fotografie. Výstava končila fotografickou dokumentací ze současnosti poštovního úřadu a služeb v Příboře.

Jaroslava Brichavá

II. severomoravské archívni sympozium

Konalo se ve dnech 13. a 14. 11. 1984 v Přerově při příležitosti 30. výročí sjednocení socialistického archívnictví v ČSSR a 40. výročí vzniku národních výborů. Požadovateli sympozia, nad nímž zůstala převzala rada ONV v Přerově, byli Státní oblastní archiv v Opavě, Okresní archiv a ONV v Přerově. Za účasti představitelů krajských a okresních stranických a státních orgánů i zástupců archívnických správních úřadů a MV SSR se sympozia zúčastnili vedle archívistů Severomoravského kraje i archívisté jiných krajů ČSSR, pracovníci vysokých škol, vědeckých ústavů a muzeí.

Úvodní část bilancovala úspěchy severomoravského archívnictví za posledních deset let, v nichž jen kupříkladu archivní způsobilosti badatelské veřejnosti téměř všechny archívni fondy ONV z let 1945—1960. Z hlediska zobrazení našeho sborníku je třeba upozornit na referát o úloze národních výborů při rozvoji archívnictví na Ostravsku v letech 1945—1954, přinejmenším i dosud neznámá fakta z území našeho okresu. Podnětný byl i referát o úloze ONV při budování materiálně-technické základny okresních archivů v SSR.

K problematice NV se úvodní dva referáty zabývaly bojem KSC za prosazení NV jako orgánů lidové moci v le-

tech 1944—1948 a za rozvíjení jejich funkce jako orgánů státní moci a správy v letech 1949—1960. Přinesly ploštický obraz vzniku ilegálních a revolučních NV na území dnešního Severomoravského kraje a jejich poválečné výstavby až k vládnímu parocíjickému uspořádání v únoru 1948 i budování krajského zřízení. Referát o vývoji NV po roce 1960 podal přehled změn ve vnitřní organizaci ONV v 60. a 70. letech a zdůraznil, že NV nezklamály ani v krizových obdobích a zůstaly pevným článkem státní moci a správy.

V ústřední návaznosti na tyto referáty pokračovala sympozijní rozprava k problematice NV na krajské a okresní úrovni z hlediska dějin správy a archívni teorie a praxe. Úvodním tu byl referát o vývoji organizace, struktury a spisové služby ONV v letech 1945—1960. Zajímavé i pro historiky bylo sdělení o formách řízení ONV na Moravě ZNV v Brně v letech 1945 až 1948. S dosud neznámými poznatky byli přítomní seznámeni i referát o vývoji expozitury ZNV v Moravské Ostravě (od r. 1946 v Ostravě) v období let 1945—1948. Pak byla pozornost obrácena k historii KNV v Olomouci a v Ostravě 1949—1960 s objasněním odlišností jejich vnitřní organizace a jejich vztahů k ONV. Místo se dostalo i historii Ústředního národního výboru v Ostravě 1945—1949 a jednotných národních výborů v letech 1949—1954 se zvláštním zřetělením k JNV v Ostravě, existujícím až do roku 1957.

Do protokolu sympozia byly odečteny 28 písemných odborných sdělení o vzniku, vývoji organizační struktury a spisové služby všech ONV, které existovaly na území dnešního Severomoravského kraje v letech 1945—1960, včetně upozornění na zvláštnosti v badatelském využití jejich archívnických fondů. Mezi nimi jsou i odborná sdělení o historii ONV Nový Jičín 1945—1960, ONV Bílovec 1945—1960 a ONV Frenštát pod Radhoštěm 1949—1960. Všechny referáty a odborná sdělení budou vydány tiskem Státním oblastním archivem v Opavě ve sborníku materiálů ze sympozia, který se nepochybně stane nepostradatelnou pomůckou nejen historiků, ale i vlastivědných pracovníků.

Miroslav Klos

L. Gregor: Pohled na město Fulnek, litografie A. Hauna, kol. r. 1850.

VEDUTY A POHLEDY NA MĚSTA A HRADY MORAVSKÉ BRÁNY

Výstava s tímto názvem byla provedena a uspořádána historickým oddělením Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně v roce 1983 a počátkem roku 1984. Premiéru výstavy proběhla ve dnech 10. 6. až 15. 9. 1983 v Rytířském sídle Žerotinského zámku v Novém Jičíně, reprízy v Městském muzeu v Bílovci (mimořádně) ve dnech 30. 10. až 10. 12. 1983 a v Městském muzeu v Příboře ve dnech 30. 12. 1983 až 15. 2. 1984.

Výstava ve svém tematickém členění podala přehled všech známých kresebných záznamů měst z Novojičínska od nejstarších až do počátku 20. století souborně a přehledem všech významnějších autorů a malířů. Nemenší významným pří-

nosem výstavy byl fakt, že veduty — toto kresebné topografické znázornění měst, hradů, významných objektů a celé krajiny — byly zhodnoceny a zařazeny mezi ostatní prameny o dějinách a architektonickém vývoji regionu Novojičínska.

V následujícím se krátce zmíníme o nejzajímavějších položkách výstavy. Začneme nejstaršími vyobrazeními — vedutami — mezi ně na prvním místě počítáme dřevoryty Starého Jičína od J. Willenbergera v Pa-prockého Zrcadle markrabství moravského z roku 1593, dále kresby měst Frenštátu, Příbora a hradů Štramberka a Hukvald na mapě hukvaldského panství z doby kolem r. 1640 a dvě vyobrazení hradu Starého Jičína z let kolem r. 1671.

Z první třetiny 18. století pocházejí nejstarší veduty měst Fulneka,

L. Steyer: Hrad Štramberk na Moravě, tisknuto v Praze, s. d.

Štramberka, Nového Jičína a Příboru od místních kreslířů Gottfrieda Herberta a Karla Ludvíka Chránského.

Z malířů romantismu svou pozornost k starobylým hradním zříceninám obrátili: brněnský Fr. Richter (1776—1890), ilustrátoři F. Kalivoda, A. Houn a F. Loeillot a řadu zdejších hradů zachytil do svého skicáře pražský spisovatel, archeolog a malíř Jan Erazim Voceľ (1803 až 1871). Místní malíři vnovali v téže době svůj zájem převážně až dokumentárně popisnému znázornění měst jako kulnecký mýtán o soukenický mistr Frost Kletenský (1766 až 1853), opavský stavitel Franz Biela (1789—1871) a příbořský krajinář Josef Ulrich (1815—1867), kte-

rý již pracoval ryze malířským stylem.

Odcházející svět původní středověké podoby měst (zejména Nového Jičína) zachytili četní novojičínští malíři a kreslíři z konce 19. stol. v čele s Erwinem Pendlem, dále R. Sokol, V. Vít a O. Schmid-Karolinský. Závěr výstavy vytvořily fotografie Nového Jičína ze sklonku 19. století. Fotografové nezachycovali pouze to staré, co přitahovalo malíře a umělce, ale pohlédli svým fotoobjektivem i na nové změny, které tím zdokumentovali pro budoucnost.

Veduty z vlastních sbírek byly představeny v originále, z ostatních institucí ve fotokopiích. Stalo se tak díky pochopení a ochotě odborných

pracovníků z Archivu města Brna, okresního muzea v Kutné Hoře, Moravské galerie v Brně, Slezského muzea v Opavě, okresního vlastivědného muzea ve Frýdku-Místku, archivu města Ostrovy a okresního archivu v Novém Jičíně. Výstavu celkem zhlédlo kolem 2700 návštěvníků.

Jiří Jurak

MOTÁK POCHOP

(*Circus aeruginosus*) hnízdí v Moravské bráně i na poli

V ČSSR je moták pochop, *Circus aeruginosus* (L.), druhem hnízdícím v rozsáhlých rákosových porostech na rybnících apod. Občas loví i zo hnízdí i v otevřené krajině (Hudec et al. 1977). Peterko (1973) popisuje

je hnízdo, nalezené v r. 1922 na poli v obli v Pístonově, a. Ústí n. L., v Čechách. Hudec et al. (1966) hnízdění druhu na poli ze Slezska neznají, píše, že na tahu se vyskytuje i daleko od vod a loví například na palích. V Moravské bráně se dosud uvádělo hnízdění z rybníků (Jistebník, Studánka, Albrechtický, Bartolovice), popř. z rybníčku uprostřed pole (Brovantice).

Zmiňují se proto o nálezu hnízda na poli v Polance n. O., a. Ostrova, kde se také podařilo hnízdění motáka pochopa prokázat vůbec poprvé.

18. 7. 1982 vysekali v ječmeni na poli hnízdo se 3 mláďaty v prochovém pletí, 2 z nich odvezli pracovníci zoologické zahrady v Ostrově, 1 nevzletné mládě zůstalo u M. Friedla (viz fotografie). Okolnosti nálezu hnízda mi popsal J. Malík (ústní sdělení), sám jsem místo ne-

Moták pochop (*Circus aeruginosus*), Polanka nad Odrou, červenec 1982, mládě. Foto J. Hudeček.

viděl. Kromě toho, patrně bez souvlasti a tímto hnízděním, chycen 7. 8. 1982 na poli v obliži T juv., neschopný letu a živý dodán do voliéry M. Friedlově v Polance n. O.

Uvedený nález potvrzuje hnízdění motáka pochopa v Moravské bráně i na poli, tedy mimo jeho běžné prostředí.

Literatura:

- Hudec K., Černý W. et al., 1977: Fauna CSSR, sv. 21, Ptáci - Aves, díl 2. Praha.
Hudec K., Kondálka D., Novotný I., 1960: Ptactvo Slezska, Opava.
Peterka J., 1973: Hnízdí pochop rákosní toké v obliži? Myslivost, 1973, 161 - 162.

Jiří Hudeček

Poznámka pracoviště SOP OVM v N. Jičíně ke zprávě J. Hudečka "Moták pochop hnízdí v Moravské bráně i na poli"

První dvě mláďata z ojedinelého zahánění motáka pochop v obliži bylo pracovníky ZOO Ostrava předáno OVM v Novém Jičíně. Externí spolupracovník OVM, stanice pro záchranu dřevců a sov, J. Kašínský, je umístil do již opuštěného hnízda motáka pochop v rákosí se záměrem vypouštět tzv. volným letem, tj. křemením a později přikrmováním mláďat na vypouštěním místě až do doby osamostatnění. Přestože vlastní mláďata z tohoto hnízda byla již 14 dní vysvedena, přijala samice podložná mláďata za vlastní a úspěšně je odchovávala a vyvedla. Třetí mláďde bylo v držení M. Friedla do r. 1985, kdy je jako již vyspělou samicí předal do stanice pro záchranu dřevců a sov v Bartolovicích na Moravě.

Ivo Otáhal

LITERATURA

Hradý, zámky a trzvy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava. Praha 1983. Str. 360 + 32 str. barev. alb., příloh + 4 str. barevně heraldické přílohy.

Průžské nakladatelství Svoboda se ujalo nelehkého edičního úkolu sebrat, zpracovat a vydat základní informační materiál o hradech, zámcích a trzích v českých zemích, ať ještě existujících, či již zaniklých. A je jistě příjemným překvapením, že po zhruba deseti letech usilovné práce leží před námi svazek první, věnovaný jižní Moravě (Praha 1981), a svazek druhý, věnovaný severní Moravě, (ostatní svazky rozsáhlé edice budou zaměřeny na Čechy). Tu je třeba připomenout, že rozdělení svazků na jižní a severní Moravu nekoresponduje s obecně dnes chápáním rozdělením Jihomoravský kraj, Severomoravský kraj. Proto z pohledu Severomoravského kraje chybí ve svazku o severní Moravě Vsetínsko, naproti tomu tu najdeme zejména část Holešovska a Kroměřížska i se samotnou Kroměříží, Prostějovsko a Púmovsko i Malou Hanou z Jihomoravského kraje a Svitavsko, Moravskotřebovsko, Tatenická i část Střitavsko z Východočeského kraje (obdobně „nesrovnatelnosti“ obsahuje i svazek o jižní Moravě). To proto, že autorem obou svazků zřel za základ členění Moravy podle starých moravských krajů před rokem 1848 (stejným způsobem budou členěny i Čechy) a nás zejména svazek zahrnuje území krajů Přerovského a Olomouckého a území, jak se zprvu uvádělo, českého, později rakouského Slezska s kraji Opavským a Těšínským. Už po vydání prvního svazku bylo taková územní členění obou moravských svazků edice podrobena některými recenzenty mnohdy i dosti ostré kritice. I když v jistém slova smyslu by jim mohlo být dáno za pravdu jen v ohledu nepřesností pro silivatele, zvyklého pouze na současná rozdělení krajů, zdá se mi, že autorem obou svazků po zvážení všech pro i proti neměl vstoupit jiného lepšího východiska, než jaké zvolil.

Svazek hradů, zámků a trzví severní Moravy je uveden bilantně naposmýjším úvodem z pera Františka Spur-

něho (s. 7-19), charakterizujícím historický vývoj tohoto geograficky složitěho území. A pak již následují v obecním pořádku mediálníky jednotlivých lokalit (s. 21-289). Z území dnešního okresu Nový Jičín jsou tu mediálníky hrady Starého Jičína, Sostýna a Stramberka. Co do počtu je tu z okresu nejvíce zámků a zámědků, z nichž některé vznikly původně jako hrady (kupř. Fulnek) nebo jako trzvy. Z těch, které dožily dnešních dnů, jsou to Bartolovice, Bílovec, Brovovtice, Fulnek, Hukovtice, Jeseník nad Odrou, Jistebná, Kateřnice, Klimkovic, Kunín, Nová Morka, Nový Jičín, Pustějov, Sedlnice (Manská), Slatina, Spálov, Starý Jičín, Studánka, Trnávka a Vělkovic. Rada z nich se už dnes nejrůznější úderům. Zbořeny byly zámky v Odrách, Pechově, Pohodlích a Dědičce Sedlnice. Z trzví vybudovaných kdysi v Bílovce, Bravíném, Dřemém, Hodslovicích, Lubojotech, Olbramcích, Palouzí, Velkých Albrchticích, Závisticích, Zbyslavicích a Žebrákově (v Vělkovic) se současných dní nedočkalo ani jedno.

Obtížnost zpracování mediálních, někdy delších, jindy kratších mediálních, spočívala jednak ve zvolení slovníkové podoby, což samo o sobě již předem vyvolávalo nezbytnou selekci loktů, především z pohledu významového. Je sice pravdou, že názory se tu mohou různit. Pokládám za mírně zjištění, že mediálníky z moravské části novojičínského okresu něžší k nejlepším a navíc tu a tam zbylo místo i na osvětlení textu informací, kupř. z dějin literatury apod. Jednota jejich zpracování dává tužit autorskou ruku skutečného znalce místopisu novojičínského okresu dr. Adolfa Turka.

Pak následuje bibliografie (dověšená do roku 1981), obsahující na s. 291-299 nejprve obecné údaje k dějinám hradů, zámků a trzví na Moravě a ve Slezsku, pak ostatní literaturu a nakonec bibliografii jednotlivých lokalit. A tu si nejsem tak zcela jist, zda z detailnějšího pohledu se výběr prací vždy povedl. Kupř. považují za nedostatek, že v Sostýna není bibliografický údaj o přehledné Turkové práci o dějinách Kopčenic (K dějinám Těšínska, sborník příspěvků I., Kopčivnice, 1967), v ní nejen shrnuje všechny dosavadní poznatky o vzniku Sostýna a Jostýnského zboží, ale mnohdy i upřesňuje o stavě do nových souvislostí. Na s. 301-325 nalezneme rodokmeny nejčelejších šlechtických rodů, pak přehledné mapy se zakresle-

ním všech lokalit, o nichž je řeč v jádru svazku (s. 327-332), seznam vyobrazení na s. 333-335, seznam erbů a seznam rodokmenů na s. 336, rejstřík jmen na s. 337-351 a rejstřík míst na s. 352-358. Z pohledu naleho okresu považují za nutné opravit „latka“, který z Tamovic ušáhl Tanovic, a upravit na omýl u hradu Přerov, který není částí Nové Sedlnice, okr. Opava, ale částí Nových Sedlic.
Bez nadsázky lze říci, že záměr nakladatelství Svoboda se podařil. A to již po vydání prvních dvou svazků, zahrnujících v sobě celou Moravu i naší část historického Slezska. V okrese po svazku severní Moravy sáhnu nepochybně vichřici, především pak kroknití v něm uvedených lokalit. Ale pozor, v textu o těchto lokalitách jsou sice menší, než však někdy i větší změny i informace k lokalitám, které hrad, zámek či trzví nemají a nikdy neměly (kupř. Příbor).

Miroslav Klos

Karel Hrbáček: Genealogické a heraldické zájmy Karla starého ze Zerotína. Zpráva Klubu genealogů a heraldiků Ostrava při Domu kulturní ROH VZSKG, 1985, č. 23, s. 59-60.

Podnětem k sepsání anotovaného článku se staly dva dopisy Karla starého ze Zerotína, vydané již v minulém století Vincencem Brandtem a v Hrbáčkově příspěvku také přetištěné. Známý politik a reprezentant moravských stavů počátku 17. století se v nich v průběhu roku 1605 obrátil na tehdejšího majitele fulneckého panství Jana staršího Škrbenského z Hřístě a žádostmi o informace ohledně heraldických pomůcek na Jerotíně od úrodné se ve Fulneku nacházejících. Jak toto Žerotínovo pátrání dopadlo, není známo, avšak Jerotínskou vidu nad Fulneckem připomínají do dnešního dne dvě kamenné desky z počátku 16. století. První, jejíž dosud nepublikovaná fotografie je k článku přiložena, je tabule s erby Janu ze Zerotína a jeho druhé manželce Mochny z Nové Cerekve, umístěná na nádvři fulneckého zámku a patřící patrně v souvislosti s jeho stavební úpravou na konci 15. a počátku 16. století. Druhou pomůckou je náhrobek kámen Jiřka ze Zerotína z roku 1507, nacházející se na venkovní zdi kostela Nejr. Trojice. V tomto případě přináší autor velmi

přesné znění na náhrabníku vytesané-
ho nápisu a definitivně tak opravuje
nejrůznější starší chybné přepisy textu,
publikované i na stránkách VSONJ
(J. Kubcák ve sv. 11, E. Ševčík ve sv.
31).

Karel Müller

Gustav Hoffmann: *Metrologické příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Stran 100. Vydal Státní oblastní archiv v Plzni a Muzeum Šumavy v Sulci. 1984. Cena 16 Kčs.

Nikdo nebude zajisté pochybovat o účelnosti a důležitosti této příručky, v níž pracovníci muzeí, archivů, knihoven a vůbec všichni, kteří se zabývají staršími dějinami, najdou poučení snad o všech dříve používaných měřích a váhách v českých zemích. Práce, psané přístupným slohem, se opírá téměř o veškerou významnější dostupnou literaturu a tomto tématu (postrádáme zde jedině V. Brandla, *Glossarium illustrans bohemicæ-moravicæ historię fontes*, Brno 1876) a sleduje změny v měřích a váhách od nejstarších dob až do druhé poloviny minulého století. Připojený abecedně sestavený rejstřík měřících jednotek usnadňuje badatelům práci a podává dobrou orientaci o velikosti měřících jednotek, ale zachycuje i různé názvy pro obdobné jednotky v jiných obdobích. Snad by bylo možno doplnit, že na Moravě de-

sítka je 10 moravských věder po 53,5 litru, tuno či tunka 3 věrtle = 69 3/4 litru a že postav míval i 34 moravských loktů po 0,8 m. Měřice rakouská, užívaná i na Moravě, činila 533 1/3 sóhu.

Pro náš region je příručka dvojnásob vítaná, neboť dnešní okres Nový Jičín se skládá jednak z obcí dřívě moravských, jednak z obcí z bývalého opavského Slezska. V obou těchto částech se užívaly dost odlišné měrné jednotky, což se naráží zejména při studiu katastrů a pozemkových knih. Řád bych také upozornil na to, že v našem regionu je název šilák totálně s mandelem, a to i pro počítání kusů dobyteka, resp. ovcí (šilák ovcí = 15 kusů podle pozemkových knih na panství N. Jičín). Také velikost lánu v našem regionu kolísala od 18 do 26 ha, výjimečně vychází ián na 32 ha (panství Mukvaldy), ale i tu byly rozdíly mezi 16.–18. stol. Do rejstříku by též snad bylo možno dodat *ban-cus salis* = snád bahvan či měšec soli (?) a příbližnou délku rybníkářského lokte. Roku 1579 na rozhraní panství Starý a Nový Jičín u vsi Bernartice měly zůstat volné drůžky pro výhon dobytka v šíři 15 rybníkářských loktů. Před zapojením do JZD obnásel tento pás zhruba asi 9 m, pravda, mohl se během doby o něco změnit, takže by délka rybníkářského lokte činila asi 60 až 65 cm.

Ovšem tyto připomínky nemohou ubrat na ceně této potřebné publikace. Je třeba obdivovat autovu píli, s jakou soustředil množství materiálu a jak obohatil novými poznatky jednu ze základních, pomocných historických věd, dosud poněkud opomíjenou.

Adolf Turek

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 36

Jaromír Kaňas	Počátky kolektivizace zemědělství na Frenštátsku	1
František Šustek	Větrné mlýny na bývalém oderském panství	18
Alena Matějová	Z historie tkalcovské školy ve Frenštátě p. H.	37
Květoslav Kadlík	Zakázané oslavy 300. výročí narození J. A. Komenského na učitelském ústavu v Příboře r. 1882	40
Helena Lisická Antonín Roubice	Anna Grmelová jubilační	44
Václav Chovanec	Oprava a konzervace kamenné desky ve Fulneku	50
Anno Kramlířová	Výroční obchůzky v Trojanovicích	54
Marie Sadláčková	Květena okolí obce Hůrky	59
Zprávy:	Za Vladimírem Plachým, — Ke 100. výročí založení spolku Metoděj na Novojičínsku, — 200. výr. počty v Příboře, — II. severomoravské archívni sympozium, — Vedutý a pohledy na město a hrady Moravské brány, — Maták pochop, — Poznámka ke zprávě Maták pochop	68
Literatura:	Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Severní Morava, — Karel Hrbáčok, genealogické a heraldické zájmy Karla st. ze Zerotína, — Gustav Hoffmann: <i>Metrologické příručka</i>	76

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává okresní vlastivědné museum v Novém Jičíně

Seznam 36 vyšel v roce 1985

Rídí redakční rada s předsedou Janem Hanákem

Cena 8,- Kčs

Registrováno Sm KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967
Vytiskly Moravské tiskárnské závody, n. p. Olomouc, závod Ostrava,
provoz 22 Nový Jičín

Zadní strana obálky:
A. Gemelová;
Živly - vzduch

